

SINIFTA KATILIM EL KİTABI

Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar

SABANCI VAKFI

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

“Bu doküman Sabancı Vakfı Hibe Programı'nın mali katkısı ile hazırlanmıştır. Bu belgenin içeriğinden sadece Başka Bir Okul Mümkün Derneği sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş veya tutumunu yansıtmaz”

SABANCI VAKFI

Hibe Programı ile desteklenmiştir.

SINIFTA KATILIM EL KİTABI

• İÇİNDEKİLER •

Künye

Önsöz

1. Öğretmenlerin Yolculuğu	1
2. Katılım Nedir?	7
A. Eğitim Ortamlarında Katılım Neden Önemlidir?	9
B. Eğitim Ortamlarında Çocuk Katılımını Sağlamak için Ne Yapılmalı?	11
C. Eğitim Ortamlarında Katılımı Destekleyen Bir Model: Lundy Modeli	14
3. Katılım Mekanizmaları	17
A. Sınıf Anlaşması Tanımı ve İşlevleri	17
B. Çemberin Tanımı ve İşlevleri	24
4. Sınıfta Birlikte Karar Alma/Çocuk Katılımı Deneyimleri	37
5. Öğrenme Ortamlarına Ebeveyn Katılımı	49
6. Katılımcı Sınıflar için Öğretmenleri Hareketlendirmek	54
7. Değerlendirmeyi Kolaylaştırmak: 'Yolculuğumda Neler Yapıyorum? Yapabilirim?'	56
8. Sonsöz	
9. Bibliyografya	

KÜNYE

Burcu Kayalı: Celal Bayar Üniversitesi Çocuk Gelişimi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldum. Hayalini kurduğum ve hayallerine kavuşmuş olmanın verdiği mutluluk ile mesleğimin 5. yılında BBOM ile tanıştım ve Bilge Leylekte Okul Öncesi Öğretmeni olarak hayallerimi gerçekleştirmeye devam ettim. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü çalışmalara katıldım. İçinde çocuk olan ve destek olabileceğim ne varsa katkı sunmaya çalıştım. Alternatif eğitim modellerine meraklı, araştıran ve çalışan, doğada vakit geçirmeyi ve çocukların kocaman kalplerinde küçüğe olsa güzel bir iz bırakmayı, onlarla birlikte öğrenmeyi ve öğretmeyi çok seviyorum.

Cansu Er Ün: Öğretmenliğimin yedinci yılına Meraklı Kedi İlkokulu sayesinde tanıştığım BBOM Derneği ile devam ediyorum. Okul öncesi öğretmeni olarak çalışıyorum. Çocuk sesinin olmadığı bir yaşam düşünemiyorum. Onlarla doğada zaman geçirmekten, bir kertenkelenin saatlerce peşinden koştırmaktan, doğaçlama hikayeler şarkılar uydurup kahkahalar atmaktan büyük keyif alıyorum. Çocukların gözünde, sözünde ben "Canca-nusta ve Can sucukları"yım.

Elif Birol: 2003'te "Alternatif" kelimesi ve 2009'da "Başka" kelimesi ile tanıştığım dan beri erken çocukluk dönemi gruplarıyla öğrenerek devam ediyorum. BBOM İzmir Kooperatifi'nin kurucu ortaklarından, BBOM Öğretmen Köyü'nün ilk neslindenim. Birçok sivil toplum örgütünde gönüllülük, 1,5 - 12 yaş aralığındaki çocuklarla atölye çalışmaları ve alternatif eğitim üzerine yetişkin eğitimleri yaptım. Aktif bisiklet kullanıcılığından hak savunuculuğuna geçip halen başkanlığını sürdürdüğüm Yaya Derneği ve kurucu üyelerinden olduğum Bisikletli Ulaşım Derneği'nde çocukların hakları için çalışmaya devam ediyorum.

Elif Özkan Vatansever: 2005'ten beri devam etmekte olduğum öğretmenlik yolculuğumun 10. yılında BBOM ile tanıştım. Canı olan her varlığa duyduğum özenle yaşıyor ve çocuk sevdam, umudunu her daim yeşil tutuyor. Benim için doğanın en güzel rengi, kedinin huzuru çocuğun gülüşünde. Öğretmen Köyümüzün toprağından büyüyen topluluğumuzla öğrenmeye devam ediyorum.

Erdal Güler: Sınıf öğretmeni! Öğretmen kelimesi hep sonuç odaklı ve tek taraflı geldi bana... Bir şeyi öğretmek yerine öğrenme yolculuklarına eşlik edebileceğim bir yaşam kurmak istedim hep. Bu amaçla 3 yıl TEGV'in Ateşböceği Projesinde, 2 yıldır Başka Bir Okul Mümkün Meraklı Kedi İlkokulu'nda bu yaşamı deneyimliyorum.

Gökhan Metinnam: Trakya Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümünden mezun oldum. Ege Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimine devam ediyorum. Bir yandan da Çağdaş Drama Derneğinde Yaratıcı Drama Liderliği Eğitimi alıyorum. Doğa sporları ve kendini savunma sanatı (Aikido) ile ilgileniyorum. Renkli Orman Okullarında 2 yıldır düzenli olarak çocuklarla ormana çıkıyorum ve bu süreçte orman pedagojisi, orman etkinlikleri, dokümantasyon, ve doğada kodlama gibi çeşitli eğitimler aldım.

Gözde Durmuş: Başka bir dünya düşümü çocuklarla mümkün kılmak için çabalıyorum. 2003 yılında üniversite öğrencisiyken çıktığım bu yolculuğa farklı yöntemlerle çocuklar için ve çocuklarla birlikte üretme hali ile devam ediyorum. Çocuk hakları eğitimi, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk katılımı alanlarına katkı vermeye çalışıyorum. Küçükklüğümde beri “pamuk prenses değilim” diyorum, kiraz ve mandalinaya bayılıyorum.

Harika Toğrulca: Elimde çikolatayla etrafta gezer sıkıcı bir şey olmaması için dua ederim. Bazen öğretmen olduğum aklıma gelir okula giderim. Yorulana kadar düşünür, sonunda düşündüklerime gülerim. Süper güç: Sıkılınca kaybolur. Yetenek: Gülerek sevinç.

Hasan Turgut: Kendimi bildim bileli bir şeyler öğrenmekten keyif alırım. Bu hayatta en sevdiğim nesneyse kitap oldu. Onun dünyasına girmekten, orada kaybolmaktan ve nihayet başka birilerine dönüşmekten her zaman büyük haz duydum. BBOM ile tanışıklığım, yaşamamın bir bölümünü oluşturan öğretmenlikte radikal bir âna denk düşüyor. Bugünkü enerjimi çoğunu burada edindiğim tecrübeye borçluyum. Bu kitabın içinde yer almamı da bununla açıklamak mümkün. Müzik dinlemeyi, fırsat bulursa dağları seyretmeyi ve mandalinayı seviyorum.

Kesra Okumuş: 2013 yılından beri devlet okulunda sınıf öğretmenliği yapıyorum. İnsan hakları, toplumsal cinsiyet ve ayrımcılık gibi meselelere duyduğum ilgi ve merak nedeniyle İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde İnsan Hakları Hukuku üzerine yüksek lisans yaptım. Çocuklar için felsefe, yaratıcı drama gibi eğitimler almaya devam ediyorum. Geçen yıl BBOM Öğretmen Köyü’nün eğitimlerine katılarak bir devlet okulunda “alternatif eğitim yöntemleri” üzerine çeşitli çalışmalar yapmaya devam ediyorum.

Nehir Sevimli: 2001’den beri çocuklarla birlikte bir yolculuktayım. Bu yolculuğun başlarında BBOM ile tanıştığım için beri yolculuğum daha da keyifli. Şiddetsiz iletişim, masal anlatıcılığı, drama, çocuk edebiyatı, çocuk katılımı çocuklara ulaşmak için kullanmayı sevdiğim araçlar. Bir de çizim ve seramik yapmayı seviyorum.

Özenç Kabasakal: 2012’den beri BBOM’un içindeyim, çeşit çeşit sorumluluklarla. Bunlardan en sevdiğim, Mutlu Keçi’de öğretmen olma hali. Şimdilerde BBOM Modeli’ni geliştirme çalışmalarına devam ederken, öğretmenliğimi Diyarbakır’ın bir köyünde yapıyorum. Çocuk katılımı, topluluk olma, şiddetsiz iletişim konularında çalışmaya, üretmeye bayılıyorum. Ha bir de, küçükken bir zeytin çekirdeği yuttum, içimde zeytin ağacı büyütüyorum.

Özge Oğuz: 2014 yılından bu yana Başka Bir Okul Mümkün fikrinin önüne çıkardığı yolları yürüyorum. Şimdilerde kırsalda bir ekolojik yaşam merkezinde çocuklarla çalışıyorum. Okullarda ekoloji uygulamaları, şiddetsiz iletişim, topluluk olma, çocuk edebiyatı gibi konulara heyecanlanıyorum. Ormanı çocuklarla koklamayı ve kuşları seviyorum.

Özlem Bayat: “Başka” kelimesinin sihrine kapılarak, eğitim alanında alternatif neler olabilir merakıyla, 2015 yılından beridir Öğretmen Köyü’nün bir parçası olarak büyüme ve ge-

lişme yolculuğuma BBOM Renkli Orman İlkokulu'nda devam eden bir eğitim emekçisiyim.

Umut Aldemir: Tarih öğretmeni olarak 2012 yılından itibaren devlet okulunda görev yapıyorum. Eğitim üzerine sivil toplum kuruluşlarında, projelerde çalışmalar gerçekleştirdim. Amatör tiyatro oyunlarında yer aldım. Yaratıcı drama eğitim çalışmalarım devam etmektedir. 2016 yılında BBOM Öğretmen Köyü ile yollarımız kesişti. BBOM evreninin hayali ve umudu beni heyecanlandırmaya devam ediyor. Dağları ve ormanları çok seviyorum.

Uğur Ergenç: Lisans eğitimimi Muğla Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde, 'Alternatif Eğitim ve Demokratik Tutumlar' üzerine olan yüksek lisans tez çalışmamı ise Dokuz Eylül Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde tamamladım. Aynı zamanda 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılında Başka Bir Okul Mümkün Derneğine bağlı okullardan Mutlu Keçi İlkokulu'nda görev aldım. 3 yılı aşkın süredir Renkli Orman Okulları'nda çocuklarla birlikte doğaya çıkıyorum. Bu süreçte orman pedagojisi, dokümantasyon, orman etkinlikleri ve doğada kodlama gibi çeşitli eğitimler aldım.

Uğur Ergenç: Lisans eğitimimi Muğla Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde, 'Alternatif Eğitim ve Demokratik Tutumlar' üzerine olan yüksek lisans tez çalışmamı ise Dokuz Eylül Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde tamamladım. Aynı zamanda 2014-2015 Eğitim-Öğretim yılında Başka Bir Okul Mümkün Derneğine bağlı okullardan Mutlu Keçi İlkokulu'nda görev aldım. 3 yılı aşkın süredir Renkli Orman Okulları'nda çocuklarla birlikte doğaya çıkıyorum. Bu süreçte orman pedagojisi, dokümantasyon, orman etkinlikleri ve doğada kodlama gibi çeşitli eğitimler aldım.

Yıldız Yaman: Yaratıcı drama ve kukla öğretmeniyim. Dramaturji lisans öğrenciliği yıllarımda merak saldıgım çocuk tiyatrosu yolculuğumda kendimi anaokulu öğretmenliği yaparken buldum. Yaratıcı Drama yüksek lisans eğitimimle oyunla öğrenme serüvenime geri dönerken tezimi kukla sanatı üzerine tamamladım; bu alanda uygulamalarımı geliştirdim ve hala çocuklarla öğreniyorum. Kedileri, bitkileri, güneşli havaları çok seviyorum ve tabiki çocuklarla oyun oynamayı. BBOM sayesinde kazandığım çocuk hakları farkındalığımla "tüm oyunlar keşke çocukların istediği gibi" olsa hayalimin peşinden gidiyorum.

Zeliş Kurt: 2005 yılı itibariyle devlet okulunda Sınıf Öğretmeni olarak göreve başladım. Çocuklarla doğada sınıf dışı çalışmalar yürütüyorum. Bir orman sınıfım var. Meslek yaşantım süresince çeşitli sivil toplum kuruluşlarında gönüllü çalışmalar yürüttüm. BBOM ile de 2013 yılında Mutlu Keçi ziyaretiyle tanıştım ve İzmir Kooperatifi'nde aktif rol aldım. BBOM Öğretmen Köyü Başlangıç Programıyla Öğretmen Köyü topluluğunun bir parçası oldum.

Zeynep Kılıç: Ben çocukların kendi yaşamlarının öznesi olması için çaba harcayan bir çocuk hakları aktivistiyim. Eylem alanım meydanlar değil öğrenme ortamları. Eylemlerime en fazla maruz kalan grup ise öğretmenler. BBOM Öğretmen Köyü kurulalı beri bu umutlu, yaratıcı ve inatçı topluluğun mutlu ve gururlu bir üyesiyim. Öğrenmeyi, zaman zaman yazmayı, sorular sorup kafa karıştırmayı; ama en çok çocuklarla gülmeyi ve kuşları dinlemeyi seviyorum.

Önsöz / Giriş Yazısı

Bu kılavuz katılımcı ve barışçıl sınıf ortamlarının çocuklar ve öğretmenler üzerindeki etkilerini çeşitli uygulamalar üzerinden göstermeyi hedefliyor. Kılavuzun hazırlanmasında emeği olan çok sayıda öğretmenin kendi sınıf deneyimlerinden damıtarak ortaya çıkardıkları örnekler başkalarına ışık tutacak nitelikler taşıyor. Kılavuzun ana odağı 'katılım ilişkisi'dir. Katılıma tüm bileşenlerin dahil olmadığı bir eğitsel süreçte şeffaflık ve bereketten söz edemeyeceğimiz gibi; barışçıl bir atmosferin işaretlerini de görmemiz zor olacaktır. Katılımdan bahsedebilmek için eğitim sürecinin bütün paydaşlarının müdahil olduğu ve sorumluluklarının yetenek ve ilgilerine göre belirlendiği bir sınıf iklimine ihtiyaç vardır. Bizler yatay ve etkileşimli bir ilişki modelinden söz ediyoruz ve önerdiğimiz bu modelin değişen ihtiyaçlar ile birlikte değişebileceğini biliyoruz.

Ortaya koymaya çalıştığımız katılımcı ve barışçıl sınıf perspektifinde değişimin birincil aktörü olarak çocukları görüyor; onların yürütücülüğü ve kolaylaştırıcılığında gerçekleşen bir eğitim anlayışının demokratik bir kültür için oldukça önemli olduğunu savunuyoruz. Bu kılavuzda okuyacağınız her uygulamanın buna hizmet etmesini umuyoruz.

Kılavuzun hazırlanmasında Türkiye'nin farklı şehirlerinden benzer eğitim pratiklerine ve ütopyalarına sahip eğitimcilerin emeği var. Bu emeğin arkasındaysa yılların oluşturduğu birikimin eşitlikçi bir idealle buluşması yatıyor. Nitekim, çeşitli başlıklar altında okuyacağınız yazı ve katılım örnekleri bu zemine oturuyor.

Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar Projesi kapsamında oluşan bu kılavuzun herkese ilham vermesini ve bu ilhamın başka bir dünyaya giden yollara ışık düşürmesini diliyoruz.

1. Öğretmenlerin Yolculuğu: Nasıl başladık? Neler Yaşıyoruz?

“İşte geldik, gidiyoruz bilinmez bir diyara.” sözündeki bilgece vurguyu düşündüğümüzde hayatın nasıl yaşanması gerektiğine dair bir bilgiyle donanıyoruz. Bu bilginin acı ya da mutluluğa dönüşmesiye bizim elimizde. Dünyadan geçerken kalıcı ve sihirli izler bırakmak istiyoruz. Hayatımızı ve çevremizi anlamlı kılmak; bu yolda yaşanan güçlükleri çözmeye çalışmak ve nihayet sahici bir deneyime ulaşmak en güzel hevesimizi oluşturuyor. Öğretmenlik rolünün ve pozisyonunun getirdiği yükleri hafifletmek için verdiğimiz uğraşın anlamını buraya iliştmek mümkün. Çocukların yaşamına değmek, onlarla eşdeğerli bir ideal için mücadele vermek ve bu süreçte olabildiğince kapsayıcı olmayı denemek niyetindeyiz. Yola çıktığımızda bir başınayız, yolda revan olduktan sonraysa ne kadar çoğaldığımızı görmek müthiş bir duygu. Buradaki halimizi Kaf Dağı'nın ardında ölümsüzlüğü arayan Simurg'a benzetebiliriz. Neye ulaştığımız, menzilin sonunda ne gördüğümüz önemli değil. Yolculuğun kendisine, yolda olma durumunun benzersizliğine daha çok inanıyoruz. Sona vardığımızda değil, ona varmak için sergilediğimiz çileci arayışta kendimiz olacağız.

Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar projesi çerçevesinde bir yıl önce toplandığımızda belirsiz ve sürprizli bir sürecin başında olduğumuzun farkındaydık. Yüz yüze ve online yaptığımız sayısız buluşmanın ortaya çıkardığı bu en somut çıktıyı paylaşmaktan kıvanç duyuyoruz. Burada yazıya geçirilen modellerin, deneyim ânındaki canlılığı ve gerçekliği tam anlamıyla veremeyeceğini biliyoruz ama yine de paylaşmaya değer buluyoruz. Yolculuğa çıktığımızda başka insanlardık; sonuna geldiğimizde başka insanlara dönüştük. Büyüdük, küçüldük; uzadık, kıaldık; şişmanladık, zayıfladık. Değişimi görmek, buna inanmak ve başkalarına geçirmek inanılmaz bir duygu. Artık başkasıyız. Turgut Uyar'ın deyişiyle; eskiden şaşardık bazı şeylerin yokluğuna/ artık bu yokları var etmeyi usladık/ ağaçları budadık ormandan balıkları tuttuk denizden/ hani bazı açılmaz sanılan kapıları omuz-

ladık/ çünkü herkesin elinde bir saat bir sümbülteber. Artık biziz. Dünyadan geçerken ki halimizi anlamlı bir bütüne kavuşturuyoruz.

Özenç'in Yolculuğu;

Öğretmenlik yolculuğumu gözden geçirin, heybemin kendi öğrenciliğimle dolu olduğunu fark ediyorum; pek çok öğrencilik ânım benimle, yoluma eşlik ediyor. İlkokul hayatım boyunca tam dokuz okul değiştirdim. Her sene farklı sınıf öğretmenleri ve doğal olarak çok sayıda branş öğretmeni... Sadece yaşadığım yer, okulum, sınıfım, arkadaşlarım değişmiyordu; ben de değişiyordum. Bir sınıfta çok girişken, mutlu, hevesli; diğerinde sessiz, donuk oluyordum. Bir sınıfta kendimle ilgili olumlu düşünceler beni sararken, başka birinde giderek işe yaramazın teki olduğumu düşünmeye başlıyordum. Bir sınıfta müfredatın peşinde nefessiz koşarken, başka sınıfa geçtiğimde, o sınıf daha gerideyse, bir bakmışım sınıfın çalışkanı oluveriyordum. Tüm bu süreçlerin okul dışında farklı farklı tezahürleri oluyordu. Yıllar geçerken, hayatımın devamı için seçimler yapmam gerektiği ortaya çıkınca kendimi öğretmenlik yaparken hayal ettiğimi gördüm: Sınıf öğretmenliği. Onun çok farklı halini gözleme, bendeki karşılığını deneyimleme fırsatı bulmuştum ki, kendimi üniversite okumadan öğretmenlik yapmaya hazır hissediyordum neredeyse! Başka bir dünyayı var edebilmenin bir yolunun da ömrümüzün önemli bir kısmını geçirdiğimiz okullardan geçtiğini düşünüyordum. İtaati ve yönetilmeyi deneyimleyip, bunun dışında her ifade çabasının isyan olarak algılandığı, ödül ve cezalarla kendimize yabancılaştığımız, sistemin yeniden üretildiği bir yerden; çocuk haklarının gözetildiği, herkesin olduğu gibi kabul gördüğü, okuldaki tüm bireylerin katılımcı ve barışçıl bir topluluk olabilmek için çaba harcadığı, okulların ve sınıfların birlikte yaşamayı deneyimleme alanlarına dönüştüğü bir hali hayal ediyordum. Bu nedenle sınıf öğretmeni olmak istiyordum, neyse ki oldum.

İlk sınıf öğretmenliği deneyimim BBOM Modelini ilk uygulayan okul Mutlu Keçi'deydi. Aklımdaki tasarımlar, birer deneyime dönüşmeye başladığında şunu farkettim: Yetişkinin kendi kendine hazırladığı bir senaryo, içerisinde katılımcı niyetler ve amaçlar barındırsa da ancak bir başlangıç noktası olabilir. Çok muhteşem planlar yaptığımı düşünüp, çok hüsrana uğradığım oldu. Evet, içinde bu niyetleri barındırıyordu; ancak yine inisiyatif almalarından çok, uyum sağlamalarını bekliyordum. Yaşamının, deneyimlemenin değil, kendimce anlatmanın planını yapmıştım ve çocuklara düşen dinlemektir. Şanslıyım ki çocukların ve arkadaşlarımla geri bildirimleriyle burayı dönüştürmeye başladım. Tabii ki bu hemen ve kolayca olmadı. Her alanı "anlatarak" doldurmak isteyen sesimi fark ettim. Hep anlatacak bir şeylerim vardı ve bence çok güçlü içeriklerdi. İlk işim anlatmak ile dinlemek arasında denge kurmaya çalışmak oldu ve burada soru sormak işimi çok kolaylaştırdı. Sonrasında sürekli anlatma isteğim nereden geliyor diye düşündüm. Arkadaşıma sürekli bir şeyler anlatıyor muydum? Hayır, anlatmıyordum ve yılların öğrencisi ve taze bir öğretmen olarak da öğrenmenin aktif bir süreç olduğunu biliyordum. Çocukları birlikte öğrenmenin, paylaşmanın bir parçası gibi görmeyip anlata anlata bitirememek benim çocuk algımla ilgiliydi. Pek eşdeğerli göremiyordum sanırım. Bir de transfer edeceğim bir

deneyimim yoktu burası için. Anlatmayı da ne yapacaktım? Ne yapmamam gerektiğini biliyordum; fakat ne yapmam gerektiğiyle ilgili boşluklar vardı içimde. Gözümün önüne güzel bir manzara geliyor ama olduğum yerden oraya nasıl gidiliyor pek belli değil. Ama artık şunu biliyordum: Benim anlatıp, çocukların dinlediği bir yerden, birbirimizi dinlediğimiz bir zemine geçmeliydik.

Çocuk katılımı, eşdeğerli olmak, birlikte öğrenmek, alan açmak, bağlantı, geribildirim gibi kavramlar zamanla dost oldu bana bu yolda. Kendimle bağlantımı arttırdıkça, her eylemde niyetimle tekrar bağ kurmaya çalıştıkça yollar görünür olmaya başladı. Eşdeğerliliği benimsedikçe çocukların güçlendiklerini ve alan açtıkça nasıl da inisiyatif alabildiklerini fark ettim. Katılıma alan açmak, kendime de alan açmış aynı zamanda. Sınıfta sürekli düşünen, meşgul olan, koştururan, her şeye yetmeye çalışan ve bir noktada çocukları kurmaya çalıştığı muhteşem düzeni kolaylaştıranlar/zorlaştıranlar olarak gören, neyi niye yaptığını unutan bir öğretmen olmak çok yıpratıcı ve çok tüketici. Kendini ve çocukları duyabilmek, öğrenme ortamının sorumluluğunu birlikte almak, öğrenmelerinin sorumluluğunu alabilmeleri için çocukları desteklemek, gözlem yapmak başta zorlansam da beni ve çocukları geliştiren bir deneyime dönüştü. 'Kendimin ve çocukların güçlenen hallerine tanıklık etmek ne şahaneymiş.' dedim. İki yıldır önceki deneyimime göre çok farklı bir yerde öğretmenlik yapıyorum. Diyarbakır'da bir köy okulunda... Yine başta pek kolay olmadı ama artık daha deneyimli hissediyordum kendimi. Yollarım daha görünürdü artık. Zemini güvenli kılmak ve yolu çocuklarla birlikte oluşturmak, herkesin yolu takip edebileceği ve kendince varabileceği araçlar geliştirmek... Yıllar boyunca pek çok yöntem denedim ve kim bilir daha neler deneyeceğim ama biliyorum ki aslında bu benim de öğrenme yolculuğum. Öğretmenliğimin nefes alıp yaşayabilmesi biraz da buna bağlı. Yaşadığım her bir zorluğu, öğrenme sürecimin bir parçası olarak görmem beni güçlendirdiğini hissediyorum. İçimde sıkışmışlıktan, çaresizlikten yaratıcılığa dönüşen hali çocuklarla paylaşıyorum ve verdikleri gerçekçi geri bildirimlerle yolumu ışıltılı bir hale getirdikleri için şanslı hissediyorum kendimi. Yolumu güzelleştiren canım topluluğum, tüm öğretmen arkadaşlarım ve en çok da birbirimize dokunduğumuz tüm çocuklara şükranla, bitmeyen nice yolculuklara...

Harika'nın Yolculuğu;

Öğretmenlik yolculuğumu, kendime sıklıkla sorduğum ve size de ilham olabileceğini düşündüğüm soruları ve tuttuğum notları paylaşarak aktarmak istedim. Öncelikle katılımcı bir sınıf oluşturma niyetiyle yola çıktığımda ne tür sorunlarla karşılaştığımı ve bana nelerin destek olduğunu, sonrasında da kendimde ve çocuklarda gördüğüm değişimleri yazacağım.

Katılımcı bir sınıf yaratmayı kolaylaştıran bazı notlar:

- Yolculuğumda okul idaresi

Ben bir özel okul öğretmeniyim ve benim daha önce idareyle yaşadığım problemler, çocukların kendi aralarında yaşadıkları problemler konusunda cezayı bir yöntem olarak benimsemem, konuşmayı ve uzlaşmayı ilke edinmem, çocukları kendi yaşadıkları problem-

leri çözmeye davet etmem ile ilgiliydi. Aslında velilerden herhangi bir şikayet gelmediği müddetçe benim disiplin yöntemlerim pek tartışma konusu olmuyordu. Sürecin devamında argümanlarımı; ödül ya da cezanın neden bir yöntem olarak kullanılamayacağı, neden daha uzun vadeli de olsa kalıcılığına ve yararına inandığım bir yöntemi savunduğum, neden çocukların kendi yaşadıkları problemleri kendilerinin çözmeleri gerektiğini savunmaya kalktığımda ya da yöntemlerimi açıklamaya çalıştığımda benim için sancılı durumlar ortaya çıkıyordu. Bunlar gene de kendi doğrularımdan vazgeçmeme neden olmadı. Nitekim çocuklardan aldığım geri bildirimler, onların birbirlerine olan tutumlarındaki değişiklikler beni motive eden en büyük kaynaktı.

- Yolculuğumda öğretmenler odası

Bu yıl yeni başladığım okulumda henüz yeni tanıştığım öğretmenlerle ilk başta ilişkilerim sıkıntılı bir düzlemdeydi. Yapmakta olduğum çocuk haklarına yönelik farkındalık çalışmaları ve duygu odaklı egzersizlere dönük sonuç odaklı tepkiler alıyordum. Bu tepkiler “Bunu yapıyorsun ama sınıfta gene aynı şeyler yaşanıyor gibi.” türünden yakınmalardı. Sonrasında çeşitli sorularla, onlardan talep ettiğim yardımlarla, onları da sürece dahil etmeyi başardım. Şu anda tam bir zümre dayanışması olmasa da birbirimizin çalışmalarını desteklediğimiz, birbirimize katkı sunduğumuz bir ortam söz konusu.

- Yolculuğumda ebeveynler

Sınırlı meslek hayatımda ebeveynlerle kurduğum çok sayıdaki ilişkiden öğrendiğim şey, ebeveynlerin çocukları konusunda bilgilendirilmeye ihtiyaç duymaları. Çünkü bu ihtiyaç karşılanmadığında iletişim sorunları yaşıyoruz. Bu noktada haberdar etmek ve ebeveynleri sürece dahil etmek işinizi kolaylaştırabilir. Kendi aranızda bir bağ kurmak, iletişimi sürdürmek ve tüm ebeveynleri bilgilendirmek faydalı olacaktır.

Sorduğunuzda size iyi gelebilecek bazı sorular:

- Sınıfta çocuklarla kuracağınız bağın temelini iletişim oluşturur. Onunla kurduğunuz iletişim hayata bakışını değiştirebilir. Çocuğun hayatla kurduğu iletişime doğrudan etki ettiğinizi kendinize hatırlatıyor musunuz?

- Sınıf rutinleri, çocukların sınıfta kurulmak istenen ya da kurulmakta olan ortama bağlılık derecesini belirler; güveni sağlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Bunun için sınıfta uyguladığınız karar alma yöntemlerini gözden geçirebilirsiniz. Çocuklara gerçekten kazandırmak istediğiniz nedir? Çocuklar ne istiyor? Bu kazanımları neye göre belirliyorsunuz?

- Çocukların sınıf düzenleri nasıl ve bunu kim belirliyor? Sizin çocuklara göre konunuz nasıl? Genelde onlarla birlikte oturmayı mı tercih ediyorsunuz yoksa uzak kalmak size daha mı iyi hissettiriyor?

Katılımcı bir sınıf yaratma sürecinde çocuklarda gözlemlediğim değişimler:

Bir günün nasıl geçeceği çoğu zaman başlangıcından kendini belli eder. Her gün bir yolculuk, her yolculuk, birçok hazırlık gerektiren bir süreçtir. Bir yolculuğa çıkarken neye ihtiyaç duyarsınız? En başta bu geziye çıkmayı kaldıracak bir ruhsal hazırlık? Gezi planı? Peki, yanınıza ne alacaksınız? Bu gezi süresince alınan maddi ve manevi sorumluluklar? Çocukların çoğu için okullar kendilerinin planlamadıkları, birlikte plan yapmak yerine paket programlara uymalarının beklendiği, sabah 6’da kalkıp uyuyarak geldikleri, pek çok sorumluluktan muaf tutulmaya çalışıldıkları bir gezi alanı. Aslında isteyerek çıkılan bir

gezi değil, zorunlu bir göç.

Akışın önlerine olduğu gibi sunulduğu bir derste çocukların katılmaya hevesli olmadıklarını, basit alıştırmalara dahi yanıt vermeye isteksiz olduklarını defalarca gözlemledim. Öğrenmeye dair ihtiyaç hissettikleri, küçük bir rehberlikle yollarını belirledikleri, bunun için materyal seçtikleri ve öğrenmelerinin sorumluluğunu aldıkları bir plana nasıl dahil olduklarını deneyimleme şansım oldu. Bu deneyimler sırasında çocukların ihtiyaçlarını ifade ettikleri, çözümleri kendilerinin belirlediklerini, katılımcı ve barışçıl bir sınıf oluşturma sorumluluğunu almaktan çok memnun olduklarını görmek, benim için onları kendi yolculuklarına donanımlı bir şekilde uğurlamak demekti.

Katılımcı bir sınıf yaratma sürecinde kendimde gözlemlediğim değişimler:

Yolun halen çok başında bir öğretmen olarak hatalarımla büyüdüğümü ve çocuklarla birlikte hata yapma lüksüne sahip olduğumuzu bilmek beni çok rahatlatıyor. Meslektaşarımla, çocuklarla ve tüm eğitim paydaşlarıyla ilerlediğimiz bu yolda yazılı genel geçer bir doğrunun olmadığını düşünüyorum. Birlikte yaptığımız işler ve seçtiğimiz iletişim dili birbirimize olan bağımızı güçlendiriyor ya da üzerine yeniden düşündürüyor. Tam da ne yapsak da sesimizi her öğretmene duyarsak, her çocuğa dokunsak derken, son zamanlarda yaşanan gelişmeler umudumu büyütüyor. Devlet okulu ve özel okul fark etmeksizin tüm okullardan öğretmenlerin değişim talepleriyle gelmesi ve onları halihazırda bu süreci deneyimleyen öğretmenlerle buluşturma imkânı bulabilmemiz sürecin büyüyeceğine yönelik inancımı kuvvetlendiriyor. Katılımcı bir sınıf yaratma sürecinin, öğretmeni nasıl güçlendirdiğine ve güçlenen öğretmenin çocukları nasıl beslediğine defalarca tanık olduk, dinledik. Birlikte umut ettik. Çıkacağınız yolun sizi de büyütmesi umuduyla...

Zeliş'in Yolculuğu;

Yıllardır çocuklara sunacakları için eğitim peşinden koşturan bir öğretmenim. Son 2-3 yıldır yatırımları kendime yapmaya başladım. Önce kendi farkındalığım için zaman yarattım. Asıl mesele de bu değil miydi? Özümüzle tanışıp yapabileceklerimizi gözden geçirmek ve odaklanmak, önce kendi potansiyelimizi keşfetmek... Benim sürecime vesile olan Başka Öğretmenler Mümkün Başlangıç Programı ve Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar projesine şükran duyuyorum.

Peki kendi keşif sürecimde neleri fark ettim?

Öncelikle sınıf içinde daha demokratik bir ortam için, ben daha fazla nasıl demokratik olurum diye düşündüm. Kendi yaşamımda bunu deneyimleyerek sınıf içine taşıdım. Çocuk katılımı için kendi öz eleştirimi yaparak dış seslere kulağımı tıkayıp çocukları dinledim. Sınıf içi iletişim aksaklıkları ve çatışmalar için olası çözüm yollarını önce kendi yaşamımda deneyimledim.

Projenin bir parçası olan 'empati buddy' sürecinde, ihtiyaçlarıma ve sürece odaklanmaya daha fazla zaman ayırdım. Çocuklara da tüm farkındalığımı şeffaf bir şekilde sundum. Onların deneyimlerini ve gelişim süreçlerini not ettim. Olaylara verdikleri tepkilerin zaman içinde değişim gösterdiğini kendilerinin de fark etmelerini sağladım. Söylemlerimin uygulamada da yer bulması benim meslekteki en büyük önceliğim olmuştu.

Zorlanmadım mı? Çok... Şu an dönüp baktığımda iyi ki sınıfımda deneyimlemişim diyorum. Henüz çok yeni olan bir deneyimi paylaşmak isterim. 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlamasında her öğretmen gibi benim de bir çalışma sunmam gerekiyordu. BBOM Öğretmen Köyü Başlangıç Programı'ndaki Çocuk Hakları modülünde öğrendiklerim sonrası çocuk algısı ve çocuk hakları üzerine farkındalığım artmıştı. İçime dönüp baktığımda, "bazı düzenlemeler yapmalısın Zeliş." dedim kendi kendime. Öncelikle çocuklar gösteri istiyor muydu? İstiyorsa ne istiyordu? Peki kurgu nasıl olmalıydı? Günün anlam ve önemi nasıl anlatılmalıydı? Ya da anlatılmalı mıydı? Dünya Çocuk Bayramı ne demekti? Sınıf çemberimizde çocuklarla beraber bu soruları tartışarak hep birlikte karar verdiğimiz bir gösteri planladık. Beğenilir beğenilmez; bu kısmını pek düşünmedik açıkçası. Bu yazıda belirtmek istediğim önemli bir nokta; çocuklara gerçek manada ulaşmak istiyorsak, değişim süreci için harekete geçmemiz gerekiyor.

Harekete geç!

2. Katılım Nedir?

Yolculuğun başında katılımı tanımlamanın, çok uzaklaşmadan bu kavram üzerinde anlaşmanın önemine inanıyoruz. Bizce katılım, çocukların kendilerini özgür şekilde ifade ettikleri, korkunun ve baskının olmadığı, tersine saygı ve sahiplenmenin olduğu, kendilerini ait hissettikleri ortamlarda –birlikte– üretimde bulunabilecekleri bir süreçtir. Doğal olarak her güzel şey gibi emek ister. Her deneme sonrasıysa tadı daha da iyileşir, güzelleşir.

Çocuk hakları açısından tanımlarsak katılım, çocukların kendilerini ilgilendiren tüm konularla ilgili kararlarda söz sahibi olması, yani yaşamlarını şekillendirme ve dönüştürme hakkına erişimi anlamına gelir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. ve 13. maddelerinde tanımlanan bu hak, çocukların ilgilendikleri konularda görüş sahibi olmalarını, bu görüşleri özgürce ifade edecek güvenli bir ortamda bulunmalarını ve ifade ettikleri bu görüşlerin çevrelerindeki yetişkinler tarafından ciddiye alınmasını içerir.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

1. Başkasının haklarına ve itibarına saygı;

2. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

• Çocukları ilgilendiren konular neler olabilir?

Her şey! 0-18 yaş aralığındaki tüm bireyler çocuk olduğuna ve çocuklar arasında kişisel ve ailevi özellikler, sosyal ve kültürel durumlar nedeniyle sayılamayacak kadar çok fark olduğuna göre şu konular çocukları ilgilendirir, diğerleri ilgilendirmez diyebilmek mümkün değildir.

• Bir konu hakkında görüş sahibi olmak ne demektir?

Çocukların, özellikle küçük yaştakilerin, çoğu zaman kendilerine ait görüşleri olmadığını düşünürüz. Oysa yaşı kaç olursa olsun her bireyin kendi yaşamına, ihtiyaçlarına ve özelemlerine dair fikri vardır. Çocuklar, çoğu durumda bu fikirlerini geliştirecek alternatif bilgilere erişemedikleri için, başkalarından duydukları görüşleri ezberledikleri ve tekrar ettikleri gibi bir yargıya maruz kalırlar. Bunun doğru kabul edildiği durumlarda bile çocukların kendilerine ait görüşleri olmadığını düşünmek yerine, görüşlerini geliştirecek olanaklara sahip olmadıklarını fark etmek önemlidir.

• Peki görüşleri özgürce ifade etmek ne demektir?

Çok basitçe, sahip oldukları görüşleri, tercih ettikleri ifade aracıyla, başkalarıyla paylaşımları demektir. Yetişkinler için ifade araçları çoğu durumda söz ya da yazı iken, çocuklar açısından bu araçlar çok daha çeşitlidir. Resim, müzik ve oyun gibi pek çok farklı araç çocukların kendilerini ilgilendiren ve etkileyen konular hakkında düşüncelerini ve duygularını ifade etmelerini kolaylaştırır. Bu noktada özgürlüğün altını çizmek gerekir. Çocuklar görüşlerini paylaştıklarında şiddetle, küçümsemeyle ve önemsenmemeye karşılaşmayacaklarını bildiklerinde yani güvende hissettiklerinde kendilerini özgürce ifade etme olanağı bulurlar. Eğer güvende hissetmiyorlarsa susmayı ya da onlardan beklenen

şeyi söylemeyi tercih ederler. Çocuklar diyoruz ama aslında hepimiz için aynı şey geçerli değil mi?!

• **Çocukların görüşlerinin yetişkinler tarafından ciddiye alınması ne anlama gelir?**

Kendimizi ilgilendiren bir konuda görüşümüzü ifade ettiğimizde aslında yaşamımızda ihtiyaç duyduğumuz değişikliği, olanın içinde olmasını istediğimiz şeyi ifade ederiz. Çocuklar çoğu bakımdan yetişkinlere bağlı olduklarından, görüşleriyle ifade ettikleri değişikliğin olabilmesi için yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duyarlar. Bunun ilk adımı yetişkinin bu görüşü özenle, önemle ve ciddiyetle dinlemesidir. Ardından bu görüşün çocuğun yaşamında bir etki edebilmesi için yapılması gerekenler, alternatifler ve çözümler gelir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi katılım bir süreçtir ve öğrenilir. Bütün bu süreçte yetişkinin çocuğa rehberlik etmesi de çocuk haklarından kaynaklanan bir sorumluluktur. Yani çocukların katılımını desteklemek çevrelerindeki yetişkinlerin keyfi uygulamalarına bağlı değildir, çocukların haklarından kaynaklanan bir zorunluluktur.

Katılım aynı zamanda bir tercihtir, kendini ifade etme aracıdır. Bireyin yaşama katkısında bulunma isteği ve eyleme geçmesidir; içinde yaşadığı toplulukla, çevreyle ve dünyayla iletişime geçmesinin ön şartıdır. Hal böyleyken çocukların katılımın olmadığı çocuklu topluluklarda (çekirdek aile ve okul da dahil) o toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı gelişime ve dönüşüme ulaşması beklenemez.

A. Eğitim Ortamlarında Katılım Neden Önemlidir?

Çocukların yıl içinde günlerinin, gün içinde saatlerinin çoğunluğu okullarda geçiyor. Sırf bu bile okullarda alınan kararlara çocukların katılımın neden önemli olduğunu göstermek için yeterli bir nedene dönüşüyor. Üstelik, okullar çocukların sadece öğrenmelerinin değil tüm gelişimlerinin desteklendiği en temel alanlardır. Bu özellik katılımın önemini daha da arttırır. Çocukların okullarda kararlara katılımları, eğitim yaşantılarını kendi ihtiyaçları çerçevesinde belirleyip, kendi öğrenme süreçlerinde aktif bir şekilde yer almaları için zorunludur. Eğitim ortamlarında kararlara katılım; politika düzeyinde müfredatın belirlenmesinden sınıf içinde ders programının belirlenmesine, okulların/sınıfların fiziksel koşullarıyla ilgili düzenlemeler yapılmasına, disiplin kuralları ya da okul/sınıf kurallarının oluşturulmasına kadar geniş bir yelpazede ve çeşitli düzeylerde mümkündür. İdeal olan, bütün alan ve düzeylerde çocuk katılımını gerçekleştirmek olsa da atılacak her adım ve deneme, çocukların güçlenmesine ve eğitim ortamlarında katılımın artmasına katkı sağlar.

Türkiye eğitim sisteminde, okul düzeninde öğretmenlerin ve çocukların katılımının çoğunlukla kurullar, komisyonlar vb. yapılar aracılığı ile sağlandığı görülüyor. İlgili mevzuata göre, bu yapıların bir kısmında çocukların yer alması beklenmiyor, bazılarında çocuklar temsil ediliyor, bazıları ise sadece çocuklardan oluşuyor. Düzenlemeler çerçevesinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, sosyal etkinlikler, disiplin, okulların stratejik planlama ve gelişim süreçlerinde, çocuk görüşlerinin temsilciler aracılığıyla iletilmesi öngörülüyor. Müfredat kapsamındaki öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin yapılarda ise çocuklar neredeyse tamamen dışarıda tutuluyor. Mevzuat sınırlı olsa da ve var olan olanaklar çoğu zaman kağıt üzerinde kalsa da çocuklar için oluşturulan okul topluluklarında katılımın, eğitim ortamlarının çocuklar yararına yapılandırılmasının ön koşulu olarak görülmesi gerekir. Yani çocukların kendi öğrenme süreçlerini planlama, düzenleme ve uygulama konularında alınan kararlara katılımını sağlamak için çaba göstermek öğretmenin sorumluluğudur. Sırf bu sorumluluğa ilişkin farkındalığı bile öğretmenlerin çocukların katılımını sağlamak için harekete geçme motivasyonunu artırmalıdır aslında.

Nitekim okullarda çocuk katılımı sağlandığında;

- Çocuklar kendilerini değerli ve okul ortamına ait hissederler.
- Çocuklar öğrenme sürecine ilişkin bilinç/farkındalık kazanırlar ve kendi öğrenme süreçlerinin sorumluluğu alırlar.
- Etkinlik ve faaliyetlere gönüllü katılım sağlar; bu da öğrenmelerini artırır.
- Katılımın olduğu okullarda çocukların sportif, sanatsal ve akademik başarı düzeyleri artış gösterir.
- Çocuklar sorunlarını çözme konusunda cesaret ve hassasiyetleri artar. Daha fazla inisiyatif aldıkları için okullarda çatışmalar azalır; güvenli bir okul ikliminin oluşması kolaylaşır.
- Çocuklar okulun iyileştirilmesi için yetişkinlerle birlikte çalışan ortaklar olur.
- Katılım, çocukların iletişim ve öğrenme becerilerini güçlendirir.
- Başta yurttaşlık olmak üzere, çeşitli ders konularında çocukların becerileri gelişir.
- Katılım sağlayan çocuklar gündelik yaşama da katılım sağlayarak demokratik bir toplumun oluşmasına katkı sunar.
- Okullar, öğretmenler ve yöneticiler, okulun gerçek sahibi olan çocuklara karşı sorumlu hisseder.
- Okul yönetimin ve öğretmenlerin iş yükü azalır.
- Öğretmenler çocuklara alan açtıkça kendi öğrenme alanları da açılır; mesleki gelişimlerinde yükseliş meydana gelir.
- Katılım aracılığıyla kendilerinin ve arkadaşlarının yaşamlarına katkıda bulunan çocuklar mutlu hisseder.

B. Eğitim Ortamlarında Çocuk Katılımını Sağlamak için Ne Yapmalı?

Yapılabilecekler sonsuz... Okula, birlikte çalışılacak çocuk grubunun özelliklerine, öğretmenin hazırlığına, deneyimine ve yaratıcılığına göre değişir. Bizlerin, sizlere ilham olması niyetiyle paylaştığımız çocuk katılımı denemelerini ilerleyen sayfalarda göreceksiniz. Bu bölümde çocuk katılımı bağlamında yol gösterici olan, ayrıca deneyimlerimizi değerlendirmemizi kolaylaştıracak bir şeyden bahsedeceğiz: Katılım İlkeleri!

Katılım ilkeleri, çocuk haklarının yaygınlaştırılması amacıyla Sözleşme tarafından kurulmuş olan Çocuk Hakları Komitesi'nin 2009 yılında yayımladığı "Çocuğun Katılım Hakkı"na ilişkin 12. Genel Yorum'unda tanımlanmıştır. Bu ilkeler, çocukların etkin ve anlamlı bir katılım sağlayabilmesi için sürecin yetişkin tarafından düzenlenmesini kolaylaştırır. Yani çocukların manipülasyona uğramadan, dekor olarak kullanılmadan veya "katılıyormuş gibi" yapmadan güven içinde görüşlerini ifade edebilmelerinin ve kendi yaşamlarına dair kararlara katılımlarının önünü açar.

1) Katılım Saydam ve Bilgilendirici Olmalı:

Bu ilke, çocukların, katılımın sürecinin kapsamı, amacı ve olası etkilerine ilişkin bilgi sahibi olması demektir. Çocukların yaşam deneyimlerinin yetişkinlerden farklı olması onların bilgiye erişebilmesi için düzenlemelerin yapılmasını gerektirir. Buna bağlı olarak çocukların ihtiyaçları, fizyolojik yaşı, kişisel özellikleri, yetenekleri ve aralarındaki farklar dikkate alınarak, katılım eyleminin amaçları doğrultusunda kendilerini ifade edebilmeleri, duygu ve düşüncelerini özgürce söyleyebilmelerini kolaylaştıracak bilginin, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde paylaşılmasıdır.

2) Katılım Gönüllü Olmalı:

Bu ilkenin anlamı çocukların katılım sürecine tamamen gönüllülük çerçevesinde, yani bir sorumluluk ya da görev olarak değil ihtiyaç ve isteklerine bağlı biçimde dahil olması ve ihtiyaçları doğrultusunda istediklerinde ayrılabilirliklerine dair bilgi ve güvene sahip olmalarıdır. Dolayısıyla katılım çocuklar için bir tercihtir. Katılmamak da katılım hakkının bir parçasıdır. Bununla birlikte katılmama tercihinin nedenleri de önem taşır. Çocuğun süreçte katılmamayı tercih etmesi, yeterli bilgilendirme olmaması nedeniyle olabileceği gibi kendini güvende hissetmemesinden de kaynaklanabilir. Yetişkinler olarak kendi tercihlerimizi ve demokratik haklarımızı kullanırken yaşadığımız problemleri göz önüne alırsak, çocuklar için de güven ortamının sağlanması, katılımın önündeki olası engellerin ortadan kaldırılması bu ilkenin gerçekleşmesinde başlıca şartlardandır.

3) Katılım Saygılı Olmalı:

Katılım süreci, çocukların duygu, düşünce ve görüşlerine saygı duyulan, görüşlerinin hiçbir şekilde yargılanmadığı ve alay edilmediği, tam tersine kıymetli ve değerli olduğunun ifade edildiği bir süreç olarak gerçekleşmelidir. Çocuğun hak sahibi bir birey olduğu bilinciyle, kendi yaşamına dair karar verebilir olduğuna saygı duymak gereklidir. Katılım deneyimleyerek, yaşayarak öğrenilir. Çocuklar açısından bu süreç hem fiziksel hem de zihinsel olarak gerçekleşir ve bireysel farklılıklar içerir. Bu özelliklere dikkat edilmeli ve kendi katılım eylemlerini bireysel farklılıklarına da sahip çıkarak geliştirmelerine alan tanınmalıdır.

4) Katılım Çocukların Yaşamlarıyla İlgili Olmalı:

Çocuklar kendileriyle ve içinde yaşadığı toplulukla ilgili kendilerini az ya da çok etkileyen tüm konular hakkında doğrudan söz sahibi olmalıdır. Burada katılımcı olan yöntem, yetişkinin hangi konunun çocuğu ilgilendirip ilgilendirmeyeceğine karar vermesi değil, çocuğa söz konusu konuyla ilgilenip ilgilenmediğini sormaktır. Bu soruya yanıt vermek için çocuğun önce bilgi sahibi olması gerektiği de gözetilmelidir elbette.

5) Katılım Çocuk Dostu Olmalı:

Çocukların eyleme geçmesi, sürecin gerçekleşeceği ortamın ve katılımı sağlayan araç ve yöntemlerin onlara uygunluğu ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle küçük yaş gruplarının farklı öğrenme, algılama ve uygulama kapasiteleri düşünülürse bu ilkenin oldukça özenli ve yaş grubunun ihtiyaçlarını gözetir şekilde dikkate alınması önemlidir. Sadece yaş grupları değil, çocukların her tür farklı özellikleri katılım ortamı ve araçları düzenlenirken göz önünde bulundurulmalıdır.

6) Katılım İçermeci Olmalı:

Bu ilke, tüm çocukların katılım hakkının olduğunu ve katılım sürecinde çocukların eşit bir şekilde gözetilmesi gerektiğinin altını çizer. Her çocuk değerlidir, katkısı tüm topluluğu etkiler, birlikte güçlenmeye ve uyum içinde bir arada yaşamaya fayda sağlar. İçermeci olmayan katılım düzeni ayrımcılığa ya da kayırmacılığa dönüşme; böyle bir ortamda, çocuklar arasındaki çatışmayı, zorbalığı artırma riski taşır.

7) Katılım Eğitim ile Desteklenmiş Olmalı:

Anlamlı ve etkin bir katılım ortamı için hem çocukların hem de katılıma alan açan yetişkinlerin ihtiyaç duydukları konularda eğitim ile desteklenmeleri önemlidir. Örneğin, yetişkinin çocuk katılımının ne olduğu konusunda kendisini güçlendirmesi, çocuk dostu yol yöntem üzerine çalışması katılımı kolaylaştıracak gibi çocukların ayrımcılık ya da etkin dinleme gibi ortak karar alma süreçlerini destekleyen bilgi ve becerilere ulaşmalarını kolaylaştırması da önemlidir. Bu ilke, hem yetişkinlerin hem de çocukların içinde buldukları topluluklarda, birbirlerinin ihtiyaç ve önerilerinden beslenerek, gönüllü ve sürdürülebilir bir yaşam boyu öğrenme sürecini gerçekleştirebilir olduğunu da altını çizer.

8) Katılım Güvenli ve Risklere Duyarlı olmalı:

Çocukların görüşlerini ifade etmeleri ve kararlara katılmaları bazı durumlarda riskler içerebilir. Çocukların katılım sürecinde karşılaşılabilecekleri olumsuzluklara ilişkin olarak ve bu olumsuzlukların ortaya çıkması durumunda ne yapmaları ve nereden yardım almaları gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaları gerekir. Görüş ifade etmek ve karar almak sorumluluk getirir; çocukların bu sorumluluğun farkında olmalarını sağlamak; olası risklerle nasıl baş edecekleri, sorun çözümünde neler yapabilecekleri konusunda destek olmak ve önlemler almak da yetişkinlerin sorumluluğudur.

9) Katılım Hesap Verebilir olmalı:

Çocuk katılımının organik bir süreç olarak kendiliğinden sürdürülebilirliği bu maddeyle yakından ilişkilidir. Katılım sürecini düzenli olarak izlemek ve değerlendirmek katılım deneyimini güçlendirir. Bu sürece çocukların katılımını sağlamak etkiyi daha da artırır. Çocukların görüşlerin nerede ve nasıl kullanılacağı konusunda bilgi sahibi olması, katılım

sürecini takip edebilmeleri ve değerlendirebilmeleri açısından çok önemlidir. Çocuklar görüşlerini, kendi yaşamlarına dair bir konuda kararlara etki edebilmek için verirler. Bu ilke, bu etkinin –olumlu sonuç vermese de– çocuklar tarafından bilinir olması gerektiğinin altını çizer.

Sınıflarımızda ve okullarımızda çocuk katılımını sağlamak için çaba harcarken aklımızdan çıkarmadıklarımız:

- Katılımın yaşı yoktur.
- İki ve daha fazla kişiden oluşan ve ortak değerleri paylaşmaya istekli tüm topluluklar tarafından gerçekleştirilebilir.
- Katılım bir süreçtir ve deneyimlenerek öğrenilir.
- Katılım eğlenceli bir şeydir.
- Katılım, parçası olduğu kişiler ve yürütülen süreçlere göre değişiklik gösterir, bu nedenle doğrusu, yanlışı yoktur.
- Katılım sürecinde her bireyin özgür iradesiyle yer alması gereklidir. Katılımda baskı ve zorlama olmaz.
- Katılımda her birey kendine özgü benliğiyle bulunur ve bu haliyle kabul görmesi beklenir.
- Katılım süreci şeffaf ve açıktır.
- Katılım sürecinde bireyin ve topluluğun ihtiyaçları gözetilir.

C. Eğitim Ortamlarında Katılımı Destekleyen bir Model: Lundy Modeli

Çocuk katılımının, çocukların hakkı ve bu hakkın yaşama geçmesinin yetişkinlerin sorumluluğu olduğunu yeteri kadar vurguladığımızı düşünüyoruz. Her ne kadar ülkeler evrensel olarak tanınmış bu hakkı kendi gelenek ve yasaları içinde sınırlasalar ve hatta uygulamada bölgelere, illere ve okul yönetimlerine göre değişiklikler içerse de, katılım sürecinin yetişkinin –bizim bağlamımızda öğretmenin– rehberliği ile şekillenmekte olduğu bir gerçektir. Bu kılavuzu yazan bizler için motivasyon noktası tam da bu gerçek olmuştur. Aynı zamanda önemli bir güç olarak gördüğümüz öğretmenlerle, niyetlerimizi katılım perspektifinden bakarak şekillendirdiğimizde önümüze bize yardımcı öneriler ve deneyimler çıkıyor. Bunlardan biri olan Lundy Modeli, okullarda katılım süreçlerini kolaylaştıracak ve güçlendirecek bilgiler sunuyor.

Laura Lundy BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuk katılımını tanımlayan 12. maddede özellikle okullarda uygulanabilir kılmak için, katılım ilkelerini de içeren dört ögeli bir model önermektedir. Bu dört öge "Alan, Ses, Dinleyici ve Etki"dir.

Alan: Çocuklara bir görüşü ifade etmek için fırsat tanınmalıdır.

Ses: Çocukların görüşlerini ifade etmeleri kolaylaştırılmalıdır.

Dinleyici: Çocukların görüşleri ciddiyetle dinlenmelidir.

Etki: Çocukların görüşüne uygun şekilde geri bildirim verilmelidir.

Alan;

Çocukların ve gençlerin karar verme sürecine anlamlı şekilde katılmalarının ön koşulu çocukların görüşlerini ifade etmek için cesaretlendirildikleri alanın yaratılmasıdır. İlk adımsa hangi konuların onların yaşamları üzerinde etkisi olduğu konusunda düşüncelerini almak ve hayatlarını ilgilendiren hangi kararlara katılmak isteyip istemediklerini sormaktır. Kısacası özgür iradeleriyle hareket etmelerini ve gönüllü katılımlarını güvence altına almak gerekir. Aynı zamanda alan çocukların katılımının güven içinde olması gerektiğini de gösterir. Güvenli alan çocukların azarlanmadan, karşı gelinme korkusu olmadan ve yargılanmadan kendilerini ifade edebilecekleri ortamın hazırlanması anlamına gelir. Ayrıca alan kapsayıcı olmalıdır. Yani çocukların ırk, cinsiyet, ten rengi, dil, din, politik görüş, etnik köken veya sosyal köken, sakatlık gibi nedenlerle hiçbir ayrımcılığa uğramadığı bir alan yaratılmasını ima eder.

Ses;

Çocukların görüşlerini ifade etme hakkı olgunluk ya da yaşlarına göre değil, görüş oluşturabilecek beceriye sahip olmalarına bağlıdır. Bu nedenle çocuklar, yaşları ve özellikleri ne olursa olsun, görüşleri geliştirebilmeleri ve ifade etmeleri için desteklenmelidir. Dolayısıyla, kendilerine uygun farklı araçlarla bilgi edinebilmeleri ve görüşlerini sadece yazılı ya da sözlü değil, oyun aracılığıyla, kukla gösterileriyle, video ya da çizim gibi farklı araçlarla ifade edebilmeleri için desteklenmeleri gerekir. Hem çocuklar bilgilendirilirken hem de kendi seçtikleri yöntemlerle katılımlarını gerçekleştirirken saydamlık ve bilgilendiricilik ilkesi önemsenmelidir.

Dinleyici;

Çocukların görüşlerine yetişkinler tarafından önem verilmesidir. Çocukların görüşlerini ifade etmelerinden daha önemli olan, bu görüşlerin çocukları dinleme sorumluluğu taşıyan yetişkin tarafından ciddiyetle dikkate alınmasıdır. Görüşlerine önem verilen çocukların katılım sürecine güveni, buna bağlı olarak katılım motivasyonları ve aidiyet hisleri artar. Yetişkinlerin iyi birer "dinleyici" olabilmesi katılım ilkelerine ama özellikle saygı ilkesine bağlı olmalarıyla mümkündür. Bu noktada yetişkinlerin sabır ve yaratıcılık becerilerini artırmaları gerekir.

Etki;

Çocukların görüşlerinin, kendi yaşamlarını dönüştürmesi için bir etki yaratması beklenir. Ancak bu ögenin de tamamlanmasıyla çocukların kararlara katıldığından bahsetmek mümkün hale gelir. Karar alma yetkisine sahip tüm yetişkinler -mesela okul müdürleri- çocukların görüşlerinin dikkate alınmasını sağlamaktan sorumludur. Bu nedenle, çocukların görüşlerinin nasıl dikkate alındığı ve bu görüşlerin bir etki yaratmasına dair sürecin nasıl işlediği çocuklarla açık bir şekilde paylaşılmalıdır. Karar alma süreci şeffaf ve bilgilendiricilik ilkesi gözetilerek çocuklar açısından daha açık ve anlaşılır hale geldikçe

çocukların etki güçleri artar. Çocuk dostu ilkesiyle doğrudan ilişkili olan bu temel değer, her çocuğun değerli olduğunu, sunduğu katkı ile tüm topluluğu etkilediğini, birlikte güçlenme ve uyumlu biçimde bir arada yaşamaya fayda sağladığını vurgular.

Bitirirken;

Her çocuk belirli bir iyi niyet çerçevesinde gözetilmek ve mutlu olmak ister. Çocukların kendi olma hallerine gösterdiğimiz her özenli tavır barışçıl bir öğrenme ortamına kapı aralar. Çevresindeki bütün varlıklarla eşdeğerli bir ilişki kuran çocuklar seslerini duyurma imkânı elde eder. Çocukların kendilerini özgür hissettiği, öğrenme süreçlerini yaparak ve yaşayarak doğrudan inşa ettikleri her deneyim eşsizdir. Sürecin sahibi olan çocuklar sonra eğitimi bir dayatma biçiminde görmezler. Eylemlerini gönüllü ve isteyerek gerçekleştirirler. Ortak bir zeminde paylaşım dayalı öğrenmelere açık hale gelirler. Öğrencilere rehberlik etme rolümüzü bu modelle zenginleştirebilir, hem ülkemizde hem de dünyadan örneklerle çocuk katılımını engelleyen riskleri önleyebilir, ifade alanlarını genişleterek çocuklarla etkin bir katılım süreci geliştirebiliriz. Dolayısıyla yarışan ya da yarıştıran bir süreç yerine müşterek değerler çerçevesinde iyiliğin ve güzelliğin hep beraber paylaşıldığı/yayıldığı bir süreç yaratmak önemlidir. Burada temel değer sevgidir. Bu sevgi sadece kendine değildir. Öğrenme sürecindeki tüm insanlara, canlılara ve doğaya karşı karşılıksız sevginin büyüyerek çoğalmasıdır.

3. Katılım Mekanizmaları

Sınıf anlaşması ve çember katılım ilkesinin en önemli araçları arasındadır. Sınıf anlaşmasının varlığı sayesinde çocuklar söz söyleme, aidiyet geliştirme ve yönetsel süreçlere katılım gibi konularda farkındalıkla donanırlar. Anlaşma makro düzeydeki toplumsal sözleşmelerin mikro karşılığı olarak düşünülebilir. Anlaşma deneyimi, çocukların daha büyük sosyal meseleler karşısındaki pozisyonlarını da güçlendirir. Sınıf anlaşmasının bağlayıcı niteliği disiplin kurallarının katı ve cezalandırıcı mantığının yerine daha şeffaf ve katılımcı bir anlayış kurar. Katılımı sağlayan araçlardan diğeri olan çemberdeyse, çocuklar arasındaki tek yönlü ilişkiler kırılır. Çembere taşınan gündemler çocukların kendilerini ifade etme yönünü geliştirirken, arka planda saklı kalan konuların görünür olmasını da sağlar. Çemberin gündelik bir rutine dönüşümü öğretmenin merkezde olduğu akışı kesintiye uğratır. Herkesin eşitlendiği bir düzen olan çember çocukların katılımı için oldukça işlevsel öneriler sunar. Çemberin etkileşimli yapısı bu önerilerin dile getirilmesi için alan açar.

A. Sınıf Anlaşması Tanımı ve İşlevleri

Sınıf anlaşması için öğretmenlerin ve çocukların ortak bir dil oluşturarak öğrenme ortamlarında nasıl yaşamak istedikleri ile ilgili birlikte verdikleri kararlar toplamı diyebiliriz. Bu anlaşma ile sorumluluklar ve alanlar herkes için net bir şekilde belirlenir ve bu birlikte yaşamamanın zeminini oluşturur. Sınıf anlaşması aslında içinde anlaşamamayı ve böylesi durumlarda neler yapılabileceğini de kapsar.

i. Sınıf anlaşması ne işe yarar?

Öğretmen için:

- Sınıfta ortak bir dil oluşturmayı sağlar.
- Çocuklarla öğretmen arasında eşdeğerli bir ilişkiyi besler.
- Çatışma çözümünde barış dilinin kullanılmasını kolaylaştırır.
- Olası çatışmalarda önleyici yaklaşımlar sergilenmesini sağlar.

Çocuk için:

- Her çocuğun fikrini ortaya koymasını sağlar.
- Sınıf süreçlerine katılımını sağlar.
- Okul yaşamına dair aidiyet oluşturur.
- Güvenli bir öğrenme ortamı oluşmasını sağlar.
- Toplulukla bağları güçlendirir.
- Ödül ve ceza değil anlaşmalarla ilerlediğinden, özmotivasyonu artırır.

Topluluk için:

- Birlikte yaşama dair barışçıl bir tutum sağlar.
- Ortak bir dil oluşturur.
- Birlikte yaşarken uyulması gereken sınırlılıkları netleştirir.
- Sınıfın demokratik süreçlerine katkı sunar.
- Aktif bir öğrenme ortamına zemin hazırlar.
- Sınıfta yaşananların birlikte konuşularak değerlendirilebileceği bir ortam yaratır
- Sınıf süreçlerine dair çocukların katılımını sağlar
- Çatışma çözüm süreçlerini destekler, anlaşma zemininde daha kolay çözüme ulaşılmasını sağlar.
- Birlikte karar verilerek belirlendiği için sınıfta hiyerarşik yapıyı zayıflatarak öğretmen ve çocuklar arasındaki eşdeğerliliği korur.
- Birlikte karar alma süreçlerinde çekinik ya da çoğunluğun düşündüğünden farklı düşünen çocuğu duyulur kılar.
- Farklı bakış açılarını görünmesini sağlar.

ii. Katılımcı bir sınıf anlaşması nasıl oluşturulur?

Katılımcı bir sınıf anlaşması oluşturmadan önce çocukların bilgi ve beceriler açısından hazır olmasını desteklemek için bazı ön çalışmalarının yapılması gerekebilir.

Hazırlık çalışmalarını kolaylaştırmak için bazı önerilerimiz var:

- I. Topluluğun, birbirini tanıması, birlikte duygusal ve fiziksel güvenin var edildiği bir ortam önemli bir başlangıç. Bunun için çember bölümünde ayrıntılı açıklamalar mevcut.
- II. Çemberin bir paylaşım alanı olarak sınıfta oluşturulmasıyla "dinleme" odaklı çalışmalar yapılabilir. Çemberde konuşma nesnesi belirleyerek belli bir süre içinde

çocukların birbirini dinlemesi sağlanabilir. Haftada bir gün yarım saat şeklinde başladığınız bu paylaşım alanını yavaş yavaş her gün yarım saat şeklinde arttırarak çocukların birbirini dinleme becerileri desteklenebilir. Daha fazla bilgi sınıf çemberi kısmında mevcut.

- III. Bazı kavramların çocukların dünyasında netleşmesi, kavramlarda ortaklaşmak için çalışmalar yapılabilir. Örneğin; barış, katılım, özen, çatışma, dinleme senin için ne demek? Bunları duyunca aklına neler geliyor, yazabilir misin / çizebilir misin? Çocuklar bu paylaşımları gruplar halinde yaparak birbirine aktarabilir. Ya da örneğin sabah derse başlamadan yan yana oturan iki kişi birbirine 5 dakika boyunca “barış” hakkında neler düşündüğünü paylaşabilir. Daha sonra bunlar büyük grupta değerlendirilebilir.
- IV. Sınıf anlaşması yolunda öncelikle dönem başında birbirinizi daha yakından tanıyacağınız, kaynaşacağınız etkinliklere öncelik verebilirsiniz.

Örneğin:

Bir kağıda aşağıdaki gibi sorular yazılır:

- En sevdiğim oyunun adı .....
- Okulda en çok ..... severim.
- Arkadaşlarımdan ..... yapması beni mutsuz eder.
- Sınıfımızda ..... olsun isterdim.
- Hayalim .....
- Arkadaşlarımla ..... yapmaktan hoşlanırım.

Sorularda yer alan boşlukları çocukların doldurması ve ikişerli/üçerli gruplar olarak birbiriyle paylaşması istenir.

Paylaşımlar bittiğinde öğretmen “aynı cevapları veren oldu mu? verdiği cevapları paylaşmak isteyen var mı?” gibi sorular sorarak etkinliği tamamlar.

Hazırlık çalışmalarının ardından sınıf anlaşmasını oluşturma zamanı geldiğinde de izlediğimiz yol ve özen gösterdiğimiz özellikler anlaşmanın katılımcı, kapsayıcı ve etkin olmasını destekler. Bunları da şöyle sıralayabiliriz:

- I. Anahtar soru “birlikte nasıl yaşamak ve öğrenmek istiyoruz?” olabilir. Böylece kurallardan çok ihtiyaçlara odaklanarak, çocukların ezberden konuşmak yerine kendi ihtiyaçlarıyla daha kolay bağlantı kurmalarını destekleyebilirsiniz.
- II. Bu soruya verilen cevapların her birini topluluk olarak değerlendirerek herkes tarafından kabul edilen maddelerle anlaşma ortaya çıkar. Maddelerin herkes tarafından kabul edilmesini kolaylaştıran uygulamaları bu kısmı takip eden öğretmen deneyimlerinde görebilirsiniz.
- III. Sınıf anlaşmasını oluşturmak için planlamada ayrı bir zaman yaratılmış olması kapsamlı şekilde hazırlanmasını kolaylaştırır.
- IV. Çocukların kendilerini sürecin bir parçası olarak görebilmesi için öğretmenin kolaylaştırıcı rolde olması önemlidir.
- V. Anlaşma kuralları belirlendikten sonra çocuklar tarafından yazılabilir, çizilebilir. Anlaşma maddelerinin somut bir ürün haline getirme süreçlerinin çocuklarla

yürütülmüş olması (posterin hazırlanması, maddelerin yazılması / resminin yapılması, diğer öğretmenlerle sınıflarla paylaşılması vs.) çocukların sahiplenmesini kolaylaştırır.

- VI. Anlaşmaya sınıfta yaşayan herkesin uyacağını göstermek adına tek tek imzalar atılabilir. Öncesinde çocuklara imzanın ne olduğu ve ne için kullanıldığı ile ilgili bilgi verilebilir. İmzaya alternatifler geliştirme fikri topluluğun yaratıcılığına açılabilir.
- VII. Anlaşma maddelerinin olumlu ifadeler kullanılarak yazılması önemlidir. Böylece yasaklar yerine ihtiyaçlarla ilişkilendirilmiş olur.
- VIII. Anlaşma herkesin görebileceği bir yere asılarak belli aralıklarda gündeme alınır, maddeler okunarak tekrarlanır, değerlendirmesi yapılır.
- IX. Anlaşmaya uyulmadığı zamanlarda sürecin nasıl işleyeceğini de çocuklarla birlikte konuşmak gerekir. Sınıf çemberi bu süreci destekleyebilir.
- X. Anlaşma, değişen ihtiyaçlara göre değiştirilebilir olmalıdır. Bunun da koşulları ve sürecini çocuklarla birlikte konuşmak gerekir.
- XI. Anlaşma kararlarının alınması ve - Anlaşmada yer alan madde sayısı topluluğun ihtiyacına göre değişebilir. Anlaşma madde sayısı değişkendir, sayısı artıp azalabilir, maddeler dönüşebilir.
- XII. Topluluğa yeni dahil olan bir çocuk veya yetişkinin anlaşmayla ilgili bilgilendirme ve uyum sürecinin belirlenmiş olması

İlkokulda Sınıf Anlaşması Deneyimi - Özge

Öğretmenliğe başladığım zaman, sınıfa girdiğimde gündemimde “çocukları sürece nasıl dahil ederim, alternatif eğitim modellerini nasıl hayata geçiririm, sınıfta yaşanan problemleri nasıl çözerim” gibi büyük büyük sorular vardı. Bir de hepsini hızlıca hayata geçirme telaşım, çoğunlukla da hevesim... Sınıf anlaşması oluşturmaya dair süreçler hakkında fikrim vardı, örnekler görmüştüm. Sınıf ortamını dönüştüreceğine dair ümidimi saklı tutuyordum. Ancak acemi hevesimle daha ikinci haftadan büyük bir karton açıp çocuklara sordum: “Bu sınıfta huzurlu olabilmemiz, birlikte keyifle öğrenebilmemiz için ne yapabiliriz?” Tabii ki pıt pıt pıt düştü çocuklardan örnekler önüme: “Sınıfta koşmıyorum. Birbirimizi dinleyelim, derslerde sessiz olalım. Birbirimizle kavga etmeyelim. Birbirimize kötü sözler söylemeyelim.”

Çocuklarda okula yeni başlamanın sevinci ve heyecanı, bende iyi bir şeyler yapmanın telaşı... İmzalar atıldı, anlaşma duvara asıldı. Ancak çok da sürmedi anlaşma maddelerinin gündemimizde kalışı. Hepimiz yeniydik... Derste nasıl sessiz olunur, neler kavga neler değil, kötü söz de ne? Bunlar konusunda acemiydik. Anlaşmamıza uymayan biri var ve çemberde konuşuyorsa ne yapmalıydık? Anlaşmanın sınıfta yaşayan herkes tarafından içselleştirilmesi için ilmek ilmek örülmesi gerektiğini fark ettim. Birlikte yaşarken aradığımız değerler, kurduğumuz hayaller neler uzun uzun konuşulmasını... Müfredata yedirilebilecek hikâyeler, çizilecek resimler, işlenecek konular silsilesi birbiri ardına geldi.

Özenle her madde yaşatıldığında ve herkes tarafından kıymetinin farkına varıldığında anlaşma oluyor diye düşünüyorum. O zaman anlaşmaya uyum konusunda da içselleştirilen maddeler yaşantıya dönüşüyor. Mümkün olduğu kadar “biz” dili kullanmaya çalışsam da çocukların bireysel farklılıklarının ve taleplerinin de tartışmasız değerli olduğunu vurgulamaya çabaladığımı düşünüyorum. Anlaşmayı neden oluşturmak istediğimle ilgili bir açıklama yapıp, çocukların fikirlerini almaya çalışıyorum. Sınıfın veya okulun bütünlüğüne uymayan fikirlerle ilgili tartışma yürütmeyi deniyorum. Sınıfın zenginliğinin ve çeşitliliğinin anlaşmaya yansımaya mutlaka dikkat ediyorum. Bu sayede sınıf anlaşması benim ihtiyaçlarımdan yola çıkarak hızlıca belirlenen ve maddelenen bir listeden çok, topluluğun kendi ritminde, ortak ihtiyaçları çerçevesinde yoğunlaştığı, bunu hayata geçirebilmek için çabaladığı bir öğrenme sürecine dönüşüyor.

Bir Yaratıcı Drama Öğretmeninden: Drama Sınıfı Kuralları Neden Farklı Olmalı? - Yıldız

Bir branş öğretmeni için her sınıfa haftada bir gerçekleştirdiği dersinde, bir anlaşma çemberi zamanlaması yaratmak güç bir konudur. Bu noktada yaratıcı drama'nın eğlence ve oyun süreçleriyle mizah ve estetiği önemseyen yöntemini bir süreç olarak yaşamanın iyi bir fikir olduğunu düşündüm. Bu yolla çocuklar canlandırma yaparak onay almayı öğrenebilecekti.

Çocuklardan bu konuda bazı talepler gördükten sonra drama sınıfı kuralları oluşturmaya karar verdim. Sene başında anlaşma pratiğini deneyimlediğimizde çocukların çoğu ne yapacağımızı bilmiyordu. Muhtemelen birçoğu ilk defa böyle bir deneyim yaşıyordu. İçinde bulunduğumuz sınıfı “nasıl kendimize ait kılabiliriz, burada nasıl mutlu olabiliriz” diye sorduğumda çok heyecanlandılar. Herkesten görüşlerini tek tek aldık ve bir kısmını aynı başlık altında birleştirdik. Ortaya çıkan metindeki kimi maddeler her zaman uygulanamayacak özellikler taşısa da çoğunun uygulandığını görmek ve bir problem olduğunda anlaşmayı hatırlamak kıymetliydi. Çocukların mutabık kaldıkları bir konuyla ilgili hassasiyet taşımaları ve bunu sahiplenmeleri benim bu meseleye daha dikkatli biçimde eğilmemi sağladı. Derse ait belirlenen kuralları birlikte hayata geçirebilmek, eğlenme ortamını bir hatırlama deneyimine dönüştürmek ritüel gibiydi. Çocuklar süreç içinde bir sorun, duraksama ya da rahatsızlık yaşadıkları zaman, kurallar listesinden birbirlerine hatırlatma yapmaya başladılar.

Drama dersi kuralları arasında; sahneye çıkarken sıra beklemek, rol için diğerini dinlemek ve role uygun yanıt vermek, sınıftan çıkarken bir daha geldiğimizde kolayca bulabilmek için aksesuarları ilgili kutulara koymak, yaratıcı olmak, doğaçlama esnasında değerlendirme yapmamak, eleştiri/değerlendirme yapmayı çok isterse “öneri ister misin” sorusunu sorarak yapmak gibi maddeler vardı. Beni mutlu eden bu kuralların tüm gruplar tarafından birlikte tartışarak, yaparak, yaşayarak ve hatırlatılarak benimsenmesi oldu. Bu süreçte başka bir önemli farkındalığım da oluşturulan kuralların branş dersine giren her yaş grubunu içermesi ve dersin kazanımlarıyla eşleşmesiydi. Maddeler gün be gün deneyimlenerek bir anlaşma haline geldi. Birbirlerine yaratıcı olmayı ve hayal etmeyi hatırlatmaları, “Seyirci sırtını izliyor.” diye uyarmaları, “Donuk imge ile sahneni sonlandır.” gibi cümleler kurmaları bana çok iyi hissettiriyor. Farklı yaş gruplarıyla çalışırken işimi ko-

laylaştıran, okulun ya da o sınıfın kuralları değil, dramanın özgün kuralları oldu aslında. Bu iş oluyor galiba duygusunu yaşıyorum sık sık yüzümdeki gülümseme ile...

Anlaşmalar ve ortaklık: Neden Sınıf Anlaşmaları? – Erdal

Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) okuluna başlamadan önce bir sivil toplum kuruluşunda çocuklarla çalışıyordum. 6-14 yaş çocuklar sırası ile etkinlik merkezine geliyor ve sürecini tamamlıyordu. Her öğrenme ortamında olduğu gibi bazı kurallarımız vardı ve bu kurallara anlaşma diyorduk! Anlaşma diyorduk dedim; çünkü aslında ortada pek bir anlaşma yoktu. Kendi belirlediğimiz kuralları, kendimizce geçerli nedenler ile dikte ediyorduk; çocukların bunları kabul etmesini bekliyorduk. Bunu genelde tahtada yazılı bir şekilde ve altına imza atarak yapıyorduk. Çocuğun belirlediğimiz kuralları değiştirme şansı yoktu; çünkü etkinliğin verimli geçmesi bu kurallara bağlıydı! BBOM okulunda işe başladıktan sonra algımda büyük değişiklikler oldu. Demokratik bir yapıya duyduğum özlem ve sınıf özerkliğinin verdiği motivasyon ile ilk yılımda sınıf anlaşmasına neden ihtiyaç duyduğumuz üzerine çemberde kararlar alıp birlikte anlaşma oluşturduk. Birinci yılımda bu süreç daha çok benden çıkan fikirlerin çocuklara nasıl geldiği ile ilgiliydi. Herkes gibi kendim de anlaşma önerilerinde bulunuyordum; sonra bu anlaşmanın herkesi kapsadığına dair birkaç soru ile anlaşma metinlerini resimleyip sınıf duvarına asıyorduk. Bir dönem boyunca anlaşmalar duvarda kalıyor ve bunlara uyulmasına dair anlaşmalar yapıyorduk. Uyulmadığı durumlarda anlaşma metinlerini hatırlatıyor, bazı çocuklardan "O maddeyi ben yazmadım." gibi bir geri bildirimler alıyordum. Okulda ikinci yılımda sınıf anlaşmaları yapılırken çembere aktif katılmadım. Çocuklar beni otorite kabul ediyordu; kimi çemberlerde rahat olmadığımı ve anlaşma metinlerine yeterince itiraz etmediğimi söylüyorlardı. Dolayısıyla sınıf anlaşmaları yapılırken sürece aktif biçimde katılmayacağımı, bu süreci çocukların yönetmesi gerektiğini ve anlaşmaların herkesi kapsamaması gerektiğini ilettim. Dışarıdan gözlemlemeye başladım. Kendi aralarında süreci yönetmesi için bir moderatör seçtiler. Çember ritüelimiz olan sayışma ve daha sonrasında saat yönünde ilerleme üzerine, "Hangi kurallar - anlaşmalar sınıfımız için daha iyi olur?" gibi sorularla çemberi başlattılar. Her çocuk sınıftan beklediği davranışı nedenleriyle birlikte açıkladı. Örneğin "masalara çıkmayalım, çünkü ayaklarınızdaki mikrop elimize bulaşıyor ve oradan düştüğümüzde canımız çok acıyor" gibi. "Buna itiraz eden, bu anlaşma benim için uygun değil diyen var mı?" diye sordular. İtiraz edilen bazı maddelerin çıkartılmasına karar verdiler. Burada müdahil olarak maddeyi çıkarmak yerine, maddenin hangi kısmını kabul etmediğini ve madde nasıl değişirse kabul edebileceğini sormayı teklif ettim. Bu madde "Sınıfta koşmayalım." üzerineydi. İtiraz eden çocuk koşmayı çok sevdiğini ve bundan vazgeçmek istemediğini iletti. Diğer çocuklardan biri "Peki bunu bahçede yapsan olur mu? Sınıfta çarpışıyoruz hem hatırlasana A. arkadaşımızın gözü şişmişti bu yüzden." dedi. İtiraz eden bunu haklı bularak kabul etti ve süreci böyle tamamladık.

Sınıf anlaşmasına uyulmadığında benim hatırlatmama ihtiyaç duymadan, kendi aralarında anlaşmanın birlikte hazırlandığını ve buna uymamanın sorumluluğunu birbirlerine hatırlattılar. Geçen yıl bu hatırlatmaların bir çoğunu benim yapmam gerekiyordu. Bu yıl tüm sorumluluğu çocuklar aldı. Buna dair aktif olduğum süreç çok azaldı. Geçen

yılın aksine bu yıl aldığımız karara göre anlaşmalar ihtiyaçtan doğuyor ama yıl içinde ihtiyaçlarımız değişebiliyor. Bunun için anlaşma metnini kaldırmak/değiştirmek isteyen çocuğun bunu çembere taşıyarak nedenleri ile birlikte sunarak değiştirilebileceğiyle ilgili bir madde ekledik. Bu madde çocukların anlaşma yaparken daha rahat davranmasını, günlük ihtiyaçlarını daha kolay ifade etmesini sağladı. Sonuçta yapılan anlaşmalar yıl sonuna kadar bağlanacakları bir metin değildi artık. Sınıf anlaşmalarını neden yapıyoruz sorusunu sorduğumda ilk yıl gelen cevaplar birlikte yaşadığımız ve kurallar koymamız gerektiğiyle ilgili mekanik cevaplardı. Bu yıl aynı soruyu sorduğumda zarar görmeme, kendimizi ve arkadaşlarımızı koruma, daha keyifli ve çatışmanın az olduğu bir sınıfta yaşama isteği gibi cevaplar geldi. Zorlandığım kısımlar aslında sürecin yönetimine dair fikirler verdi. Anlaşma metinlerinin tüm çocuklar tarafından anlaşılması ve içselleştiren kabul edilmesi gerekiyor. Toplumsal baskıyla kabul edilen anlaşmaların ömrü çok kısa oluyor. Net olmayan anlaşmalar, başka net olmayan anlaşmaları doğuruyor ve bu kısır döngü şeklinde ilerliyor.

Sınıf Anlaşması Sürecini Değerlendirmek – Uğur

Sınıf Anlaşması
Sınıf anlaşmaları çocuklarla birlikte hazırlanıyor mu?
Anlaşmalar hazırlamadan önce çocuklar bilgilendirildi mi?
Sınıfça neden bir anlaşmaya ihtiyaç duyduğumuz ve nasıl bir anlaşmaya ihtiyaç duyduğumuz tartışıldı mı?
Anlaşma hazırlanırken çocuklar rahatça kendilerini ifade edebiliyorlar mı?
Çocuklardan farklı görüşler gelmesi için güvenli bir alan yaratılıyor mu?
Anlaşmalar belirli aralıklarla değerlendiriliyor mu?
Anlaşmalar çocukların takip edebileceği bir yapıda (poster, defter vb.) organize edildi mi?
Anlaşmalara uyulmadığı zamanlarda neler olacağına birlikte karar verildi mi?

B. Çemberin Tanımı ve İşlevleri

i. Çember nedir?

Çember, topluluğun rutin olarak veya ihtiyaç duydukça bir araya geldiği, duygu ve ihtiyaçlarını paylaştığı, birbirleriyle bağlantı kurduğu, sınırlarının onu oluşturan toplulukla belirlendiği bir alan, bir araç

ii. Çember Ne işe Yarar?

Öğretmenler için;

- Kendi duygu ve ihtiyaçları ile bağlantıda olmasına alan açma
- Çocukları tanımalarını kolaylaştırma
- Topluluk olma deneyimi biriktirme
- Çeşitli ve yapılandırılmamış deneyimler ile öğrenmeyi destekleme
-

Çocuk için;

- Duygularını tanıma
- İhtiyaçlarını tanıma
- Dinleme becerisini geliştirme
- Bağlantı kurabilme
- Kendini ifade edebilme
- Çatışma çözebilme
- Planını yapabilme
- Birbirinden öğrenebilme
- Topluluk olmayı deneyimleme

Topluluk için;

- Empati kurabilme
- Aidiyet oluşturabilme
- Hak sorumluluk ilişkisini deneyimleme
- İşbirliği yapabilme ve inisiyatif alabilme
- Problem çözme
- Yaratıcı öneriler geliştirme

iii. Sınıf Çemberine Hazırlık

Sınıf çemberini uygulamaya geçmeden önce öğretmenlerin, çocukların ve topluluğun hazırlığa ihtiyacı olabilir. Bu hazırlıkları fark etmek ve üzerine çalışmanın, uygulamaya

geçişi kolaylaştırabileceğini düşünüyoruz.

Bakalım bunlar neler olabilir?

a) Çember için Sınıf Öğretmeninin Hazırlığı

Sınıfta demokratik bir kültür oluşturmak, katılımcı ve barışçıl bir zemin var edebilmek için çember çok kullanışlı bir başlangıç. Hazırlanmak, bu başlangıcı güçlenerek sürdürebilmek için önemli. Bununla birlikte, öğretmenin motivasyonu ve niyeti böyle bir zemini oluşturmak olduğunda, alttaki tüm başlıklar birer olmazsa olmaz değil, birer güçlendirici, destek.

Sonrasında sınıf öğretmeni için hazırlıklar neler olabilir, bir bakalım.

- **Teorik Hazırlıklar**

Niyetlendiğimiz uygulamaların birbirleriyle bağlantılarını kurabilmek, neden sonuç ilişkilerin farkında olmak; başka örnekleri takip etmek süreci kolaylaştırıyor. Burası için, bibliyografyaya göz atabilirsiniz.

- **İş birliği**

Deneyim paylaşmak, paylaşılan deneyimi dinlemek, gözlem yapabilmek başlı başına önemli bir öğrenme. Hem sürecin, hem de bu süreçte yalnız olmadığının bilgisine sahip oluyorsun.

Bunun için en yakınından başlayarak (okuldaki öğretmenler, iletişimde olduğun öğretmenler) dayanışma ağları oluşturulabilir. Benzer niyetleri hayata geçirmeye çalışan topluluk ve stk'larla iletişime geçilebilir, öğretmen eğitimlerine dahil olunabilir.

b) Çember için Çocukların Hazırlığı

Çemberin büyük çoğunluğunu oluşturan çocukların, çembere hazırlığı da sınıfta katılımcı ve barışçıl bir kültür oluşmasına destek olan bir çalışma alanı. Her çocuk farklı, herkesin ihtiyacı farklı ve her çocuğun bir araya geleceği bu çemberde, herkesin çembere oryantasyonunun farklı olabileceğini bilmek önemli. Kimi uzun süredir benzer bir deneyimin içindeymiş gibi çembere dahil olur, inisiyatif alır, kimisi uzun uzun anlamaya çalışır, izler, kimisi de desteğe ihtiyaç duyabilir. Bunu aklımızda tutarak başlayacağımız çemberde, çocuk katılım ilkelerinden yararlanarak, çocukların hazırlık sürecini destekleyebiliriz.

- **Çocuk Katılım İlkeleri ile Çemberi Düzenlemek**

Saydam ve bilgilendirici

- Çocuklarla çemberin işlevleri paylaşıldı mı?
- Çocuklar çemberde sınıf içi süreçlerle ilgili karar alabileceği bilgisine sahip mi?

Gönüllü

- Çembere katılımın gönüllü olduğu biliniyor mu?
- Çembere katılmak istemeyen bir çocuğa alan açılıyor mu?

Saygılı

- Çemberde paylaşılanlar saygıyla karşılanıyor mu?
- Her bireyin varlığı saygıyla karşılanıyor mu?

İlgili

- Çemberde yetişkin gündemleri çocuğun hayatı ile ilgili mi?
- Gündemler çocuğun bilgi ve becerilerini kullanma olanağı veriyor mu?

Çocuk Dostu

- Çember ortamı çocuk dostu bir şekilde mi yapılandırılmış?
- Çemberin akışı, kullanılan yöntemler çocukların gelişen kapasitesine uygun mu?

İçermeci

- Her çocuk çemberde kendini ifade edebiliyor mu?
- Farklı ihtiyaçları olan çocukları içerecek yöntemler geliştiriyor mu?

Eğitim ile desteklenmiş

- Çemberimizi güçlendirebilmek için birlikte çalıştığımız konular var mı?
- Dinleme, duygusal okuryazarlık bu konular arasında olabilir mi?

Güvenli ve risklere duyarlı

- Çemberin duygusal güvenliğini arttıracak çalışmalar yapılıyor mu?
- Çember yapılan ortam fiziksel olarak güvenli mi?

Hesap verebilir

- Çocuklar çemberde alınan kararların sonuçları ile ilgili bilgilendiriliyor mu?
- Çocuklar, kendilerinden alınan görüşlerin nasıl kullanıldığından haberdar mı?

Eğlenceli

- Çember herkes için eğlenceli mi?
- Birlikte eğlenebileceğimiz ortamlar/koşullar yaratılıyor mu?

c) Çember için Topluluğun Hazırlığı

Bir araya geldiğimizde topluluk olarak kendimize ve birbirimize sorup cevapladıkça ilerleyebileceğimiz bir soru: "Birlikte yaşamak ve öğrenmek için neye ihtiyacımız var?" Topluluk olma deneyimimiz az olabilir, biz bu sorunun iyi bir başlangıç olduğunu düşünüyoruz. Aşağıdaki sorular da bu başlangıcı destekleyebilir.

Birbirimizi dinleyebiliyor muyuz?

Birbirimizin ihtiyaçlarını gözetebiliyor muyuz?

Çatışmalarımızı nasıl çözüyoruz?

Kararları nasıl alıyoruz?

Bu gibi soruları belli aralıklarda çocuklarla paylaşarak fikir üretebilirsiniz. Çember oluşturmaya başlamadan önce topluluğun birbirini dinleme, problem çözme, karar alma gibi konuları gündeminde tutması çember oluşturma sürecini kolaylaştırabilir. Sınıfta ortak bir dil oluşturulmasını destekleyebilir.

iv. Çemberin Kolaylaştırıcıları

a) Mekan

Çember yapabilmek için mekanı nasıl kullanmak gerekir?

Çocuklarla birlikte nasıl daha kolay bir araya gelip çember olabiliriz?

Çemberlere başlamadan önce satın almam / üretmem gereken neler var?

Bu sorular üzerine düşünürken çember yapacağınız ortama bu gözle bakabilirsiniz.

- Tüm çocukların rahatlıkla oturabileceği, birbirini görecek şekilde çember olabileceği bir alan var mı?
- Neresi daha aydınlık?
- Çemberlerde takvim, günlük akış, gündemler ele alınmaya başlandığında kullanabileceğim bir duvar / pano var mı yakınlarımda?

Şimdi sıra geldi çember yapmaya başlamadan mekanla ilgili süreci kolaylaştırabilecek önerilere:

- Yerde daha kolay çember olabilmek için, çember halısı kullanabilirsiniz. Çocuk sayısı kadar tabure minderi kullanabilirsiniz. Kumaş ve ince sünger alarak siz de dikebilirsiniz.
- Çember formunu daha kolay alabilmek için duracağınız/oturacağınız yerlere tebeşirle / boyayla / renkli elektrik bantlarıyla işaret koyabilirsiniz.
- Eğer yere oturabileceğiniz uygun koşullar yoksa sıra veya sandalyelerle de işaretlemeler yaparak başlayabilirsiniz.
- Yeterli alan yoksa sınıf düzenini çocukların birbirini görebileceği şekilde düzenleyip çemberleri de bu şekilde yapabilirsiniz, koşullarınız el veriyorsa sınıf dışı alanları da kullanabilirsiniz.

b) Materyal

Koşullarınıza uygun bir şekilde sınıfta çember olabilmek için hazırsınız diyelim.

Çembere oturunca ilk kim konuşmaya başlayacak?

Konuşmaları nasıl takip edeceğiz; sırayla mı, parmak kaldırarak mı?

Ne kadar sürecek?

Yanımıza bir şey alacak mıyız? gibi sorular canlanmaya başladı bile. Toplulukta çemberin takibini kolaylaştıran, çocukların zihninde bunu somutlaştıran bazı materyal önerilerine geldi sıra.

- Bir konuşma nesnesi belirleyerek işe başlayabilirsiniz. Bu nesne elden ele gezerken zarar görmeyecek, kırılmayacak, parçalanmayacak nitelikte olmalı. Yumuşak, hafif, ele avuca sığan bir top, oyuncak gibi bir şey seçebilirsiniz çocuklarla birlikte. Bu nesne; kimin elindeyse onun konuşacağını, diğer herkesin dinleyici olduğunu ifade ediyor. Konuşma nesnesi sırayla elden ele de gezebilir, konuşmak için el kaldırana da uzaktan atılabilir. Bu sayede çocuklar kimin konuştuğunu daha rahat takip edebilir.

- Peki konuşan kişi ne kadar sürede paylaşım yapacak? Konuşma nesnesini eline alanı; sen çok konuştun, ben az konuştum kıyaslamalarına sokmadan kendisini rahatlıkla ifade etmesini nasıl sağlayabiliriz?
- Sınıf mevcudunuza göre çemberde her kişi maksimum ne kadar süre konuşabilir, bunu belirleyerek işe başlayabilirsiniz. Eğer 10-15 kişilik bir sınıfınız varsa ve çembere 25-30 dakika ayırabiliyorsanız açılış ve kapanışları da gözeterek her çocuğun en fazla 1 dakika konuşması makul olacaktır.

25-30 kişilik bir sınıfta herkesin 1 dakika konuşması çemberin bir ders saatini bulmasına; daha uzun olması dikkat ve içerik açısından çocukların süreçten kopmasına sebep olabilir. Bu yüzden en sağlıklı kalabalık bir sınıfta bu kaygıyı çocuklarla paylaşmak olacaktır. "Herkesin paylaşım yapabilmesini önemsiyorum, hepimizin birbirini duymasını istiyorum. Ancak çember süresi uzadıkça sizin süreçten kopup, motivasyonunuzun düşmesinden endişeleniyorum." gibi bir açıklama ile bu duruma çocuklarla birlikte çözüm bulabilirsiniz. Bu durumu çocuklarla paylaşmanız onların katılımını, güven ve aidiyet duygusunu arttıracaktır.

Bunun takibini de kolay yapabilmek için:

- 1 dakikalık kum saati
- Kronometreli dijital masa saati
- Mutfak saati kullanabilirsiniz.

c) Akış

- Bir çember müziği belirleyebilirsiniz. Müzik bitene kadar herkes yerini almalı şeklinde yönerge vererseniz, keyifli bir şarkı ve danslarla çember geçişini eğlenceli bir hale getirebilirsiniz.
- Çembere oyunla başlayabilir ve rutine dönüştürebilirsiniz. Oyun oynamak için çocukların da çember olması gerektiğinden geçiş kolaylaşacaktır.
- Çembere geçtiğinizde herkesin ana gelebilmesi ve oraya odaklanabilmesi için minik meditasyon teknikleri uygulayabilirsiniz.
- Sabah çemberine giriş için takvim kullanmak günle bağlantıyı hızlandıran bir adım. Herkesin görebileceği büyüklükte, sabit bir yerde duran aylık takvimi çocuklarla birlikte takip edebilirsiniz. Gün, ay, yıl, mevsim, dün, bugün, yarın gibi kavramları konuşabilirsiniz.
- Takvimi takip etmek, konuşma nesnesini, saati çembere getirmek için çocuklara alan açıp çember görevlileri belirleyebilirsiniz.
- Çemberde çocukların kendilerini ifade etmelerini güçlendirmek için duygu çalışmalarını yapabilirsiniz. Duygularını rahat ifade eden çocuklar çemberde çok daha rahat hareket edebilir, problemlerini kolayca dile getirerek çözüme ulaşabilir.
- Gün içinde yapacağınız planlamayı, ders programını, göreceğiniz konuları günlük akış başlığında çemberde paylaşabilirsiniz, planlamayı birlikte oluşturabilirsiniz.

v.Değerlendirme

Çemberi uygularken mekan, materyal ve akışla ilgili süreci kolaylaştıran adımlardan bahsettik. Çember yapmaya başladığınızda sürecin ne kadar dinamik ve geri bildirimime açık olduğunu göreceksiniz. Uygulamayı geliştirmek, çocuklardan fikir almak, çemberlere dair belli aralıklarda değerlendirme yapmak çok kıymetli.

Değerlendirme sürecine dair önerilerimiz şöyle:

a) Öğretmen

- Kendinize bir çember günlüğü tutabilirsiniz. Hangi uygulamaları gerçekleştirdiniz, neler yolunda gitti, daha farklı nasıl geliştirilebilir, çocuklardan nasıl geribildirimler geldi...
- Her birini not etmek, size çemberin nasıl geldiğini gün gün biriktirmek geri dönüp baktığınızda kendi değerlendirme sürecinizi oluşturabilir.
- Okuldaki öğretmen arkadaşlarınızdan çemberinizi ziyaret etmesini, sizi izleyip geri bildirim vermesini rica edebilirsiniz. Başka çember uygulayan sınıflar varsa birbirinize belli aralıklarda ziyaretler gerçekleştirebilirsiniz. Başka bir göz her gün görmeye alıştığımız, sıradanlaştırdığımız noktaları fark etmemizi kolaylaştıracaktır.
- Kendinize dönüp belli aralıklarda "öz-değerlendirme" yapabilirsiniz.
  - Çemberde kendimi ne kadar ifade ediyorum?
  - Çemberde planladıklarımı gerçekleştirebiliyor muyum?
  - Çocuklara paylaşımlarında yeterli alanı açabiliyor muyum?
  - Akış konusunda planlama yaparken sürece çocukları katabiliyor muyum?
  - Çembere kendi iç motivasyonumla, hevesimle gelebiliyor muyum?
  - Çember süresini gözetebiliyor muyum?
  - Çember kolaylaştırıcılığını çocuklara devredebilmek için hazırlık yapıyor muyum?

b) Çocuk

- Çocuklarla belli aralıklarda sürece dair sözlü değerlendirme çemberleri yapabilirsiniz. Eğer okuma-yazma biliyorlarsa form halinde paylaşım dokümanına edebilirsiniz.
  - Çemberde en çok sevdiğim şey ne oldu?
  - Çemberde .... beni mutsuz ediyor.
  - Çemberde ..... yapmak isterdim.
  - Çemberde kendimi ifade edebilmem için .....a ihtiyacım var.
- Küçük yaş grubuyla çalışıyorsanız çemberin resmini yapmalarını isteyebilirsiniz.
- Çocuklarla birlikte çember günlüğü tutabilirsiniz.

c) Topluluk

Topluluk günlüğü

Öğretmenin ve çocukların çember günlüğü tutabileceğini yazmıştık. Ayrıca top-

luluk içinde kullandığınız ortak bir günlüğünüz olabilir. Bu günlüğe çemberde olanlardan minik notlar, gündemlerinizi, alınan kararları yazabilir; çemberin nasıl geçtiğine dair notlar tutabilirsiniz. Çember hallerinizden fotoğraflar çekip günlüğe yapıştırabilirsiniz.

Videolu değerlendirme

Fotoğraflardan söz etmişken “video” diye devam edelim. Yaşanan bir anı filme almak ve sonrasında izlemek değerlendirme açısından topluluğa verilebilecek iyi malzemelerden. Bir çemberinizi kaydedip sonrasında birlikte izleyebilirsiniz. Bunu belli aralıklarda yaptığınızda neler değiştiğini, geliştiğini, geliştirilebileceğini daha net konuşabilirsiniz. Örneğin:

- Çocuklar daha rahat konuşuyor.
- Artık gündemleri sınıftaki çocuklar panoya yazıyor.
- Çemberler daha sessiz olmaya başlamış.
- Birbirimizi daha iyi dinliyoruz gibi sonuçlara keyifle varabilirsiniz.

Çocuklarla birlikte filminizi izlemek çok da eğlenceli vakit geçirmenizi sağlayacaktır.

Çember değerlendirme çemberi

Çemberin çemberi niye olmasın? Belli aralıklarda çemberi değerlendirme gündemi ile çember yapabilirsiniz.

- Çemberde iyi giden şeyler neler?
- Çemberde başka ne yapsak iyi olabilir?
- Herkes kendini ifade edebilecek alan buluyor mu?
- Çemberde kendimizi nasıl hissediyoruz?
- Çemberde ifade ettiklerimizi hayata geçirebiliyor muyuz?

gibi sorularla fikir turları yapabilirsiniz.

Ebeveynden çember deneyimi almak

Çemberler sınıf rutini haline geldiğinde ebeveynlerden “Biz de evde çember yapmaya başladık” yorumları almaya başlayabilirsiniz. Gördüğümüz kadarıyla çember yapmanın en hızlı sonuçlarından biri de eve taşınması oluyor. Bu anlamda evde çemberlerin nasıl başladığı, çocukların nasıl sürdürdüğü gibi konularda fikir sahibi olabilirsiniz.

Ayrıca çember uygulamasına başlamadan önce sınıfınızın ebeveynleri ile birlikte bir bilgilendirme toplantısı gerçekleştirebilirsiniz. Konuyla ilgili bilgi sahibi olmaları evdeki süreci de destekleyeceğinden birlikte hareket etmek çok önemli diye düşünüyoruz.

Biz kendi deneyimlerimizden paylaşmak istediklerimizi bu şekilde sıraladık, ancak her öğretmenin ve topluluğun ihtiyacı, başlangıç noktası farklı olabilir. Başladığınız yerden, döngüsel ilerleyecek süreçte, bu çalışmanın ilham olması umuduyla.

(Not: Bu bölüm, BBOM Model Geliştirme Demokratik Yönetim Çemberi'nin katkılarıyla hazırlanmıştır.)

Okul Öncesi 3 Yaş Grubunda Çember Yapmak Mümkün – Gökhan

Çember şekil itibari ile herkesin merkeze eşit mesafede durduğu ve birbirini göre bildiği bir alan sağlıyor; beni ve çocukları eşdeğerli hissettiriyor. Çember bana bireysellikten topluluğa doğru uzanan bir yol gibi görünüyor. Herkesin birbirini duyduğu değerli bir alan ve sınıftaki mikro topluluğumuzun temel taşlarından biri. Aynı zamanda okul meclisine katılımı da güçlendiren bir alan. Çemberi aslında sınıfımızda rutin yapılan bir ritüeldir diye tanımlayabilirim. Kimi zaman sınıf içi kararların alındığı, kimi zaman tüm sınıfın eğlenceli bir oyun oynadığı, bazen kendi duygularımızı paylaştığımız ve günümüzü planladığımız, bizi birbirimize daha da yakınlaştıran bir alan. Bu alanda birlikte yaşamayı deneyimliyoruz. Birbirimizi gözeterek, duyarak, önemseyerek bunu yapmaya çalışıyoruz. Sabah ve akşam olmak üzere gün içinde iki çember yapıyoruz. Ayrıca gün içinde bir konuda ya da oyunlarında karar almak istediklerinde ufak çemberler kurup konuştukları da oluyor.

Çemberde söz nesnemiz bir kum saati. Söz nesnesini alan çocuk kendi zaman planlamasını yaparken diğer arkadaşlarının vaktini de gözetiyor.

Çember anlaşmalarını yine çemberde birlikte konuşuyoruz. İhtiyaçlarımıza dönüp bakıyoruz.

1. Söz nesnesini alan arkadaşımızı dinleyelim.
2. Elimizde bulunan oyuncak kitap gibi nesnelere ise çember bitene kadar arkamıza koyalım.
3. Çemberde her çocuğun bir minderi var. Çemberde minderimizde oturalım.
4. Çember bitene kadar herkes çemberde otursun.

Çember alanında ise sınıf anlaşmalarımız, panomuz (panonun işlevi: Çocukların fotoğraflarının olduğu bir kutu ve gelen çocukların fotoğraflarını alıp oraya asması, hava durumu için yine panoda ayrı bir kare olarak hava durumu kartlarının o günkü hava durumuna göre seçilip çocuklar tarafından asılması), takvimimiz var.

Zorlandığım kısım çemberlerin çocuklara sıkıcı gelmesi ve oyun oynamanın daha cazip olmasıydı. Bunun üzerine çocuklardan çemberleri çeşitlendirme önerisi geldiğinde bunu konuşup beş farklı çember kararı aldık. Çemberleri sabah ve akşam olmak üzere günde iki kez yapıyoruz. Sabah geldiğimizde ve akşam gitmeden önce.

- Kitap çemberi: Hikâye okuyup anlattığımız bir çember.
- Sessizlik çemberi: Sessiz bir şekilde istersek gözlerimizi kapattığımız ufak bir meditasyon çemberi.
- Oyuncak çemberi: Haftanın bir günü oyuncak günümüz. Çocuklar evden getirdiği oyuncaklarını çemberde anlatıyorlar.
- Hareket ve oyun çemberi: Bir şarkı söyleyip, sırayla herkesin yaptığı hareketin aynısını yapmaya çalışıyoruz.
- Resim çemberi: Herkesin birer kâğıt alıp çizdiği resmi diğerlerine anlattığı çember.

Bir başka zorlandığım yer ise çembere geçiş anı. Burada çocukların çember alanına ilgisini çekmek amacıyla, hikâye dinlemeyi sevdikleri için bir hikâye okuyarak başlıyorum. Hikâye devam ederken bütün çocuklar çember alanına yanaşıp dahil oluyorlar. Ya da küçük bir oyun oynuyoruz. Sınıftan 4-5 nesne alıp çember halısına koyuyorum. Daha

sonra üzerini örtüp gözlerini kapatmalarını ya da bakmamalarını söylüyorum. Aralarından bir nesneyi çıkarıp saklıyorum. Örtüyü açtığımda hangi nesnenin eksik olduğunu tahmin etmeye çalışıyorlar. Şu sıralar ise güzel bir çember şarkısı besteledik ve bu şarkıyı söyleyerek geçişi kolaylaştırdık.

Sözleri:

Herkes toplansın çember yapalım
Hep birlikte sayalım kaç kişiyiz bakalım?
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,12.....
Hep birlikte sayalım kaç kişiyiz bakalım biz?

Çemberde karar alma konusunda sınıfımdan bir örnek:

Bir gün çemberde konumuz önceki keşiflerde bulunan bir tapınaktı. Haftanın iki günü ormanda vakit geçiren bir sınıfız. Daha önce ormanda kamp alanımız dışına çıkıp, kocaman kayaların olduğu bir alana denk geldik. Bu Nehir'in tabiriyle bir "patınak"tı. Tapınak için tekrar inceleme ve keşif için iki gruba bölündük. Burada birbirini gözetmek konusunda biraz derinleştik. Bir grup (Atlas, Deniz Kemal, Cem, Ayça) hikâyeye okuyup keşfe çıkmak isterken diğer grup (Nehir, Piraye Vera, Arda, Feryal, Mercan, Aras, Derin) çok heyecanlandı ve bir an önce "patınağa" gitmek istedi. İki grubu da gözetecek bir karar sürecine girdik. Nehir çok sabırsızlandığı için çembere hikâyeyi dönünce okumayı teklif etti. Cem bunun üzerine fikrini değiştirdi; ilk önce keşfe gitmek istediğini söyledi. Atlas, Deniz ve Kemal hikâyeye okunması konusunda hâlâ kararlıydı. Özden kahvaltı yaparken hikâyeyi okuyup, kahvaltıdan sonra keşfe çıkmayı teklif ettiğinde ise bu çocuklara iyi geldi ve herkes kabul etti. Kimsenin dışarıda kalmadığı, herkesi kapsayan küçük ama bizim için büyük bir karar alma sürecini bitirmiştik. Kahvaltıda hikâyeye okuyup bitirdikten sonra keşfe çıktık.

İlkokul Grubu ile Sınıf Çemberi Deneyimi: ATÖLYE – Nehir

Yüz yirmisi farklı milletlerden olan toplamda 580 çocuğun olduğu, çok kültürlü, küçük bir devlet okulunda 26 çocuktan oluşan üçüncü sınıfla çalışıyorum. Sınıf çemberini, sınıfı birbirine bağlayan bir ağ oluşturmak ve okuldaki süreçlerde çocuk katılımını gerçekleştirmek için yapmak istiyordum. Çember yapmaya ilk başladığımızda ayakta yapıyorduk. Çocuklar yoruluyor, sıkılıyor, dikkatleri dağılıyordu. Bu durumu nasıl çözebiliriz diye konuşmaya başladığımızda sıraları çember şekline getirip oturtmak önerildi. Öneriyi uyguladığımızda tam çember şeklinde oturamadığımızı, bu durumun da birbirimizi görmemizi ve duymamızı engellediğini, birbirimize eşit mesafede olmadığımızı fark ettik. Ardından halının üstünde çember şeklinde oturma önerisi geldi. Bir çocuk tüm çocukların oturabileceği büyüklükte bir halı getirdi. Halıda otururken herkes sığabilsin diye dizlerimizin üzerinde oturmak zorunda kaldık. Bu da dizlerimizin ağrmasına neden oldu. Sonraki öneri herkesin kendi için bir minder getirmesiydi. Ve evet çocukların önerileriyle minderler geldi. Artık çok rahat ve keyifli çemberler yapıyoruz. Gelen önerileri deneyerek adım adım minderlerin rahatlığını bulduk. Bu bulma sürecinde fikirlerini söylediler. Neden öyle olmasını istediklerini anlattılar. Tekrar tekrar denediler. Başka nasıl olabileceğini aradılar. Ben de otorite olmadan da çocuklarla çalışabilmenin hazzını yaşadım.

Hayat Bilgisi dersinde kitaplık, yeşilay, temizlik, spor vb. kulüpler konusunu işlerken “Bizde de böyle kulüpler var mı?” sorusu geldi. Olmadığını söylediğimde, “Öğretmenim, biz yapalım mı?” önerisi geldi. Bu konuda tek başıma karar vermek istemediğim için konuyu çember gündemimize almayı önerdim. Ne zaman yapacaktık, nasıl yapacaktık, kaç ders ayırmamız gerekecekti, bu çalışmaya zaman ayırdığımız dersler hangi dersler olacaktı vb. pek çok soru vardı aklımda. Çemberde aklımdaki soruları paylaştım ve bütün bunlarla ilgili neler düşündüklerini merak ettiğimi söyledim. Çocuklar sırayla bu konuda ne düşündüklerini paylaştılar. Büyük bir kısmı kulüp yapmak istediğini, sadece bir ders ayırmanın yeterli olacağını, bu dersin oyun ve fiziksel etkinlik dersi olabileceğini söyledi. Bazıları da nasıl bir şey olacağını bilmediklerini, o yüzden emin olmadıklarını söyledi. Çocuklara nasıl bir çalışma yapmayı düşündüklerini sordum. Bazıları satranç bildiğini öğrenmek isteyenlerle ya da bilenlerle satranç oynayabileceğini, bazıları oyun kulübü istediğini, bu kulüpte sadece oyun (kutu oyunları) oynayabileceklerini ve belki de yeni oyunlar uydurabileceklerini söyledi. Bir çocuk kağıdı katlayıp keserek farklı süsler yapabildiğini isteyenlere bir kulüp kurarak bunu öğretebileceğini söyledi. Bazı çocuklar origami yapmak istediklerini, bazı çocuklar da resim yapmak istediklerini söylediler. Artık herkes ne yapılacağına ve nasıl yapılacağına dair fikir edinmişti. Ders programına bakıldı ve çarşamba günü son ders olan oyun ve fiziksel etkinlik dersinde yapılması önerildi. Bu öneriye ben de dahil herkes kabul etti. Peki dersin adı ne olacaktı? Bunu sorduğumda çemberden daha çok “Atölye” ve “Kulüp” önerileri geldi. Neden atölye ve neden kulüp olmalı üzerine düşüncelerini söylediler. Bir üretim yapma söz konusu olacağı için atölye olmasına karar verdiler. Ardından açılmak istenen atölyeler listelendi:

- Resim
- Origami
- Oyun
- Süs
- Satranç

Sırayla hangi atölyede çalışmak istediklerini söylediler. Listeler oluşturuldu ve bir pano belirlenip asıldı. Çarşamba günü “Atölye” dersi geldiğinde, her atölye kendisi için sıraları küme haline getirip sınıfın bir köşesinde çalışmasını yapıyor.

Her defasında gündeme aldığımız farklı konularla çember buluşmaları çocukların birbirlerini selamlama, dinleme ve yanıtlama, grup olarak problem çözme ve diğerlerinin ihtiyaçlarını fark etme/öngörme becerilerini uygulamaları için bir fırsat yaratan güne başlangıç buluşmaları halini almaya başladı.

Çember süreçleriyle hepimiz değişip dönüşmeye başladık. Bu süreç hem kendimle hem de çocuklarla, çocuklar birbirleriyle bağlantı kurmaya, kendilerini ifade etmeye, bir başkasını dinlemeye, düşüncelerine saygı duyma/duyulduğunu görmeye vb. durumları sınıf çemberi sürecinde deneyimlemelerine ve öğretmenin de bu deneyimlere tanık olmasına, bir sınıf ritüeli oluşturmaya, bu ritüelin sınıfın kendine özgü bir “biz” olmasına katkı oluşturmaya kaynaklık etti. “Hepimiz farklıyız ve bir aradayız.” düşüncesi oluşmaya başladı. Bunlarla birlikte;

- Çocukların birbirlerinin hallerini duymaları ve duymaya istekleri arttı. (Geçmiş olsun, doğum günün kutlu olsun, hepinizi duymak istiyorum, bunun için lütfen biraz sessiz

olur musunuz vb. cümlelerin kurulması.)

- Birbirlerine destekleri artı. (Anlaşılmayan bir konuyu kendiliğinden diğer çocuğa anlatmaları vb.)
- Çocuklar da gündem önerileriyle gelmeye başladılar. Konu hakkında daha önceki çember buluşmamızda konuştuklarımızı hatırlatıyorum. Konuyla ilgili tekrar görüşlerimizi söylüyoruz. Konuştuklarımızdan farklı davrandığımızda neler olduğunu ve bunun tüm sınıfı nasıl etkilediğini ve fikirlerimizin değişebileceğini farkediyoruz. Bu deneyim, çocukların birbirini sahiplenmesini sağlıyor. Örneğin ailesinin almaya gelmediği ve eve tek başına gidemeyen arkadaşlarına gönüllü olarak eşlik ediyorlar.
- Bir anlaşmazlık yaşadıklarında, kurdukları iletişim değişti; her iki tarafa da iyi gelecek bir çözüm arama eğilimleri ve ortak çözüm bulma becerileri arttı.

Bu süreçte yolunda giden durumlar kadar zorlandığım, yolunda gitmeyen durumlar da oldu: Bazı çocukların çemberde konuştuğumuz konularda sonraki süreçte hızlıca fikir değiştirmesi ve bu değişiklikten tüm grubun haberinin olmaması gibi. Böyle durumlarda konunun çemberde konuşulmasını önerdim. Bu öneri sunma davranışımın daha sonra çocuklar tarafından da yapılmaya başladığını görmek çok keyifliydi.

Çember yapmaya çok istekliler. Çember yapacağımız gün bir nedenle okul tatil olduğunda, okula geldikleri ilk gün yapamadığımız çemberi ders programındaki derslerin sıralamasını değiştirerek yapmak istiyorlar. Yapmanın yollarını arıyorlar. Çember yapmayı bu kadar çok istemelerinin nedeni çemberde kendilerini ifade edebilmeleri diye düşünüyorum. Orada yanlış yok, hata yok, çok özgürler, bir konuşmacı gibi konuşuyorlar ve herkes birbirini dinliyor. Duyuluyor olmak onlar için çok önemli.

Lisede Sınıf Çemberi Deneyimi: İnanç - Umut

İstanbul'da Bahçelievler bölgesinde çalışırken Maltepe bölgesindeki meslek lisesine yeni tayinim çıkmıştı. Öğrenciler 15-18 yaş aralığında olan genç insanlardı; okulum ve öğrencilerim arasında gelir gelmez güzel bir bağ oluşmuştu. Genelde meslek liselerinin etrafı dikenli tellerle çevrili olurdu; fakat okulumun güzel bir bahçesi vardı ve dikenli teller yoktu. Öğrencilerimin hayatına katkı sunmak ve onları zenginleştirmek istiyordum. Tarih öğretmeni olduğum için onlarda belli bir algı vardı: Tarih öğretmenleri sert ve aksi, dersleri de genelde sıkıcı olur diye bir algı vardı ve ben o algıyı değiştirmek istiyordum. Branş öğretmeni olduğum için 15 sınıfa derse girmeye başladım. Girdiğim tüm sınıflara ben öğretmen olarak karşınızda bulunmuyorum, sizden bir şeyler öğrenmeye geldim diyerek başladım ve bu sınıfta her şeyi beraber yapacağız dedim. Çocuklar ilk önce şaşkınlıkla, sonra nasıl olacak dediler. Ben de hep beraber sınıf sözleşmesi oluşturacağımızı söyledim ve herkesin özgür bir şekilde bu sınıfta neler olmasını istediğini söylemesini istedim ve tek tek tahtaya yazdım. Ben herhangi bir şey yazmadım; çünkü benim de olmasını istediklerimi öğrencilerim söylemişti; sonra ortak olanları oylama yaparak netleştirdik. En son başka eklemek istediğiniz bir şey var mı diye sordum? Ekleme yapmayacakları ifade ettiler, ben de fotoğrafını çekip sınıf sözleşmemizi tek tek okuyup, hatırlatma yaptıktan sonra istedikleri zaman bunların değişebileceğini ifade ettim. İlerleyen süreçte meslek lisesinde çember düzeninde derslerimizi yapmaya başladık. Öğrencilerim şaşkınlıkla.

Hem eğleniyorduk hem de tarih dersinin sıkıcı olmadığını anlamışlardı. Sözleşmenin ihlal edildiği zamanlar ben elimi şıklatıp, arkadaşlar sözleşmeyi beraber oluşturduk, isterseniz tekrardan gözden geçirebiliriz diyordum.

12. sınıflarda dersimi yaparken, öğrencilerden biri “Hava çok güzel ve ben sınıf sözleşmesine ek madde koymak istiyorum.” dedi. Ben de söylemesini istedim. Güzel havalarda bahçede ders yapılması önerisi getirildi ve oy birliğiyle kabul ettik. Arkadaşlar hemen aşağıya okul bahçeye iniyoruz dedim. Okulumuzdaki bahçede masaları birleştirdik ve çember düzenimizi oluşturduk. Çocuklar şaşırılmıştı. Bir öğrencim, “Beş yıldır buradayım; Beden Eğitimi dersi dışında ilk kez bahçede ders yapıyoruz.” dedi. Yüzümde tatlı bir tebessüm yayıldı. Dersimizi yaparken okul müdür ve müdür yardımcıları yanımızdan geçerken bizi fark ettiler. Okul müdürü, “Kolay gelsin öğretmenim.” dedi. “Dersinizi biz de dinleyebilir miyiz?” diye sordular. Ben de “Buyrun.” dedim. Ayakta dinlemek istediler. Ben de çembere katılmaları istedim ve çembere katıldılar. Öğrenciler iyice şaşırılmışlardı. Dersin sonunda okul müdürü ve müdür yardımcıları teşekkür ettiler ve ayrıldılar. Onlar gittikten hemen sonra okul güvenliğiNi sağlayan kadın personelimiz geldi onu da çembere davet ettim. O da dersimize katıldı hatta ona da sorular sorduk. Mutlu olduğu gözlerinden belliydi. Çocuklara dersin sonunda nasıl hissettiniz dedim büyük çoğunluğu mutlu ve keyifli olduğunu, bir kısmı da şaşırdığını söyledi. Lise de çember düzeninde ve açık havada o gün, o dersi yaptığımda bana ve öğrencilerime en büyük katkısıysa sınıfta dersi dinlemek yerine sürekli uyuklayan birkaç öğrencimin istekli bir şekilde Tarih dersine geldiklerini ve akademik başarılarında artış yaşandığını gördüm. Sınıf sözleşmesinin olduğu sınıflarda en başta öğrencilerin kendilerini değerli hissettiklerini, sınıfa ve okula aidiyet geliştirdiklerini gözlemledim. Çemberde olduklarında diğer gözlemimse kendilerini daha eşit ve özgür hissettiklerini fark etmemdi. Tabii, benim için lisede ve Tarih dersinin daha farklı şekillerde yapılacağını öğrencilere göstermek büyük keyifti. Bunda öğretmenlik hayatımda en mutlu hissettiğim yılın bu yıl olmasının da galiba büyük bir etkisi var.

Sınıf Çemberi Sürecini Değerlendirmek – Uğur

Sınıf Çemberi
Katılımcılar çembere neden ihtiyaç duyulduğu ile ilgili bilgilendirildi mi?
Çember farklı öğrenme stillerini içeriyor mu?
Katılımcılara kolaylaştırıcılık becerileri ile ilgili alan açılıyor mu?
Çember belirli aralıklarla değerlendiriliyor mu?
Kolaylaştırıcılığın nasıl olacağına birlikte karar veriliyor mu?
Çembere katılımın gönüllülüğü takip ediliyor mu?
Çemberde alınan kararlar sınıf yaşantısında karşılık buluyor mu? Uygulanamayan kararların nedenleri dokümanete ediliyor mu?
Çembere çeşitli sebeplerle katılmamış kişilere bilgi aktarımı nasıl yapılıyor? Planlama birlikte yapılıyor mu?
Çember rutinleri oturdu mu? Geç kalan, çabuk sıkılan katılımcılar varsa bu kişiler için bireysel çözümler deneniyor mu?
Çember için yapılmak istenen düzenlemeler, tüm bireylerin katılımıyla mı gerçekleşiyor?
Tematik çemberler uygulanıyorsa hangi çemberin yapılacağı, gün ve saatleri topluluk tarafından belirlendi mi?
Çember süresi bireysel farklar gözetilerek tutuluyor mu?
Çocuklara da ihtiyaç duydukları konuda çember oluşturma ve çemberi modere etme alanı veriliyor mu?

Bu bölümle ilgili Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar Projesi içinde yer alan Murat Doğan'ın Fark Yaratan Sınıf Videosu'nu izlemek için tıklayın:

<https://www.youtube.com/watch?v=bFp5mpRX4ZU&feature=youtu.be>

4. Sınıfta Birlikte Karar Alma / Çocuk Katılımı Deneyimleri

Sınıfta birlikte karar alma çocuk katılımı pratiğinde en temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar. Kararlara katılım, çocukların demokrasi deneyimini sınıf düzeyinde deneyimlemelerine yol açtığı gibi, kültürel bir bilinç edinmek açısından da işlevsel sonuçlar yaratır. Sınıf içindeki her türlü işte sorumluluk alan çocukların aidiyet duygusu gelişir. Sorumluluk sahibi olmanın yaratıcılığın gelişiminde de katkısından söz edilebilir. Kendisine iletilen komutlarla değil, kendi istediği kararlarla ilerleyen çocuklar yaratıcı hale gelirler. Sınıfta birlikte karar almanın barışçıl bir sınıf ortamının inşası noktasında pratik faydaları sonsuzdur. Zamanlarının çoğunu geçirdikleri sınıfın verdikleri kararlarla şekillenmesi, çocuklar üzerinde güçlü bir motivasyon enerjisine dönüşür. Derin Demokrasi kavramının da temel taşlarından olan birlikte karar almak, sınıftaki hoşnutsuzlukların asgari düzeye indirgenmesi açısından olmazsa olmazdır.

Sınıfta Birlikte Karar Almak İçin 3 Deneme – Kesra

Çocuklar özellikle ders programı (derslerin sırası ve eklenmek istenilen farklı etkinlikler vs.), sınıf içindeki iş bölümü, sınıfı ilgilendiren herhangi bir konuda tüm çocuklarla birlikte karar almak gibi aşamalara katılabilir.

1-Sınıf içi iş bölümü için birlikte karar alma

Sınıf ortamında ödev takibi, düzen ve temizlik, masaların tasarımı gibi birçok görev vardı. Ben bu görevleri tek başıma yapıyordum; fakat sınıf kalabalık olduğunda çoğu zaman yetişemiyor ve bundan dolayı motivasyonum düşüyordu. Daha sonra sınıf içinde bir topluluk olmaya çalıştığımız ve benim öğretmen rolüyle, çocukların öğrenci rolüyle katıldıklarının farkına vardığımda topluluk olma halini güçlendirmek için iş bölümü yapmaya karar verdim ve çocuklara sordum. Öncelikle çocuklara, "Sınıf içinde yapılan ve

yapılması gereken ne tür işler var?” şeklinde bir soru yönelttim. Bu soruya gelen tüm cevapları tahtaya yazdım. Sonrasında bu cevaplardan ortak başlıklar oluşturdum. Örneğin; ödev takibi, panoları düzenlemek, sınıf temizliği, gelmeyen arkadaşların takibi, masaların düzenlenmesi ve günlük akışın yazılması gibi. Sonra bir tablo hazırladım ve her görev için kaç kişinin yeterli olacağına beraber karar verdik. Herkes kendi adının yazılı olduğu bir kartı istediği alana yerleştirdi. Bazı çocuklar hep “ödev takibi ya da günlük akış”ın içinde olmak istedi. Bunun içinde şöyle bir öneri sundum: İki haftada bir gruplar, zorlandıkları ve hoşlandıkları şeyleri konuşarak kendi değerlendirmelerini yapacak ve sınıf çemberinde paylaşacak. Yani herkes birbirine geri bildirim verecekti. İki hafta sonra görev alanları değişecekti. Böylelikle hem herkes farklı alanları deneyimleyecek hem de sabırla sırasının gelmesini bekleyecekti. 2018 Eylül ayından beri uygulama sürüyor ve düzenli olarak iki haftada bir geri bildirim alarak görev değişimi yapıyoruz. Bir süre sonra, sürecin takipçisi çocuklar oldular.

Çocuklar daha önce “şikâyet” olarak bana getirdikleri sorunları küçük grupta konuşarak çözümler üretmeye başladılar. Mesela, pano düzenleme ekibi yapılan ürünleri asmak ile görevli ama asılan ürünlerin ertesi gün geldiğimizde ya yere düşüp kaybolduğunu görüyoruz ya da dağınık bir pano ile karşılaşıyoruz. Çocuklar her toplantıdan sonra farklı bir çözümle geliyorlar; önce toplu iğne, raptiye gibi araçlar rica ettiler, o materyaller bulundu ama yine ürünler düşmeye devam etti. Sonra panonun önündeki sıranın boş olmasını; çünkü çalışmalarını etkilediğini söylediler. Tüm bunların yanında bir problemimiz var ve çocuklar bunun için çaba göstermeye devam ediyor.

Bir başka önemli sorun, iş bölümü esnasında çocukların “şu kişi çalışmıyor” diyerek arkadaşını yargılar bir nitelikte söylemlerde bulunmasıydı. Bu durumda ise, gruplar kendi aralarında değerlendirme yaparak çemberde sunum yapıyor, diğer çocuklar eğer konu hakkında fikirleri varsa görüşlerini belirtebiliyorlar. Aynı zamanda eğer çocuk bir grubun işlerinin aksadığını düşünüyorsa, o aksayan işi söyleyerek (kişi adı vermeden), iş bölümü panosuna durumu anlatan bir not asıyor ve biz toplantı yaptığımız gün o geri bildirimleri değerlendirmeye alıyoruz. Böylelikle hem birbirimizi takip ediyoruz hem de aksayan işlere bir çözüm buluyoruz. Bu uygulama ile çocuklar koymuş oldukları katkının sınıf içinde ne kadar değerli olduğunun farkına vardılar. İşbirliği, eşdeğerlilik, gücü birlikte kullanma gibi ihtiyaçların varlığı aramızdaki bağlantıyı güçlendirir oldu.

2-Ders programını birlikte oluşturma

Öğretmen olarak ders programı ve müfredatın belirlenmesi konusunda katkımın olmaması motivasyonumun düşmesine neden olan faktörlerden biri. Bu sebebi göz önünde bulundurarak çocuklarla aldığımız kararların, ders programının belirlenmesinde önemli olacağını farkına vardım. Dönemin başında, müfredattaki derslerin sayısını çocuklarla paylaştım. Dönem içinde dersler dışında yapmaya niyet ettiğim bazı ekstra dersleri (deney, insan hakları, masal, film izleme vs.) ekledim ve onlara olmasını istedikleri dersler var mı diye sordum. Bu soru üzerine drama, dans, kitap okuma, oyuncak getirme vs. gibi istekleri oldu. Müfredat ve çocukların kararları doğrultusunda bir ders programı planlamış olduk. Yine ders programının en altında boş bir alan var, istedikleri

değişiklikleri ekleyebiliyorlar. Bu uygulama ile çocukların kendi öğrenme sorumluluklarının farkına varmaları ve derslerdeki ilginin artması gibi gelişmeler oldu.

3-Dersi işleyişini birlikte belirleme

Ders işleyişini birlikte belirlemeyi önemli görüyorum. Bir gün Beden Eğitimi dersindeydik. Fakat o gün yağmurlu ve soğuktu. Çocuklar ile çember şeklinde toplanıp, "Beden Eğitimi yapmak istiyorum ama dışarı çok soğuk ne yapabiliriz?" diye bir sorun ortaya attım. Sonrasında içermeci karar almanın basamaklarını uygulamaya çalıştım. Şöyle devam ettim:

- Beden Eğitimi'ni kapalı ortamda mı yapalım yoksa dışarı mı çıkalım? diye sordum ve oylama yaptım.
- İki tarafta parmak kaldıran herkesi yazdım ve çoğunluk - azınlık belirlenmiş oldu.
- Sonrasında kapalı ortamı seçenlerden birkaç kişi, dışarıyı seçenlerden birkaç kişiyi dinledik.
- Sonrasında tekrar oylama yaptım, fikrini değiştirmiş olanlar olabilir diye.
- Eğer bir tarafı seçen birkaç kişi kalmışsa onları tekrar dinledik.

Ve onlara şöyle dedik: Gördüğünüz gibi dışarıyı seçen daha fazla kişi var, bu kararlarla devam edersek sizin için ne yapabiliriz?" Dışarıda oynamak isteyen gruba, neden dışarıda oynamak istediklerine dair soru yönelttim ve cevapları dinledik. İçerde oynamak isteyenlerden birkaç kişiyi tekrar dinledik. Bu kez oyun önerileri gelmeye başladı. Sınıf içinde birkaç tane oyun oynanabileceğine dair öneriler, dışarı çıkmak isteyen grup için anlamlı gelince, hangi oyunları ve kim hangi oyunda oynayacak diye karar vermeye başladılar. Bu kararı verene kadar zil çalmış oldu. Sonrasında karar alırken nerelerde zorlandık ve nereler kolaylıkla aktı diye değerlendirme çemberi yaptık. Çocuklardan gelen "herkesi duymanın ve ortaklaşa karar vermenin zor olduğu" gerçeği bu uygulamayı daha sık yapmam gerektiğini hatırlattı. Karar alma süreçlerine katıldıklarında çocuklar, duyulduklarını ve görüşlerinin kıymetli olduğunu anlıyorlar. Kendilerini sınıfa daha ait hissederek katılımları artıyor.

Sosyokrasi: Sosyokrasi organizasyonun iş yapmasına dair kolay prensipler ve mekanizmalar bütünüdür. Birer birer atılan adımlarla radikal ya da büyük bir değişim gereksinimi olmadan, organizasyonunuzun karşılaştığı tüm karmaşıklık ve zorlukları yöneterek, amaca doğru ilerlemeyi sağlar. Tüm sosyokratik düzeni hemen kurmak zorunda değilsiniz. En çok ihtiyacınız olan alandan/konudan başlayın; bu konuyu düzenledikten sonra bir sonrakine geçin ve böylece adım adım kendi istediğiniz hızda becerilerinizi geliştirin.

Derin Demokrasi: Okulda ve sınıfta bir konuda karar alınacaksa, o topluluğu oluşturan tüm bireylerin görüş ve önerileri doğrultusunda bu kararı şekillendirmektir. Buradaki amaç, sınıf ve okul topluluğunu oluşturan çocuk, öğretmen, idareci, ebeveyn gibi her bir paydaşın sürece katılımını sağlamak ve alınan kararların herkesi kapsayacak şekilde oluşmasıdır.

İçermeci Karar Alma: Derin demokraside kullanılan birlikte karar alma yöntemlerinden biridir. Topluluğu meydana getiren tüm paydaşların, topluluğu ilgilendiren karara ortak olması için kullanılan yöntemdir.

Bir Dilek Tut - Kesra

Ben bir devlet okulunda, 7-8 yaş aralığında, 33 kişilik, aralarında mülteci çocukların da bulunduğu bir sınıfta çalışıyorum. Okul çok katlı bir bina, bölgenin en kalabalık okullardan biri. Benim sınıfım 4. katta bulunuyor. Çocuklar ile her sınıfa çıktığımızda veya sınıftan aşağı indiğimizde hem benim düzen ihtiyacımdan kaynaklı hem de çocukların kendi aralarında “ön sıra benim, benim sıramı aldı” gibi sorunlar yaşanıyordu. Bu problem çocuklar ile oluşturmaya çalıştığımız topluluk olma halimizi sekteye uğratiyordu. Meseleyi öncelikle çembere taşıdım. Sınıfça her dışarı çıktığımızda gerginleştiğimi ve kendi ihtiyaçlarıma cevap veremediğimden desteğe ihtiyacım olduğunu söyledim. Çocuklar bir karar alabileceğimizi ve sınıf sözleşmesine yazabileceğimizi söylediler. Bunun üzerine sorunu belirledik. Sonrasında çocuklardan çözüm önerilerini duyduk. Ortak bir karara vararak sözleşmeye yazdık: “Sıra olduğumuzda ön sıra için koşturmuyacağız ve dört kat aşağı inince, diğer sınıfları rahatsız etmeyecek şekilde fısıldaşarak ineceğiz.” İlk birkaç gün karar uygulandı; fakat sonrasında yine aynı sorunları yaşamaya başladık. Her defasında konuştuk ve sözleşmeye tekrar tekrar döndüğümüzde bu işin daha eğlenceli ve işe yarar bir çözümününün olması gerektiğini düşündüm ve tekrardan çembere getirdim. Ama herhangi bir sorunumuz yokken yaptım bunu. Çünkü çocuklar bir sorun yaşanırken, daha çok bulunan çözüme uyum sağlama yönünde reaksiyon gösteriyorlar.

Sınıfta o zamanlar çocukların katılımını arttırmak amacıyla yeni uygulama olan “dilek çocuğu” ile çocukların karşısındaydım. Benim aklımdaki dilek çocuğu, her gün çembere bir dilek ile gelen ve bu dileğiyle sınıftaki bağlantıyı arttıracak, bunun yanı sıra sınıfta beliren bir iş için biri seçilecekse o kişinin ya dilek çocuğu olması ya da bu duruma dilek çocuğunun karar vermesi gibi günlük rutinde işimizi kolaylaştıran ve karar verilecekse bu işi o çocuğun yaptığı bir kişiydi.

Her gün yazılan günlüklere bir soru ekleme hakkı vardı. Ben çembere bu “sıra”dan kaynaklı sorunu getirdiğimde, çocuklar dilek çocuğu ile çözüm bulmayı önerdiler: “En önde (öncü) ve en arkada (artçı) olacak kişiyi dilek çocuğu belirlesin ve sıradaki bağlantıları azaltmak için ilginç bir soru sorsun ve evlere dağılmadan önce herkes bu soruyu dilek çocuğuna cevaplasın.” dediler. Sonrasında bu çözümü uygulamaya başladık. Her gün yaptığımız rutinler arasına girdi ve her geçen gün yaratıcılığı alt üst eden sorular gelmeye başladı. Bu durum hem bir sorunumuza bulduğumuz bir çözüm niteliğinde hem çemberde bağlantıyı kurmaya yarayan bir araç haline geldi. Aynı zamanda evlere gitmeden önce bağımızı kuvvetlendirmek için bir alan yarattı. Sınıfın kalabalık olmasından kaynaklı gün içinde sadece çemberde birbirimizi duymanın yanı sıra ayrılmadan önce de birbirimizi duyma şansı elde etmiş olduk. Çocuklardan gelen rica üzerine ben de listeye kendi adıma ekledim. Aynı şeyleri ben de yapar hale geldim. Bu rica karşısında eşdeğerli ve özen ihtiyaçlarımin karşılandığını hissettim. Pazartesi günleri son iki saat İngilizce dersi olduğu için çocuklar ile erkenden ayrılıyorum. İlk zamanlar pazartesi günleri dilek çocuğunun sorusu yanıtlanmadan günü bitiyorduk. Ama çok yakın zamanda şöyle bir şeye dönüştü; çocuklar ben yanlarında olmasam da dilek çocuğu sorusunu soruyor, tüm sınıf dağılmadan soruya cevap veriyor, ondan sonra dağılıyorlar. Kendi öğrenme süreçlerini kendilerinin kontrol etmesi ve alınan kararlara uyma potansiyellerinin olması çocuklarının merkezde olduğu topluluk fikri hayaline hızla yaklaştığımızın bir kanıtı niteliğinde. Çemberde bu durumun bende yarattığı şükranı ve rahatlamayı paylaştığımda,

bunun çocuklar üzerindeki etkisine tanıklık etmek tarif edilemez bir âna denk düşüyor.

Bir Ödev Hikâyesi - Özenç

Ben bir köy okulunda, 24 kişilik bir sınıfta, ikinci sınıflarla çalışıyorum. Çocuklara ödev vermek ile ilgili olumsuz düşüncelerim vardı. Genellikle tanıdığı olduğum deneyimler, neredeyse tüm çocuklara, her birinin ayrı ayrı ihtiyacından, seçiminden ve koşullarından bağımsız, aynı işi vermek ve yapmasını beklemektir. Mevzu vermekle de kalmıyor; devamında yapıp yapmadığını kontrol etmek, geribildirim vermek gibi işler; sonrasında, çocuklar arasında, yapanlar- yapmayanlar, doğru yapanlar-yanlış yapanlar gibi ayrımların yarattığı tartışmaları aşmak da var. Bu tabloyu görünce yanına bile yaklaşmıyordum açıkçası. Bununla birlikte, çocuklardan ödev isteyenler oluyordu. Bu durumda, öncelikle ne yapmak istediğini öğrenmeye, ona göre yönlendirmeye çalışıyordum ama sonradan fark ettim ki, genellikle benzer şeyleri öneriyordum. “Dilersen, kitaplıktan kitap alıp, yanında götürebilirsin.”, “Arkadaşların ile bir araya gelip, birbirinize kitap okuyup, oyunlar oynayabilirsiniz.”, “Bana mektup yazabilirsin.” Muhtemelen ben benzer şeyler söylediğimden, bu istek de azaldı. Sonrasında, benim okula gidemediğim bir gün, çocuklar zümremizin sınıfına dahil oldu ve ertesi günü sabah çemberinde çocuklardan biri: “Öğretmenim ben, yan sınıf gibi zor ödevler istiyorum, bize o ödevlerden verir misin?” dedi. Ben biraz şaşır-dım. Sonrasında çocuklara ne düşündüklerini sordum, isteyen vardı, daha çok isteyen vardı, böyle iyi diyen vardı. Bir düzenleme ihtiyacı olduğunun farkındaydım.

Amacım, hem gelişimlerini destekleyecek hem de farklılıklarını gözetecek, katılımlarına alan açacak bir uygulamaydı. Bunu kendi kendime söylediğimi fark ettim, benim için giderek netleşen bu amacı neden çocuklarla paylaşmıyordum? Bunu planlamak, sadece benim sorumluluğum muydu? Hem bu niyeti taşıyıp, hem de kendi kendime plan yapmaya çalışmak biraz tutarsız geldi ve çemberde çocuklarla paylaştım.

Başta taşıdığım kaygıları ve niyetimi paylaştıktan sonra onların düşüncelerini sordum, öncelikle birlikte karar alacak, plan yapacak olmanın heyecanını gördüm, ben de heyecanlandım. Çocuklardan gelenleri toparlayacak olursam, evde uzun uzun ödev yapmak isteyen çocuklar vardı. Ödev deyince aklınıza gelen muhtemelen ilk şeyden bahsediyorum, kâğıt üzerinde sorular, cevaplar, boşluk doldurmacalar vb. Bununla birlikte düşündükçe akıllarına farklı şeyler de geliyordu: masal anlatma, oyun yaratma, problem uydurma vb.

Çocukları dinleyince şunu fark ettim; burası zengin bir öğrenme ortamına dönüşebilir, benim “ödev” üzerinde biriken kaygılarımı şenlikli bir uygulama haline gelebilir. Çocukların alacağı, seçeceği, benim vermeyeceğim, benim çalışma kâğıdı ödevlerini günlük yenileyeceğim, diğer ödevlerde kazanımları ve ihtiyaçlarını içerecek şekilde haftalık değişimler yapacağımız, buna da cuma günü uygulamayı değerlendirdiğimiz çemberde karar vereceğimiz bir işleyişe geçtik. Bunu kolaylaştırmak için, duvarda bir pano oluşturduk.

Seç Bakalım Panosu;

- Farklı derslerden farklı zorluklarda ortalama 7-8 çalışma kağıdı

- Evdeki büyüklerden bir masal dinleme ve paylaşma
- Yemek tarifi yazma
- Evdekilerle yazılı röportaj yapma
- İzlediği bir haberi yazma ve paylaşma
- Bir şiir yazma ve paylaşma
- Yeni bir oyun yaratma
- Bir ritm oluşturma ve paylaşma
- 10 problem yazma/çözme
- Bahçedeki ağacı izleme, çizme ve ona mektup yazma
- Ritmik sayma materyali tasarla
- Çarpım tablosu materyali hazırla
- 10 tane İngilizce kelime öğren (Bunu seçen sözlüğü götürüyor.)
- .....

Yukarıdaki seçeneklerin hepsi her zaman yok, ortalama 7-8 tane seçenek dönüşümlü ve çeşitlenerek panodaki yerini alıyor. Bir tane de boş var, herkes kendisi için doluruyor. Gün sonu çemberine geçmeden önce herkes alacağı ödevi düşünsün diyorum, çemberde söylüyorlar, ertesi günü sabah çemberinde de yaptıklarını paylaşıyorlar. Çemberlerin böylesi zengin bir öğrenme ortamına dönüşeceğini tahmin edemezdim. Cuma günleri yeni ödevler belirleyip, olanları ve kendilerini değerlendirdikleri çembere de motivasyonları ve yaratıcılıkları yüksek bir halde geliyorlar, değişik değişik ödevler buluyorlar: şarkı besteleme, bir icat tasarlama vb.

Özetleyecek olursam, onları dinleme, duyma, niyetimi paylaşma, ifadelerine alan açma, birlikte karar alma, düzenli değerlendirme ve pano gibi kolaylaştırıcılar, bu süreçte temel olarak yaptığım işlerdi. Hepsine aynı ödevi verdiğim, bir kısmının yapıp, bir kısmının başkasına yaptırdığı, bir kısmının da hiç yapmadığı belki de suçluluk hissettiği, benim kontrol ettiğim, birbirlerini yapmadı ya da yanlış yaptı diye şikâyet ettikleri gibi benim için kaçındığım bir yerden, çocuklarla herkesi içerecek, zengin, eğlenceli ve bol öğrenmeli bir alana geçmeyi kutluyorum.

Çocukların Katılımıyla Yaratıcılığı Geliştirmek - Uğur

Ben Renkli Orman'da 1. sınıf öğrencilerimle bir mutfak projesi gerçekleştirdim. Bu proje sınıftaki arkadaşların mutfağa olan ilgisinden doğdu. Bir çemberde sınıfta mutfağımız olsa diye hayal ettiler. Sonrasında ben de onlara bunu yapabileceğimizi söyledim. Bunu duyunca çok heyecanlandılar ve talep ettiler. Okulumuzda çalışan Ahmet Amca ile birkaç günlük bir çalışmanın ardından sınıfta mutfağı hayata geçirdik. Mutfağı yaptıktan sonra orada yemek yapacak malzemeler gerekiyordu. Bunu da yakındaki pazara gidip alışveriş yaparak çözdük. Her hafta salı günleri pazara gidip alışveriş yaptık. Perşembeleri ise bu aldıklarımızı mutfağımızda pişirdik. Bu süreçte pazara gittiğimizde nasıl bir şeyle karşılaşacağımıza dair benim kaygılarım vardı. Sonuçta pazarcıların pedagojik formasyonu yoktu. Ancak bu kaygılarım pazara gidip geldikçe azaldı. Zira burada mühim olan farklı insanlar ile tanışıp alışveriş yapmaktı ve biz bunu yapıyorduk. Hatta orada Mustafa Amca diye bir pazarcı tanıdığımız bile oldu. Çocuklar bu süreçte matematik kazanım-

ları ile ilgili ciddi beceriler edindiler. Bu becerileri günlük hayatlarındaki paylaşımlarında görme şansım oldu. Yıl sonuna kadar devam ettirdiğimiz projemizi sene sonunda bitirdik. Yaptığımız yemekler için yemek kitabı hazırladık; niyetimiz bunu bastırmaktı fakat gerçekleştiremedik. Bununla bağlantılı olarak bu yıl mutfağımızı kaldırıp yazarlık işine soyunduk. Bu yıla başladığımızda ekip geçen yıldan tecrübeli olduğu için çemberlerde ne yapacağımızı konuştuk. Arkadaşlar hayvanlar ile ilgili çalışmak istediklerini söylediler. Böylece biz 2 ay boyunca hayvanlar hakkında bilgi edinmeye başladık. Bu süreçte ben onların merakını arttıracak ilginç hayvanlar ile ilgili alternatif bilgiler sunmaya çalıştım. Nitekim tardigrad diye bir hayvanın varlığından bu sırada haberdar olduk. Hayvanları öğrenmek bir proje süreci değil, tematik bir alandı. Bu bilgilerle ne yapacağımızı konuşma ihtiyacımız vardı. Ben bunu çembere sunmayı düşünürken arkadaşlardan bir talep geldi. Geçen yıl yaptığımız yemeklerin kitabını yazmış; ancak yayınlamamıştık. Bu yüzden kitabı en azından bu sefer yayınlamak istiyorlardı. Hal böyle olunca yazarlıkla ilgili bilgiler edinmeye başladık. Bir yazarla görüştük ve kitabın nasıl olacağı ile ilgili denemeler yaptık. Karakterleri çıkardıktan sonra ikişerli gruplara ayrılıp hikâyeye denemeleri yapmaya başladılar. Gruplar şu ara hikâyelerini tamamlamak üzere. Şimdi sırada yayınevi ile görüşüp editörlük için görüşmeler yapmak var.

Çocuklar Başlatıyor, Yetişkinler Destekliyor – Yıldız

- Müfredata Ders Ekleme Hakkı

Bir kolejde hem anasınıfı hem ilkokul kademelerinde drama dersleri yapıyorum. 4. sınıfta drama dersleri yok. Üçüncü sınıflar sonraki sene drama dersi olup olmadığını sordular; ben de olmadığını söyledim. Dörtlere girmediyimi anlattım; çok üzuldüler. Sonra olması için ne yapabileceklerini sordular; ben de çoğunluğun bir araya gelip imza toplayabileceklerini söyledim. Sonra bir araya gelip imza toplamışlar. Kâğıtta şekiller, imzayı anımsatan yazılarla yanıma geldiler; baktım iş ciddiye gidiyor, çocuklara sınıf öğretmenlerinden yardım isteyerek, sınıf temsilcisine ve oradan okul temsilcisine gidebileceklerini söyledim. Ardından sürece başladılar, bayağı bayağı birbirlerini organize ettiler. Tüm üçüncü sınıfları gezdiler. İmzaları topladılar ve yönetime teslim ettiler. Bir gün yönetim beni çağırdı ve bu imza sürecinin ne olduğunu sordu. Ben de çocukların taleplerini anlattım. O yılın sonuna kadar bir karar alınamadı. Sonraki yıl üçüncü sınıflar dört olduğunda yine işin ucunu bırakmadılar, geri bildirim beklediklerini söylediler. Okul yönetimi beklenen sürede programa koyamayacaklarını açıkladılar; fakat çocukların talebini gözeterek her dönemde bir ders ekleyebilecekleri de söylediler. Bu çok tatmin edici değildi benim açımdan ama çocukların başlattığı, sürdürdüğü ve takibini yaptıkları sürecin sonunda, dönemde bir de olsa bu derse ulaşabiliyor olmaları eylemlerinin sonucunu görmelelerinden açısından çok kıymetliydi. Umarım yetişkin olduklarında da kendi yaşadıkları dünyayı diledikleri bir yer haline getirmek için güçlerinin farkına varan bireyler olurlar. Son gelişmeler şu şekilde: Kendi kademelerinde sunmaktan pek hoşnut kaldılar, bununla birlikte anaokulu müdür yardımcımızı ziyaret etmeye karar verdiler; hatta arkadaşlarına sunmak istiyorlar.

- Okulda Kendi Gösterini Yapma Hakkı

Bu yıl yaşadığım bir olay 1. sınıflarla ilgiliydi. Biz okulumuzda 1. sınıflara yıl sonu gösterisi yapmayız. Onların ana sınıfından geçişlerini gözeterek ezbere dayalı drama gösterilerini tercih etmeyiz, okula alışma süreçlerini gözettiğimizde ikinci sınıftan itibaren gönüllü dahil olabilirler. Okulda izledikleri bir tiyatro gösterisinin ardından 1. sınıflardan birkaç çocuk çıkıp sahneye dans etmek istediler; sonra bana gösterdiler. Dans öğretmeni olmadığımı söylediğim halde oynattığım oyunlar nedeniyle ısrar ettiler. Gösteri yapmak istediklerini fark ettim. Onlara şunu söyledim: “Bunu yapmanız için bir hikâyeniz olmalı. Eğer dans ekleyecekseniz hikâyeniz mutluluk içerebilir ve sonunda dans da edebilirsiniz.” Heyecanla uzaklaştılar. Sonraki teneffüs yanıma geldiler: “Biz bulduk kedileri, oynayacağız.” dediler. Kediler, pamuk kedi, fındık kedi, boncuk kedi. Bu kediler top oynuyorlar, sonra topları bahçeye kaçıyor, pamuk kedi onu almaya giderken birden ortadan kayboluyor. Hikâye uzun ve başka karakterler de içeriyor. İki kardeş kedi bir aslan ve bir de mutlu sonu sağlayan “iyi çocuk”. Metni beraber oluştururken onlara, karakterlere hikâyede nasıl yer vereceklerini ve birkaç teknik süreci anlattım. Ardından bir ders saatinde öğretmenlerinden izin alıp yanıma geldiler. Bir prova aldılar, son halinde karakterler yenilenmiş; bir iyi kalpli çocuk, cadı ve ejderha sürece katılmıştı. Cadı onları yanlış yola götürüyor, kedilerin patilerine diken batıyor ama iyi çocuk onları kurtarıyordu. Çocukların dilindeki çok tatlı bir hikâyeydi. Sonrasında metni tiyatro metni haline çevirdim ve çantalarına koydum. 1. sahne, 2. sahne gibi. Çocuklar uzun süre kendi istekleriyle çalışıp, tiyatro haftasında bu oyunlarını sunacak hale geldiler. Bu çocuklar süreci yürütürken başka sınıftan gören üç çocuk da “Küçük Mummyacılar” oyununu yazdılar. (Küçük mummyacılar yolda gidiyormuş; birden kum canavarını görmüşler. Kum canavarı, ben sizi yiyeceğim demiş. Mummyacılar hayır, biz üç kişiyiz, seni yeneriz demiş ve yenmişler sonra da bilmedikleri yollara girmemişler.) Bu iki gösterinin ardından bir mi mi mi dansı yapıp gösteriyi sona erdirecekleri bilgisini verdiler. Çocuklar bunu 23 Nisan’da sunmak için sabırsızlanıyorlardı; bu heyecanlarını paylaşmaları için sabahları eş zamanlı tüm sınıflarda yapılan çember saatini seçerek, tüm sınıfların izleyebilecekleri bir alan yarattık. Bu arada süreç ilerlerken ailelerin haberlerinin olmadığını fark ettim; onlarla iletişime geçtim ve gösteri sırasında hazır kostüm kullanmayacağımızı, evde ne varsa değiştirip, dönüştürüp destek olmalarını rica ettim. Onlarda çok heyecanlandılar; şimdi sabırsızlıkla o günü bekliyorlar. Çocuklar hallerinden çok memnunar. Onlara destek olunduğunda, neler yapabileceklerini görmeleri, estetik kapasitelerini arttırmaları, sanatsal perspektif kazanmaları ve bunların haklarıyla eş zamanlı geliştirilebileceğini fark etmeleri çok umut verici. Bu alanı yetişkinleri de davet ederek kendilerine açan çocukların gelecek senelerde daha ne güzellikler yapacaklarını merakla ve heyecanla beklemekteyim.

- Yarışma Formatında Gerçekleşen Performanslar Herkesi Nasıl İçerir?

Sınıfta bir gün çocuklarla çocuk katılımı merdiveni basamaklarını konuşuyorduk. 1.

2. 3. basamaklar... “Basamakla ilgili örneğimiz var mı? diye sordum. Şöyle bir örnek geldi: İngilizce dersinde oynanan bir oyundan bahsettiler; ben de canlandırarak anlatmalarını istedim. Aralarından bir öğretmen ve çocuklar seçtiler: Öğretmen bir kelime veriyor; çocuklar da onu söylüyor. Ardından öğretmen en doğru söyleyeni seçiyor. Çocuklar sadece öğretmenin seçmesinin haksızlık olduğunu söylediler. Ben de seçilen bu etkinliğe katılımın isteğe bağlı olduğunu ama son durumda bunun yetişkinin başlattığı çocukların katıldığı bir sürece dönüştüğünü gözlemlediğimi söyledim. Aslında bunun İngilizce öğretmenin dili telaffuz etme becerilerini geliştirirken süreci eğlenceli hale getirme isteğinden kaynaklandığını fark ettik; birbirlerine fikirlerini sundular ve haksızlık olmadığına ikna oldular. Şimdi de bu oyuna nasıl herkes katılabilir ve nasıl oyundan kimse elenmez bunu düşünüyorlar.

Kovam Dolu mu? – Cansu

BBOM okullarından birinde okul öncesi öğretmeni olarak çalışıyorum. Sınıfımda 4-6 yaş arası dokuz çocuk var. Şubat ayına kadar düzenli duygu ve ihtiyaçlar çalışmamıza rağmen, iki çocuk da karşı tarafı ânında yargılama ve acımasızca eleştirme davranışları bir türlü tam anlamıyla kaybolmuyordu. Azalıyor; fakat hiç olmadık anda pat diye çıkıveriyordu. Çocuklarla birlikte karar almanın ön koşulunun, birbirlerini dinleme, kabul ve pozitif bir sınıf ortamı olduğuna inanıyorum. Size bu örneği anlatmamdaki amaç da bu aslında. Bir gün çocuklardan birinin getirdiği bir kitabı okumamız ve bunu uygulamaya dönüştürüp rutinlerimize eklememizle bu kırılmayı yaşadık. Kitap, her insanın kolunun altında bir kova olduğundan ve bu kovanın güzel sözlerle, kırmadan söylenen eleştirilerle dolabileceğinden, zaman zaman bunu hatırlayıp karşı tarafı ve kendimizi gözetmemiz gerektiğinden bahsediyor. Söylediğin her olumlu kelimeyle hem kendi hem karşı tarafın kovasını doldurabilirsin ve yine her olumsuz sözle kendinden ve karşıdakinin kovasından eksiltirsin. Kitabın sonunda soruyor: “Bugün bir kova dolduralım mı?” Biz de bu soruyla harekete geçtik ve sırayla her çocuk birbirinin iyi yaptığı şeyleri söyleyerek kovasını doldurdu. Sınıf çemberinin sonunda bir çocuğun “Oooo kovam hiç bu kadar dolmamıştı.” demesi ise bu sürecin olumlu yansımalarına işaret etti. Şimdi sınıf içinde çatışma çözümlerinde, duygu çalışmalarında bu kovalara yer açıyoruz. Geçtiğimiz haftaysa bir çocuğun “Ben kovam dolu mu boş mu anlamıyorum, hep unutuyorum gerçekten kovalar getirsek, içine güzel yaptıklarımız için kâğıt atsak” önerisiyle bir heyecan sardı sınıfı. Yeni süreçle ilgili endişemse bu kovaları birbirlerine bir ödül veya ceza olarak kullanmaları. Sanırım bunu yaşamadan bilemeyeceğiz o yüzden açılalım ve bir yaşayalım...

Kitabı merak edenler Carol Mccloud’un yazdığı ‘Bugün Bir Kova Doldurdun mu?’ isimli kitabına bakabilir.

Katılım Süreçlerinde Birbirini Dinlemenin ve Empatinin Gücü – Zeliş

4. sınıf okutuyorum bu sene ve müfredat yetiştirme kaygısı gibi nedenlerle her öğretmen gibi ben de kendimi sıkışmış hissediyorum. 3. sınıftayken sabah çemberlerimizi mutlaka yapıp 2.ders sonrasında programa uygun devam ederken, 4. sınıfta hem sınıf

sayısının artması hem de sınıfın fiziksel yapısının uymaması ilk başlarda motivasyonumu düşürdü diyebilirim. Bir süre çembersiz klasik sıra düzeninde devam etsem de çocukların özellikle karar almada ve kendilerini ifade etme konusunda bunun sürdürülebilir olmadığını gördüm. Küçük bir alanda uygun fiyata almış olduğumuz taburelerle çember düzenine başladım. İlk günler ve haftalar konuşma nesnesi “pas” diyerek geçiyordu “Ne konuşayım öğretmenim?” cümlesini çemberde sıkça duyuyordum. 3.hafta sonunda sınıfın kapısından girdiğimde, dar alanda çocukların çember olmuş ellerinde konuşma nesnesi ile beni beklediklerini gördüğümde, iyi ki pes etmedim dedim. Çembere içimizde canlı olan duygumuzu paylaşmakla başlıyorduk. Benim de onlarla birlikte çemberde olduğum ve sıra geldiğinde konuştuğum bir süreçti. Konuşmayarak pas diyen çocukların 2. kez söz hakkı istemesi onların rahat ve güvenli bir alanda olduklarının sinyalinin veriyordu. Duygularımızı ve ihtiyaçlarımızı rahatlıkla dile getirmemiz birbirimizle olan bağlantımızı da güçlendirmişti.

Özellikle birbirlerini dinleme konusunda ya da birbirlerinin sözlerini keserek konuşma konusunda sorunlar yaşıyordum. Bir Şiddetsiz İletişim alıştırmalarını çembere taşıyarak ders becerileriyle bağlantı kurdum. Türkçe ve Sosyal Bilgiler dersi için ortak bir etkinliği çemberde yaparak; Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerini dinleme becerisi dersini insanlar arasındaki ortak ilişkileri tanıma, kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşındakine iletme, olaylara karşındakinin bakış açısıyla bakma becerileriyle ilişkilendirdim. Çocuklar önce ikili gruplara ayrıldılar ve kendi içlerinde A ve B oldular. 2 dakikalık süre içinde önce A anlatmak istediğini anlatıyor ve B dinliyordu 2 dakika bittiğinde B diğerine duyduklarını anlatıyor. Sonra değiştirerek devam ediliyor. Bu süreçte birbirlerini dinlemenin ve aslında can kulağıyla dinlemenin önemini fark ediyorlardı. Şiddetsiz İletişim sırasında ikili gruplara ayrıldılar.

Sınıf içinde özellikle ders saatlerinde, dersi dinlemeyerek grubundaki arkadaşlarını rahatsız eden ve arkadaşlarının eşyalarına zarar veren bir çocuk var. Bu durum grubundakileri, sınıfındaki ve bazen okuldaki diğer arkadaşlarını da rahatsız edici boyuta getirmişti. Çocuklar bu durumu çembere taşıdılar. Benim sadece takip ettiğim ve zaman zaman kolaylaştırıcı olduğum bir süreci çoğunlukla kendilerinin yönettiklerini gözlemledim. Arkadaşımız acaba neden böyle yapıyor? Sorusuyla süreç başladı. Zaman zaman ona empati vererek devam etti.

“Eşyaları izinsiz kullanıyor; çünkü izin almaktan utanıyordu.” “Bu belki de alışkanlık olmuştur. Belki konuşmaya ihtiyacı vardır.” “Aklına gelen şeyleri tutamıyor ve hemen söylüyor.” “Belki kafası başka bir yerededir ve derse odaklanamıyordu.” “Teneffüsler kısa ve belki derste oynamak istiyordu.” “Bize söz verebilir, anlaşma yapabiliriz.”

Peki hangi ihtiyacın karşılanmadığı için bu hareketleri yapıyorsun?

“Benimle oynamıyorlar. Eski okulumdaki sınıfımda da benimle oynamıyorlardı. (1.ve 2. sınıfı İzmir Tepecik taraflarında bir okulda okumuş.) Bir gün çantamı çöpte buldum. Romanlar benimle dalga geçiyordu. Öğretmenim de Romanları tutuyordu; çünkü o da korkuyordu onlardan. Öğretmenler gününde aldığım hediye çöpe atıldılar. Ben de onlardan öğrendim.” (Ağlayarak anlatıyordu)

Başka bir çocuk: “Ben de buna benzer bir süreç yaşadım öğretmenim geldiğim okulda.”

Başka bir çocuk: “Ben seninle ilgili ön yargı panosuna yazdığım yazımı kaldırmak istiyorum. Senin böyle şeyler yaşadığını bilmiyordum.”

Empati vererek onu anladıklarını belirten konuşmalardan sonra birbirlerine karşı daha şefkatli ve anlayışlı olacakları bir süreç için söz verdiler. Yaşanan sorunları Barış Köşesi’nde isterlerse bir kolaylaştırıcı eşliğinde çözmeye çalışmalarını; çözemedikleri durumlardaysa benim desteğimin olacağını söyledim.

Katılım Süreçleri İçin Daha Kapsayıcı Olmanın Yolları – Zeliş

Geçen sene 3.sınıflardan alıp bu sene mezun edeceğim bir sınıfım var. Ara sınıftan aldığım için çocukların ailevi ve eğitim hikâyeleri hakkında çok bilgim olmadan, hem akademik hem de tanıma sürecini beraber götürmek durumunda kaldım. Çocukların hepsinin ayrı bir evren ve farklı bireylerden oluştuğunun farkındaydım; lakin içlerinde birisi vardı ki daha önce karşılaşmadığım bir öğrenci profiliydi. DEHB ve Özgül Öğrenme Güçlüğü raporu vardı. Haliyle aslında tam da olması gerektiği gibi kinestetik bir çocuktü ve arkadaşları tarafından etiketlenmişti. 1. ve 2. sınıf hikâyesini dinledikten sonra, acil bir önlem almam gerektiğini düşündüm ve ailesiyle temasa geçtim. Aile tarafında çalışmalar devam ederken, sınıf ve okul bazında neler yapabilirim konusunda da planlama yaptım. Öncelikle çocuğun yaşadığı en büyük problem kendini ifade ederken şiddet ve küfür yolunu seçmesiydi. İkinci en büyük problemse arkadaşları tarafından kabul görmemesiydi. Bu iki probleme odaklanırken, sadece bir çocuk bazında değil, tüm sınıf için bir barış ortamı sağlama niyetindeydim. “Kendimizi nasıl ifade etmeliyiz?” sorusuyla başladım. Sınıf çemberimizde duygularımızı ifade etmenin yollarını beraber aradık. Yaklaşık üç hafta boyunca duygularımızı tanımaya odaklandık. İki yüz duygu kartıyla “Haydi Bana Duygunu Anlat” diye bir oyun uydurdum. Bu oyunla önceliğim çocukların duygularını keşfetmeleiydi. İlk zamanlar çok zorlama gelirken 2. ve 3. haftadan sonra çocuklar, kendi duyguları ve sınıftaki arkadaşlarının duyguları hakkında konuşmaya başladılar.

“Öğretmenim bu kartlar içinde benim duygum yok.” “Peki senin duygun ne? Söyler misin?”

“Dehşet içindeyim.”

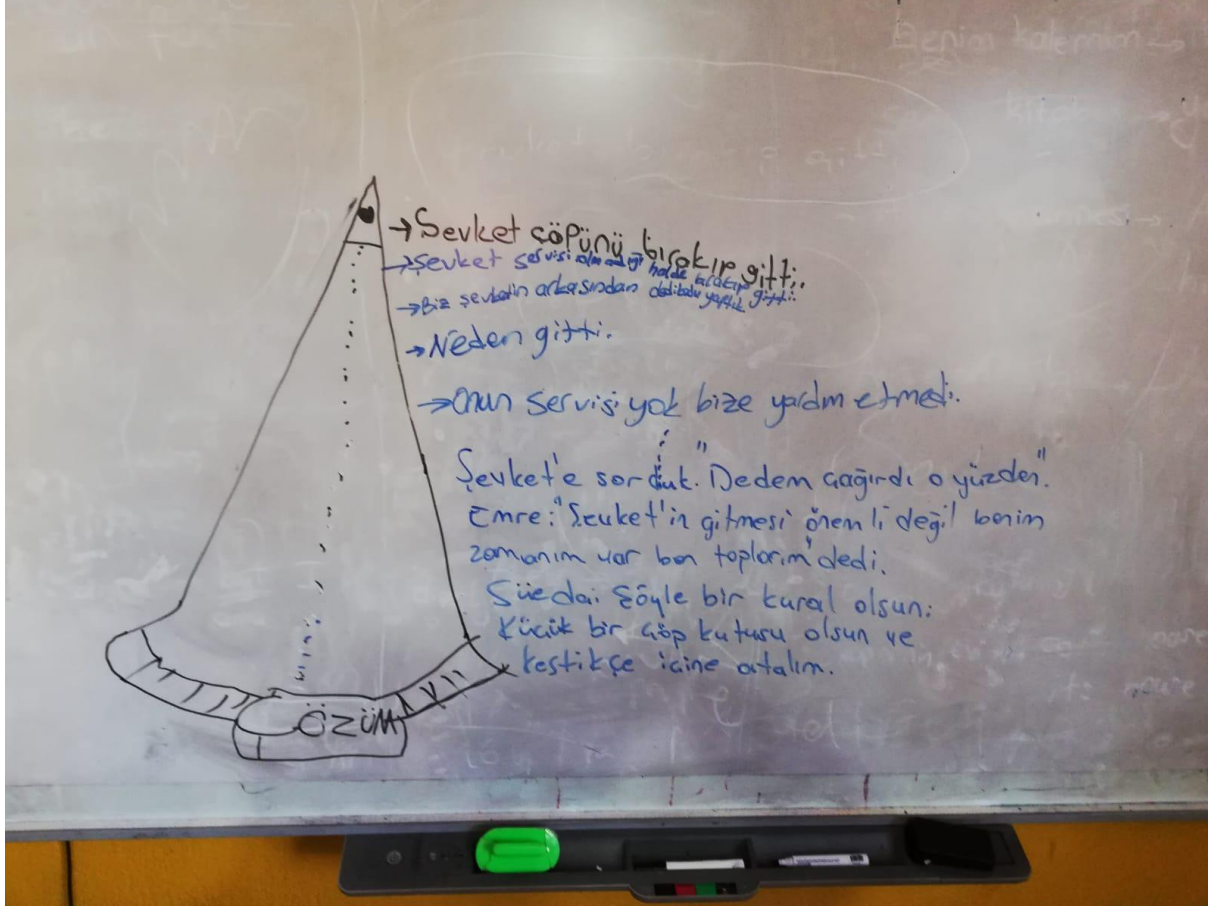
“Ben kendimi iyi hissetmiyorum. Sınıfta üç arkadaşım bana zorbalık yapıyor.”

Bu güzel bir gelişmeydi. Yavaş yavaş duygularını ifade etmeye başlamışlardı. Bir öğretmen olarak öncesi ve sonrası hakkında düşündüğümde önemli bir güven ortamının ortaya çıktığını fark edebiliyordum.

Peki bundan sonrası için ne yapmalı? Şiddetsiz İletişim’e göre duygularımızın altında yatan önemli ihtiyaçlar vardır ve çocuk/birey tepkilerini bu ihtiyaçlar karşılanmadığında verir. Çocukların ihtiyaçlarına odaklanmaları ve empati yapmaları sınıfça DEHB problemi olan arkadaşlarını anlamaya yardımcı olacaktı. Sınıfta spontane yaşanan bir örnek olaydan yola çıkarak tahtada çizimlerle ihtiyacı bulmaya çalıştık. Aslında yaşanan problemde ve verilen tepkide bir ihtiyacın karşılanmadığını beraber gördük. Bir çocuk “Sanki buz dağı gibi öğretmenim.” dedi. Evet ne kadar da benziyordu buz dağına. Bundan sonraki süreçlerde buz dağı çizerek analiz etmeye başladılar.

Mesela, arkadaşları olmadan tuvalete gidemeyen bir çocuk var. Her teneffüs beş

arkadaşı kapıda bekliyor ve o şekilde tuvalet ihtiyacını görüyor. Duygusunu tanımlayıp ihtiyaca odaklandığımızda, temelde tek başına gidememe korkusu yaşadığı ortaya çıkıyor. İsmi çok zor dillendirdiği sınıf arkadaşının, bir önceki sene tuvalette kapıyı tutarak, dışarı çıkmasını engellediğini öğreniyorum. Bunları söylerken o ânı yaşadığını fiziksel durumundan da gözlemliyorum. Çocukların duygularını ve ihtiyaçlarını keşfetmeleri, çözüme gitmeden önce gerçek hikâyeyi bilmemde kolaylık sağlıyor.

Raporunda DEHB ve Özgül Öğrenme Güçlüğü yazan çocuk, süreç sonrası duygularını ifade etmeye başlıyor.

"Öğretmenim şarkı söyleyince çabuk öğreniyorum gibi."

(Ağlıyor) "Okuma yazma bilmediğim için utanıyorum."

"Öğretmenim kendimi kötü hissediyorum. Neden? Ben dün okula gelmedim ve sınıf daha sessizmiş ve daha mutlu." "Peki duygu kartlarını düşün. Nasıl tanımlarsın duygunu?" (Kartları eline alıyor ve inceliyor.)

Dışlanmış, üzgün, allak bullak, kırılğan, hassas... Bunları duyan sınıf arkadaşlarından empati vermelerini istiyorum. Sonrasında sanırım bir sevgi duşu iyi gelir. Ortaya bir tabure alıyoruz ve ayakta çember oluyoruz. İsteyen, ortada gözleri kapalı halde olan arkadaşının kulağına ona iyi hissettirecek bir şeyler söylüyor.

Bu bölümle ilgili Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar Projesi içinde yer alan Leyla Gülay'ın Fark Yaratan Sınıf Videosu'nu izlemek için tıklayın:

<https://www.youtube.com/watch?v=4Mb501aZu-o&feature=youtu.be>

Bu bölümle ilgili Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar Projesi içinde yer alan Erdal Güler'in Fark Yaratan Sınıf Videosu'nu izlemek için tıklayın:

https://www.youtube.com/watch?v=rG_FEDWg0qA&feature=youtu.be

5. Öğrenme Ortamlarına Ebeveyn Katılımı

Okul hayatının en önemli bileşenleri çocuk, aile ve öğretmendir. Çocuk ailesinden ayrı, günün sadece belli bir zaman dilimini okulda geçirir. Kalan büyük kısım ise aile etkileşimi ile geçer. Çocuk, bir bakıma okul ile aile arasındaki köprüdür. Okulda verilmeye, kazandırılmaya çalışılan davranışların aile tarafında karşılığı ve gerçekliğinin olması, hepimiz için bağları güçlendirmekte ve tutarlı bir ilişki oluşmasını sağlamaktadır. Öğretmen tarafından bu ilişkiyi sağlamak, çokça duyduğumuz “Aile eğitimi şart, bu aileye ulaşamıyorum.” gibi zorlayıcı yargıların ortaya çıkmasını önler. Aile, çocuğun ilk öğretmenidir ve okul başladığında bu görevleri bitmez. Eğitimin her iki taraf için de öğretmen ile eş zamanlı ve dayanışma içerisinde gelişen bir sürece dönüşmesi beklenir. Marrison’un da dediği gibi “Aile katılımı, anne-babaların ve diğer aile üyelerinin, çocukların eğitimi ve gelişimine katkıda bulunmaları için eğitim programına katıldıkları bir süreçtir.”

Ebeveynleri Okul Hayatına Dahil Etmek

Çocuğu özellikle ilk defa okula başlayan ailelerde kaygılar fazla oluyor. Aileler çocuklarının hem öğretmeni dersleri ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini merak ediyor hem de çocuğuma yetebiliyor muyum, ona yeterince destek olabiliyor muyum gibi endişelere kapılıyor. Burada öğretmen olarak bizlere düşen birkaç şey, öncelikle aile katılımını sağlamaktır. Aile katılımına dair yaptığım ve uygulamakta olduğum birkaç çalışmayı sizlerle paylaşmak isterim.

Özellikle 1. sınıf okuturken ilk hafta, duygusal olarak çok yoğun ve yüksek yaşıyor. İlk defa okula başlayan minik yüreklerin heyecan ve merak sesleriyle okula uyum süreçleri gündemi yoğunlaştırırken, bir taraftan da çoğu ailenin ilk defa deneyimlediği okuma yazma süreci başlar. Seslerin öğretime başlamadan önce, ailelerle hemen toplanıp, seslerin hangi yöntemle verileceği, kelimelerin nasıl oluşturulacağı gibi çalışmalar yapıyorum. Bütün alfabenin üzerinden tek tek geçip, doğru sesi çıkarmanın çocuğun yüksek yararına olduğu konusunda hemfikiriz. Böylelikle çocuğun evde “Öğretmenim okulda böyle göstermiyor, sen öğretemiyorsun.” cümlelerinin önüne geçmiş oluyoruz. Düzenli

olarak yaptığımız aile toplantılarında, ailelerden gelen en etkili geri bildirimler bu birliğı oluşturmamız ile ilgiliydi. Gönüllü ailelerden sınıfa gelerek, yeni bir sesin öğretimi konusunda çocuklarla paylaşımda bulunabilecekleri alanlar açmalarını istemek çok etkili oluyor. Çocuğun gözünde, ailenin işbirliğı ve sürecin parçası olmak hemen somutlaşıyor. Güven ortamı içerisinde çocuğun kendini daha rahat hissettiğı ve ifade edebildiğı ortamlar oluşuyor. Aileler de bu deneyimle katılımın sorumluluğunu ve önemini, etkilerini yaşayarak öğreniyorlar.

Bir diğere çalışmamız da düzenli toplantılar yapmak. On beş günde bir toplanıyoruz ve çocukların tutumları, davranışları, öğrenme yolculukları, akranlarıyla iletişimi gibi konuların yanında, ailelerin çocuğunun hikâyesinden haberdar olması, hem sınıf içinde çocuğun konumunu hem de ailenin kabulünü etkiliyor. Okula geldiklerinde hikâyesini bildiğimiz çocukların olması, sınıfı bir takım olarak görmemizi ve ailenin katılım için nerelerde emek koyabileceğı konusunda netleşmemizi sağlıyor. Sınıf rutini olarak belirlediğimiz bu buluşmalar bizlere konuşmanın yanında paylaşımda bulunabileceğimiz bir platform oldu ve birbirimizden çokça ilham aldık.

Şeffaf, net ve açık bir iletişim kurmak galiba bu sürecin en sihirli yönüdür. Öğretmen-çocuk-aile arasında kurulan iletişimde, herkesin kendini ifade edebileceğı alanları açmak, barış dilinde iletişim kurmak ve niyetimizle görülebilmek süreci kıymetli yapıyor. Ebeveyn katılımının sürdürülebilirliğı konusunda birkaç yıldır yaptığımız denemeler ve çalışmalar gösterdi ki, iyi bir planlama ve açık olmanın yanında, kişisel beklentilerden uzak, odağınıza ne koyduğunuz süreci şeffaflaştırarak bir şey haline geliyor. Yani kişisel tatmin ve beklentilerden sıyrılıp, grubun büyümesi ve güçlenmesi adına yapılan çalışmalar çok etkili. Çocuğun yararını gözetirken, sınıfın yetişkinlerin sahnesine dönüşmesi risklerden birisidir. Bir diğere riskse tüm ebeveynlerin ve çocukların maddi, sosyo-kültürel özellikleri göz önünde bulundurularak, yaşadığımız yerelin de olanaklarını bilerek ve gözeterek uyum ve denge konusundaki muğlaklıklardır. Bu paylaşım platformlarını oluştururken, katılım hakkında bizlerin de açık iletişim kurması, özellikle katılımı ilk defa deneyimliyorsak, birbirimizden öğrenmenin ve otorite olmadan eşdeğerli yapılanmanın mümkün hale gelmesi önemlidir.

Ailelerin deneyim paylaşımı yapabileceğı, günlük veya akademik konularda konuşabileceğı gruplar oluşturmak, onların okulda geçirdiğı vakitleri kendi rızalarıyla ve keyif alarak, üretmek arttırmak, ihtiyaç duydukları konularda destek olmak ya da profesyonel kişilerle buluşturmak güven ortamına sıcaklık katar.

Ailelerin çocukların yararına paylaşmak istediğı konularda atölye çalışması yapmaları (dikiş, örgü, kukla vb) veya sınıfa gelerek çocukların oturduğu sıralarda oturarak 40 dakika boyunca süreci deneyimlemeleri bile aile ile çocuk arasında; halden anlama ve bağ kurma yetilerini geliştirir.

Ebeveyn katılımlı yaptığımız atölyeden 2 örnek:

Atölye Adı: Çemberimde Etamin:)

Sınıf: ilkokul 2 (Tüm çocuklar)

Mekân: Sınıf ortamı

Süre: 6 hafta

Malzemeler: Etamin kumaşı ve iğnesi, renkli iplikler, düğmeler, sabır, mutluluk.

Atölye akışı:

1. hafta: Etamin işi yapmayı bilen 2 veli, atölye yürütücüsü oldu. Öğrenmek isteyen birkaç veli de katılımcı. Çocuklara ilk olarak kasnakları dağıtıldı, kasnaklarla tanışmaları için vakit verildi ve sonra tanıtımı yapıldı. Etamin kumaşının kasmağa nasıl geçirileceği ve nelere dikkat edilmesi gerektiği veliler tarafından anlatıldı.
2. hafta: Etamin iğnesi dağıtıldı. İğneden ipliği geçirmek hayli zaman aldı.
3. hafta: Bolca iplik geçirme pratiği yapan çocuklara, bu hafta ipliğin ucuna düğüm atma öğretildi.
4. hafta: Çocuklara etamin kumaşının delikleri fark edilerek, iğne ile deliklerden geçme çalışmaları yaptırıldı. Bir taraftan da burada dikiş dikmenin ön hazırlığı yapılmış oldu.
5. hafta: Düğme dikme aşamaları ile gösterildi ve denemeleri için bolca örnek yaptırılıp zaman tanındı.
6. hafta: Çapraz dikiş öğretildi ve kare, dikdörtgen gibi kapalı şekiller yaptırıldı. Çapraz dikiş çok sevildi, isimlerini de yazmaya başladılar bu hafta.

Öğrenme aşamaları boyunca veliler değişti, katılımcılar değişti. Sadece gözleme gelen veliler oldu. Bu değişimler sınıfta uyum sorunu çıkarmadı; hatta çocuklar birlikte olmanın keyfiyle annelere de öğretmeye ya da evde sökülen gömlek düğmelerini dikmeye başladılar. Dolayısıyla buna benzer gibi kaslarla ilgili çalışmalarda çocukların bireysel hızları, kişisel özellikleri ve gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak süreler değişebilir. Bunların haricinde çocuğun evde ebeveyniyle kolaylıkla yapacağı çalışmaların, yemeklerin, oynayacağı oyunların sözlü ya da görsel olarak sınıfta paylaşımı, sınıfa hiç gelemeyen ebeveynlerin görülmesini ve duyulmasını sağlar. Hatta çocuğun kendisinin bunu yapması ebeveyn katılımında onun gücünü gösterir.

Atölye Adı: Ebeveynlerle Topluluk Olma Yolculuğu

Mekân: Çember düzeni olabilecek herhangi bir yer

Süre: Dönem boyunca her ay on beş günde bir (ya da ayda bir) okul çıkışı 90 dakika

Hedef: Ebeveyn ve öğretmenle açık, net ve şeffaf bir iletişim kurarak topluluk oluşturmak

Atölye Akışı:

Biliyoruz ki günlük yaşam içinde, rollerimizin ve onların getirdiği sorumluluklarımızın yoğunluğu içinde kendimizle bağlantımızın koptuğu çok zaman yaşıyoruz ve ilişkilerimizde birbirimizi yanlış duyduğumuz ya da hiç duyamadığımız anlar oluyor. Çatışmalar böyle durumlarda kaçınılmaz olurken, hem kendimizi hem de topluluğumuzu bu durumlarda korumak ve gözetmek mümkün mü? Yani "Bizler dört yıl boyunca aynı sınıfa paylaşan yetişkinler olarak birlikte nasıl yaşayacağız veya nasıl yaşamak istiyoruz?" sorusu etrafında mümkün olduğunca -sınıf mevcuduna göre- tam katılımı buluyoruz.

“Birbirimizle çatışma yaşadığımızda nasıl çözeceğiz, hangi mekanizmaları geliştirelim?” sorusu da yine bizi etrafına topluyor.

Buralarda atölye çalışmaları için hafta hafta kesin çizgilerle ayırabileceğimiz bir yapı yok. Çünkü topluluğun dinamiği ve özgünlüğüyle, akışı ve işleyişi değişebilir. Topluluk olmanın ne olduğu, topluluktan herkesin ne anladığı ve beklediği önemli bir mesele. Öğretmen ve ebeveynlerin tamamen eş değerli olduğu bu çember içinde öğretmen de beklentilerini net ve şeffaf bir şekilde dile getirmelidir. Örneğin, 1. sınıf okuturken okuma yazma sürecinde yaşanan duygusal süreçler ve sıkıntılar, öğretmenin işine zorluk katar. Ricalar ve beklentiler buralarda çok değerlidir. İlk aylarda güven ortamı birbirini anlama ve dinleme çalışmalarıyla desteklenmeli. Genellikle karşımızdakini dinlerken odağımızda kendi vereceğimiz cevaba yoğunlaştığımız için can kulağı ile dinleme yapamıyoruz. Dinleme ve dinlediklerimizi karşı tarafa yansıtma çalışmaları, odağa karşıdaki kişiyi aldığı için oldukça kritik. Elbette, süreç kolay işlemiyor; bazen sosyo-kültürel, bazen kişisel beklentiler buraları zorlaştırabiliyor. Çemberde birbirimize sıkça topluluk olma halini hatırlatma, topluluk olmaya dair beklentilere davet etme bizi yolda tutuyor.

Dinleme becerileri geliştikçe, duygu ve ihtiyaçlarımızı konuşmaya başladık. Hepimizin karşılanan veya karşılanmayan ihtiyaçlarımızın sonucu topluluğu etkiliyor. Bu durumlarda yaşanabilecek çatışmalarda neler yapacağız diye sordüğümüzde çokça ödül-ceza sisteminden geldiğimiz için öneriler de buralardan geliyor. Topluluğu gözeterek, arabuluculuk sistemleri önerebilir ve bu yapının nasıl işleyeceğine birlikte karar verebiliriz. Yetişkinler arasında arabuluculuğun ya da farklı çatışma çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi, sınıfın iklimine de yansır. Ebeveyn-çocuk ve öğretmen üçgenindeki karşılıklı tutumlar sınıf iklimini doğrudan etkiler. Mutlu, huzurlu, keyifli ve güvenli bir ortamda yaşamak hepimiz hakkı. Çocuk, öğretmen ve ebeveyn gücü adına! Güç hepimizde.

Öğrenmede Çeşitlilik: Ebeveyn - Kesra

Öğretmenlik sürecimde benim için en önemli olan öğelerden biri ebeveyn katılımı olmuştur. Öğrenmenin gerçekleşmesi için sınıf ortamındaki öğrenme yolculuğunun aile ortamında desteklenmesi gerektiğine inanıyorum. Bunu öğrenmede paralellik olarak yorumluyorum. Okulumuz çok kalabalık olduğundan sınıfları, sabah ve öğlen olmak üzere iki farklı sınıf birlikte kullanıyoruz. Birinci sınıfta ebeveynler ile çocukların sınıf dışında bir öğrenme ortamları olsun diye, okulun kullanılmayan bodrum katındaki bir sınıfı öğrenme ortamına dönüştürmüştük. Atölye adını verdiğimiz bu mekânda ebeveynler ile haftanın iki günü bir araya gelerek eğitim ve çocuk üzerine kitaplar okuduk ve üzerine konuştuk. Daha sonraları sınıf içinde ebeveynlerin kendi öğrenme alanlarına dair uygulamalar yaptık. Aynı zamanda çocuk-ebeveyn masal atölyesi ile Belgrad ormanlarına kadar gittik.

Eylül ayında kendi büyüme ve gelişmeye katkı sunmak adına katıldığım Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar projesinde özellikle Şiddetsiz İletişim ve başka araçların sınıf ortamına taşınması ve uygulanması konusunda kararlı adımlar attım. Bu sebeple dönem başında yaptığımız ilk toplantıda, ebeveynlere sınıfta uyguladığım birkaç şeyden bahsettim ve öğrenmenin gerçekleşmesi için bu uygulamaların evde de devam etmesi için onları iki

haftada bir buluşmaya davet ettim. Özellikle Şiddetsiz İletişim üzerine konuşacağımızı ve paylaşımında bulunacağımızı söyledim. Zamanı birlikte kararlaştırdıktan sonra buluşmalara başladık.

İlk olarak bu buluşmalarda “nasıl bir topluluk olmak istiyoruz” gibi bir soru sorarak bir topluluk sözleşmesi yaptık. Bu sözleşme ile aramızdaki güven ilişkisini temellendirmiş olduk. Bağlantı kurma, iletişim, eşdeğerlilik gibi ihtiyaçlar ile her buluştuğumuzda çemberde halimizi anlatıyor olduk. Sonrasında gündelik hayattaki alışkanlıkların farkına varmak ve kendi duygu ve ihtiyaçlarını fark etmek adına bir takım uygulamalar yaptık. Her toplandığımızda duyduğum geri bildirimler şunlardı: “Bu alanda kendimi güvende ve eşdeğerli hissediyorum, kendime ve çocuklarıma karşı davranışlarımın sonuçlarını daha net görebiliyorum.” Çocuklarla sınıf ortamında yaptığımız çemberlerde birbirini duyma, bağ kurma, gücü birlikte kullanma gibi ihtiyaçların varlığını keşfettik. Ailelerle buluştuğumuzda, deneyimlerini rahatça ifade etmeleri çemberdeki etkileşimin kalıcılığına güzel bir örnekti.

Bunun yanında, ailelerin okula karşı bakış açıları değişti. Çocuklarını birkaç saatliğine gönderdikleri bir kurum olarak görmek dışında kendilerinin de bir öğrenme ortamına sahip olduklarına dair inançları ve bunu güvenle inşa etmeleri aramızdaki bağı güçlendirdi. Çocuk-öğretmen-ebeveyn ile bir topluluk olma yolunda bir öğrenim dönemi boyunca çaba gösterdik. Ayrıca çocukların hem gözlem hem yaşantı yoluyla elde ettikleri öğrenme süreci de desteklenmiş oldu. Çocuklarla sınıfta oluşturmaya çalıştığımız güven ortamının bir benzerini ebeveynler üzerinden yapmaya çalışmak benim hem katkı koyma hem de büyüme ve gelişme ihtiyacıma denk düşüyor. Eğitim ortamındaki çocuk ve ebeveyn katılımı, öğrenme sürecinin desteklenmesine, gücü birlikte kullanmaya ve güven ortamının oluşmasına katkı sunuyor.

6. Katılımcı Sınıflar için Öğretmenleri Hareketlendirmek

Bir Meslektaş Dayanışması Örneği

Sınıf öğretmenliğine başladığım ilk günden itibaren, hep devlet okulunda çalıştım ve çalışmaya da devam ediyorum. Yıllar içinde içimdeki öğrenme heyecanını, meslektaşlarımla dayanışmanın ve paylaşmanın körüklediğini fark ediyorum. Bu heyecanımı her daim taze tutmakta rolü olanlar, çalıştığım okullardaki meslektaşlarım ve öğretmenlerle çalışan sivil toplum kuruluşları.

Zamanla birlikte eğitime gittiğim arkadaşlarım veya eğitime katılan öğretmenler, yaptığım paylaşımlar esnasında, kendi deneyimlerimden ve denemelerimden bahsettikçe, dikkatlerini çeken konularda sorular sormaya başladılar. Güne başlama veya kapanış çemberlerimizden, çocuk katılımı çalışmalarımızdan, sınıfımızda Şiddetsiz İletişim denemelerimizden, çatışma çözüm yöntemlerimizden ya da çocukların empatik dinleme denemelerinden örnek çoğaldıkça, İstanbul'da merkezden uzakta göç alan bir devlet okulunda yaptığımız çalışmaların ilham verici bir boyuta geldiğini fark ediyorum.

Yine bir eğitim esnasında vakıftan arkadaşım, çemberlere ve sınıfta yaptığımız Şiddetsiz İletişim'le çocuk katılımı çalışmalarına ilgi duyduğunu ve nasıl, nereden başlayacağıyla ilgili sorular sormuştu. İkimiz için uygun olan zamanlarda sınıfın ihtiyaçlarını, çevrenin yapısını gözeterек katılımcı ve barışçıl bir sınıf ortamı için konuşmaya başladık. Bu paylaşımlarda fark ettik ki, sınıfın topluluk olma haline ve güven ortamına inanıyoruz; birlikte büyüme ve gelişmeye istekliyiz. İlk çember denemelerinde notlar aldı, bu notlarda kendi gelişimini ve çocukların katılımının işleri nasıl kolaylaştırdığını duydum ondan. Zamanla sınıf içinde duygular ve ihtiyaçlar konusunda da farkındalıklar yaratıp, alan açmaya başladı. Büyümesini ve gelişmesini hâlâ hayranlıkla izliyor ve birbirimizle güçlenmeye devam ediyoruz.

Sonuç olarak şunu fark ediyorum ki, 15 yıldır bu meslekte çok desteklendim ve desteklenecek alanlar açtım. Birbirimizi duydukça birlikte daha güçlüyüz, paylaştıkça büyüyor ve kökleşiyoruz. Denemekten vazgeçmeden, birbirimize dokunarak, kalpten bağlar

kurarak geliyoruz. Umudumuzun her daim canlı kalması dileği ile...

Öğretmenler Odası Sohbetleri – Özenç

Hâlâ geçen sene öğretmenlik yaptığım okuldayım, şu an ikinci yılın sonuna yaklaşıyoruz. Öncesinde BBOM okulu öğretmenliği deneyimim vardı. Oradan bir köy okuluna geçtiğimde, öğretmenler odası da benim için ilginç bir deneyim oldu. Taşınmalı bir okul, yaklaşık on beş öğretmeniz, okulun değişimi dönüşümü için önemli bir fırsat olduğu düşünüyorum. Ancak zamanla, sebatla, umutla, belki de biraz inatla, çocuklarla kurmaya niyet ettiğimiz katılımcı ve barışçıl sınıflardaki deneyimimizi, öğretmenler odasında da devam ettirerek, birbirimizi can kulağı ile dinleyip, eşdeğerli ilişki kurmaya çalışarak, hep anlatarak değil, birlikte yaşayarak...

Geçen sene, daha senenin başları, yeni yeni tanıyoruz birbirimizi, ufak ufak ikramlaşmalar, çocuklarla ilgili kısa sohbetler... Öğretmen arkadaşlarımdan biri, "Ama akademik gelişme de çok önemli." gibi bir şey söyledi, bunu söylerken benim pek önemsemediğimi düşünüyor gibiydi. Şaşırdım, nasıl görüldüğümü merak ettim içten içe. Aslında bence de öyleydi, gelişim bir bütündü ve o haliyle de önemliydi tabii ki. Aradan biraz zaman geçti, ara ara öğretmenler odasına gelip bana bir şeyler soran, diğer öğretmenlere selam verip sohbet eden çocukları gördükçe, arkadaşlarımdan "Bu ne özgüven hocam." gibi şeyler duydum. Sonrasında yavaş yavaş sorular gelmeye başladı. "Ne yapıyorsunuz sınıfta, bir ara anlatsanız ya?" Sordukları kadarına, içimde canlı olanları paylaştım. Ben onlara sordum, onları dinledim.

Bu sene başında ise bir öğretmen arkadaşım kendisinin de çember yapmak istediğini, nereden ve nasıl başlaması gerektiğini bilemediğini söyledi ve destek istedi. Nasıl sevindim anlatamam! Onun İngilizce saati ilk iki dersti, çocuklarla konuştuktan sonra onu davet edebileceğimi söyledim, izleyerek başlamanın ona nasıl geldiğini sordum ve çember ziyaretleriyle başladık, üzerine konuştuk. Teneffüs aralarında değerlendirmeler yaptık, onun kendi ihtiyaçlarına, çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlemeler yaptık, o hâlâ yapmaya devam ediyor, hâlâ ara ara birbirimizin çemberlerine girmeye, birbirimizden ilham almaya devam ediyoruz. Birimiz yorulduğunda, diğerimiz destek oluyor. Böyle böyle bir şeyler değişiyor. Herkes, her şey hemen güllük gülistanlık olmuyor. Zamanla, sabırla ve birbirimizi anlayarak, anlaşarak, bağlantımızı koruyarak, kendi hızında, kendi özgünlüğünde, hem gül bahçesi şart değil, toprakta hangi tohum yeşerirse...

7. Değerlendirmeyi Kolaylaştırmak Katılımcılık Yolculuğumda Neler Yapıyorum? Neler Yapabilirim?

Bu el kitabını inceliyorsanız ve bu bölüme bakıyorsanız sınıfınızı ya da farklı bir öğrenme ortamını daha katılımcı hale getirme konusunda isteğiniz olduğunu düşünebiliriz. Kitapta da sıkça söylendiği gibi katılım bir süreç ve bu nedenle bu süreçte sadece sonuçları değil sürecin kendisini değerlendirmek çok kıymetli. Bazen ilk denemeler tam istenen gibi olamayabiliyor, bazen nereden başlayacağına karar vermek zor oluyor.

İşte bu bölüm; önünüzdeki hedeflerinizin arasına daha katılımcı olmayı eklediyseniz size adımlarınızı oluşturmayı ve kendi sürecinizi değerlendirmenizi kolaylaştırmak için hazırlanmıştır. Unutmayalım ki her şeyi bir anda ve “ideal” hali ile yapabilmek çok zor, belki de imkansız. O nedenle daha katılımcı olma niyeti ve çabası ile başlamak ve değişimi yaratmaya çalışmak çok kıymetli.

İlkeler dışında bu bölümde daha sınıf ve okul yaşantıları ile ilişkili bir araç sunmak istedik. Bu aracın; öğretmenin kendi katılımcı olma yolculuğundaki sürecini değerlendirmeye; hem de başardıklarını, yapabildiklerini görünür kılma konusunda kolaylaştırıcı olmasını umuyoruz.

Peki nedir bu araç?

Bu araç; bir yıl içinde sınıfınızı daha katılımcı olmasını planlamak ya da değerlendirmek için tasarlanmıştır. Değerlendirmek isterseniz aşağıda yer alan 10 Ana Hedef ve altındaki 80+ adımdan yaptıklarınızı yıllık takvimde bir yerlere koyarak neyi yapabildiğinizi, neleri yapamadığınızı görebilirsiniz. Böylelikle yapamadıklarınızı değil yapabildiklerinizi de görünür kılabilirsiniz. Ya da bir sonraki yıl için bir planlama yapabilirsiniz. Hedeflerin olduğu bölümde büyük kutularda ana hedefler, küçük kutularda ise ana hedef için atılabilecek adımlara örnekler yer alıyor. Her ana hedef altında boş kutular burada yazmayan

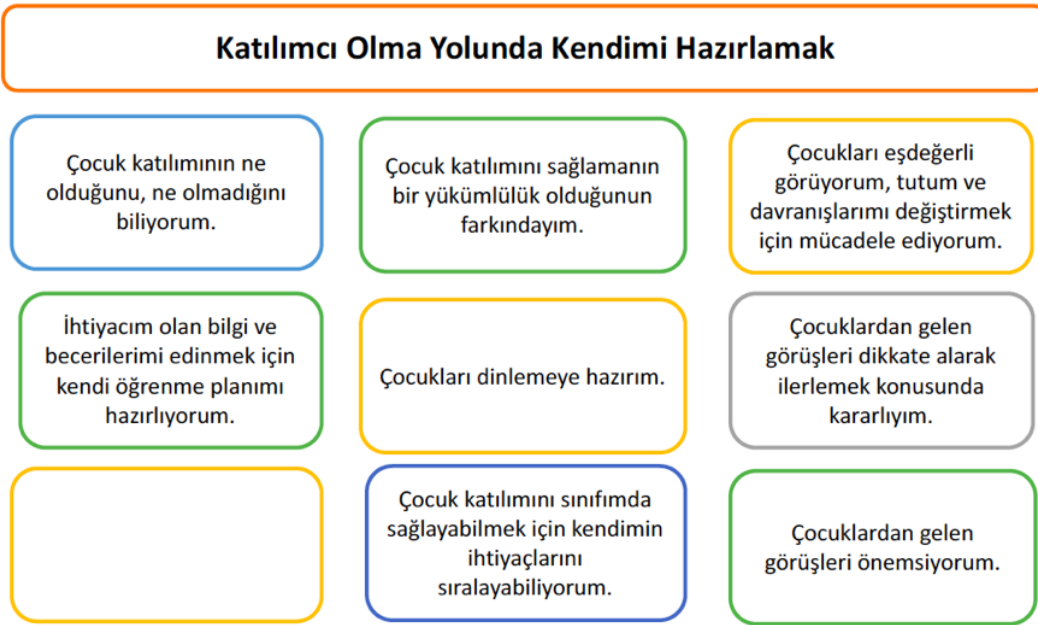

ama sizin kendi adımlarınızı yazmanız için ayrılmıştır. Hedeflerin birbirini takip etmeniz gerekmez, kendi koşullarınız ve ihtiyaçlarınız doğrultusunda farklı hedefler ve adımlar seçebilirsiniz.

Örnek:

Ana Hedef 1: Katılımcı Olma Yolunda Kendimi Hazırlamak

1. Çocuk katılımının ne olduğunu, ne olmadığını biliyorum.
2. Çocuk katılımını sağlamanın bir yükümlülük olduğunun farkındayım.
3. Çocuk katılımını sınıfımda sağlayabilmek için kendi ihtiyaçlarını sıralayabilirim.
4. Çocukları eşdeğerli görüyorum, tutum ve davranışlarımı değiştirmek için mücadele ediyorum
5. İhtiyacım olan bilgi ve becerilerimi edinmek için kendi öğrenme planımı hazırlıyorum.
6. Çocukları dinlemeye hazırım.
7. Çocukların katılımlarını için güvenli bir alan yaratmaya çalışıyorum / sağlıyorum.
8. Çocuklardan gelen görüşleri dikkate alarak ilerlemek konusunda kararlıyım.
9. ....
10. ....

Ana Hedef 2: Katılımcı Bir Sınıf Yolunda Çocukları Hazırlamak

1. Çocukları soru sorması ve görüş geliştirmesi için cesaretlendiriyorum.
2. Çocukların ihtiyaçlarını öğrenmeye çalışıyorum, buna zaman harcıyorum.
3. Çocuklarla dinleme, ifade etme, empati, eleştirel düşünme gibi becerileri destekleyici çalışmalar yapıyorum.
4. Çocuklara çocuk hakları ve insan hakları eğitimi çalışmaları yapıyorum.
5. Çocukları farklı ifade etme araçları (farklı medya, sanat dalları vb) ile tanıştıyorum.

6. Çocukların “çocuk katılımı” konusundaki algılarını güçlendiriyorum.
7. Çocuklarla ayrımcılığı önlemek, birlikte çalışmalarını desteklemek üzere grup dinamiği, ekip çalışması içeren etkinlikler yapıyorum.
8. Çocukların sorumluluk almalarını, inisiyatif kullanmalarını destekliyorum.
9. ...
10. ...

Ana Hedef 3: Sınıf Anlaşması Hazırlamak ve Hayata Geçirmek

1. Sınıf anlaşmasını/kurallarını çocuklarla birlikte hazırlıyorum/karar veriyorum.
2. Sınıf anlaşmasının ne olduğu, neden yapma niyetim olduğu ve yıl boyunca güncelleme yapılabileceği konusunda çocuklara bilgilendirme yapıyorum ve sorularını cevaplıyorum.
3. Sınıf anlaşmasının çocukların önerilerinin ezberden gelme ihtimalinin de farkında olarak, gerçekten ihtiyaçlarından kaynaklı bir anlaşma olabilmesi için çaba harcıyorum. Sınıf anlaşması hazırlık süreci için yeterli vakti ayırıyorum.
4. Sınıf anlaşmasında yazanlara ilişkin çocukların rahatlıkla görüşlerini ifade edebiliyorlar.
5. Sınıf anlaşması ilgili yaş grubuna uygun bir şekilde birlikte tasarlanıyor tüm dönem boyunca görünür bir yerde duruyor.
6. Sınıf anlaşmasını belli aralıklarla değerlendiriyoruz, güncellemeler yapabiliyoruz.
7. Anlaşmaya uyulmadığında neler olacağına da çocuklarla birlikte karar veriyorum.
8. ...
9. ...

Ana Hedef 4: Düzenli Sınıf Çemberleri Gerçekleştirmek

1. Sınıf çemberinin ne olduğu, neden yapma niyetim olduğu konusunda çocuklara bilgilendirme yapıyorum ve sorularını cevaplıyorum.
2. En az haftada bir kez sınıf çemberini düzenli olarak yapıyoruz.
3. Sınıf çemberleri rutinleri ve yöntemleri için ön hazırlık yapıyorum, çeşitli yöntem ve materyaller kullanıyorum.
4. Sınıf çemberleri, rutin yapılmama halleri dışında ihtiyaç halinde çocukların talebi ile yapılabilir.
5. Sınıf çemberinde sesi duyulmayan çocukların neden duyulmadığına dair tahminlerde bulunmuyor, çocuklara soruyorum.
6. Çembere katılımda isteksiz ya da kendini ifade etme konusunda sıkıntı yaşayan çocuklara yönelik duruma özel uygulamalar geliştiriyorum.
7. Çemberlerin moderasyonunu çocukların yürütmesi konusunda çocuklara destekler sunuyorum.
8. Çemberin gündemi ve içeriğinde çocuklar söz sahibiler.
9. ....
10. ....

Ana Hedef 5: Çocuklarla Birlikte Karar alma Deneyimlerini Artırmak

1. Sınıfta sınıf anlaşmasını hazırlamak dışında birkaç konuda çocuklarla birlikte karar almayı deneyimliyorum.
2. Çocuklarla birlikte karar alma süreçlerini kolaylaştıracak yöntemlere ilişkin araştırmalar yapıyor, kendimi beslemeye çalışıyorum.
3. Birlikte karar alınacak alanların kapsamını (ders içerikleri, sosyal etkinlikler, sınıf iş bölümü vb) günden güne genişletiyorum.
4. Sınıfta karar alma deneyimimizin sayısı ve niteliği sürekli artıyor.
5. Birlikte karar alma deneyimi için sınıfta bir rutin/yöntem (ör: sınıf çemberinde karar alma) belirledik.
6. Kapsayıcı karar alma konusunu gündemimde tutuyor, kararlara herkesin eşit şekilde katılmasına kafa yoruyor, uygulamalar geliştiriyorum.
7. Birlikte alınan kararların tüm çocuklar tarafından bilinir olması için belli bir yöntem/mekanizma kullanıyoruz.
8. Çocuklarla birlikte takibini ve değerlendirmesini özellikle şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde yapıyoruz.
9. ....
10. ...

Ana Hedef 6: Ebeveynlerin Katılımını Sağlamak

1. Sınıfımdaki çocukların ebeveynlerini / bakım verenlerini tanımaya ve ihtiyaçlarını öğrenmeye yönelik çalışmalar yapıyorum.
2. Sınıfta çocuklarla çalıştığımız dinleme, empati, ifade etme gibi konulara ilişkin ebeveynleri de güçlendirmeye çalışıyorum.
3. Sınıf içi süreçler ile ilgili ebeveynleri bilgilendirme konusunda bir sistem/rutin oluşturduğum.
4. Ebeveynleri sınıfa/okula gelmeleri kolaylaştıracak, alternatif stratejiler ve yöntemler geliştiriyorum.
5. Sadece ebeveynle değil, ebeveyn, çocuklar ve benim bir arada olduğum etkinlikler geliştiriyorum.
6. Çocuğun öğrenmesinde ebeveyn, öğretmen ve çocuğun rolünü ebeveynlerle birlikte konuşuyorum, tartışıyorum.
7. Çocuk hakları ve çocuk katılımı konusunda farkındalık geliştirecek etkinlikler düzenliyorum.
8. Sınıf içi iş bölümünde ilgili alanlara/kararlara ebeveynleri dahil etmeye çalışıyorum.
9. ...

Ana Hedef 7: Sınıf içi Geribildirim Sistemi/Mekanizması Üzerine Çalışmak

1. Geribildirim alma ve verme konusunda kendimi sorguluyorum, değerlendiriyorum, ihtiyaçlarımı fark ediyorum.
2. Geribildirim alma/verme konusundaki ihtiyaçlarım doğrultusunda yeni bilgi ve beceriler edinmeye çalışıyorum.
3. Çocuktan öğretmene, öğretmenden çocuğa, çocuktan çocuğa geri bildirim artması için zaman ayırıyor ve alan açıyorum.
4. Geribildirim alma/vermeyi kolaylaştıracak ve artıracak güvenli alan için çaba harcıyorum.
5. Çocukların öğrenmesine ilişkin ölçme-değerlendirmeyi de bir tür geri bildirim olarak düşünüyorum ve buna göre bir tasarım yapıyorum.
6. Çocuklara danıştığım, görüşlerini aldığım tüm konuların sonunda geribildirim vermeye özen gösteriyorum.
7. Özellikle çocukların bana ilişkin geribildirim vermesini kolaylaştıracak yöntem ve araçlar kullanıyorum.
8. Geribildirim alma ve verme konusunda bir kültür oluşması için belli rutinler/ araçlar geliştiriyorum, uyguluyorum.
9. ....
10. ....

Ana Hedef 8: Mekansal Düzenlemeler Yapmak

1. Sınıfın daha katılımcı olması için mekansal düzenlemelerin çok büyük önem taşıdığını biliyorum ve değişime istekliyim.
2. Sınıf oturma düzenini eldeki imkanlar doğrultusunda mümkün olduğu kadar herkesin birbirini rahatlıkla görebileceği ve duyabileceği bir hale getirmeye çalışıyorum.
3. En azından haftada bir kez, çocukların çember şeklinde olması için bir alan yaratıyorum ve düzenleme yapıyorum.
4. Sınıfın mekansal düzenlemeleri ve tasarımına ilişkin çocuklara danışıyorum.
5. Sınıfın mekansal düzenlemeleri, tasarımı ve temizliğine ilişkin çocukların inisiyatif almalarını destekliyorum.
6. Çocukların ihtiyaçlarını, sorularını, taleplerini rahatlıkla (ve belli durumlarda anonim olarak) ifade edebildikleri farklı materyal ve araçlar sınıfımda yer alıyor.
7. Sınıftaki pano ve duvarlarda çocukların görüşlerini ifade etmeye cesaretlendiren, çocuk katılımı ve çocuk hakları ile ilgili bilgilendirici çalışmalara yer veriyorum.
8. Sınıftaki öğretmen masası, dolaplar gibi alanların kullanımına çocuklarla birlikte karar veriyorum.
9. ....
10. ....

Ana Hedef 9: Çocukların inisiyatifi ile başlayan çalışmalarını desteklemek

1. Çocukların gündemlerini, hayallerini öğrenmeye istekliyim.
2. Çocukların potansiyeline inanıyor ve yapabilecekleri konusunda onları cesaretlendirmeye çalışıyorum.
3. Çocukların inisiyatif aldığı, topluluk olma, birlikte hareket etme farklı örnekleri çocuklarla paylaşıyorum.
4. Çocuklar; bana yapmak istediklerini ya da itiraz ettikleri konuları rahatlıkla söyleyebilir. Çocukların başlatmak istedikleri süreçlerde baskıcı ve karar verici olmadan yol göstericiliği ve rehberlik etme konusunda becerilerimi geliştiriyorum.
5. Çocukların başlattığı süreçlerde çocuklara rehberlik ediyor ve yetişkin desteğine ihtiyaç duyulan konularda sorumluluk alıyorum. (örneğin okul müdürü ile buluşma ayarlamak vb.)
6. Çocukların başlattığı süreçlerde çocukların güvenliğini sağlama sorumluluğumu bili
7. Çocukların kendi sorunlarının ya da okul ya da yerelin sorunlarına ilişkin kendi projelerini geliştirmeleri ve paylaşımları için alan açıyorum.
8. ...
9. ...

Ana Hedef 10: Sınıftaki katılımcı ortamı okul içine yaygınlaştırmak

1. Sadece sınıfımın değil tüm okulun daha katılımcı olmasının tüm çocukların hakları olduğunu biliyorum.
2. Okuldaki katılımcı süreçlerin durumunu öğrenmeye ve analiz etmeye çalışıyorum. (Bkz: Okulumda Çocuk Katılımı Ne Durumda? değerlendirme formu)
3. Öğretmenler odasında sınıfımdaki katılımcı uygulamalarımı ve çocuk katılımı ile sınıftaki olumlu değişimleri paylaşmaya çalışıyorum.
4. Çocuk katılımı konusunda farkındalık artırabilecek ve okul genelinde yapılabilecek çalışmalarda sorumluluk almaya çalışıyorum.
5. Sınıfımda yaptığım uygulamaları merak eden öğretmenler ve okul yönetimi varsa onların sınıfımda gözlem yapmasına alan açmaya çalışıyorum.
6. Çocuk katılımın hak olduğu ve okuldaki yetişkinlerin bunu yerine getirme yükümlülüğü olduğunu hatırlatacak fırsatları değerlendiriyorum.
7. Okul yönetimini yaptığım çalışmalar ve sonuçları konusunda bilgilendiriyorum.
8. Okul meclisi gibi konularda sorumluluk alıyor ya da sorumlu olan öğretmeni desteklemeye çalışıyorum.
9. ...
10. ...

Bu bölümle ilgili Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar Projesi içinde yer alan Cansu Er Erün'ün Fark Yaratan Sınıf Videosu'nu izlemek için tıklayın:

<https://www.youtube.com/watch?v=LLyDLsAlou8&feature=youtu.be>

8. Sonsöz- Kapanış

Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar projesi kapsamında çıktığımız yolda deneyimlediğimiz çok sayıda çalışmanın çocuk haklarıyla dirsek temasında olduğunu biliyoruz. Bu kılavuzu hazırlarken üzerinde önemle durduğumuz konular katılım ilkesi, birlikte karar alma, katılım mekanizmaları, ebeveyn katılımı ve değerlendirme oldu. Proje çerçevesinde edindiğimiz birikimin kaynaklarını göstermek açısından da son bölüme bir bibliyografya eklemeyi uygun gördük. Proje hepimizi çok büyüttü; üzerimizdeki cansız ve faydasız havadan kurtuluyoruz. Güncel gelişmelere baktığımızda, eğitsel süreçlerin tek kutuplu biçimde tasarlandığı bir dünyadan çıkışın sancılarını yaşadığımızı görüyoruz. Çocukların hiçe sayıldığı, paydaş hale getirilmediği ve muhatap kabul edilmediği eğitim modelleri uzun zamandan beri iskartaya çıkmış durumda. Geleneksel ve hiyerarşik yapıların miadının dolduğunu gözlemliyoruz. Projemizin en temel çıktıları hükmünü yitiren anlayışların daha yenilikçi, katılımcı ve barışçıl içeriklerle ikame edilmesidir.

Dolayısıyla bu kılavuza katkı sunan her öğretmenin deneyimi dönüşüm geçiren dünyaya bir cevap niteliğinde. Burada olduğumuzun, canla başla çocuk yararına mücadeleye verdiğimiz ve herkesi sürecin bir parçası kılmaya çalıştığımızın göstergelerinden oluşuyor bu kılavuz. Başka Bir Okul Mümkün Derneği'nin şemsiyesi altında oluşan eşdeğerlilik kültürü kılavuzumuza ilham veriyor. Demokratik ve katılımcı bir değer havuzunun yaratılması bütün paydaşların sorumluluk aldığı iş bölümünden geçiyor. Bu kılavuzun sayfalarında okuduğumuz uygulamaların en bariz yönünü karşılıklı etkileşimden doğan sorumluluk duygusu oluşturuyor. Sorumluluk alanlarının belirgin biçimde çizilmediği durumların kısır çatışmaların kaynağı olduğunu düşünüyoruz. Kısır çatışmaların da daha büyük sorunlara yol açarak paydaşlar arasındaki eşitlik ilişkisini yıktığını görmemek mümkün değildir. Yanlış anlaşılmasın; çatışmayı kaçındığımız, yok saydığımız ve karşılaştığımızda kafamızı kuma gömdüğümüz bir durum olarak okumuyoruz. Zira çatışmanın daha barışçıl ortamların zemini haline gelebildiğini deneyimlerimizden biliyoruz. Çatışma bir imkân olarak değerlendirildiğinde katılımcı bir atmosferin doğuşuna da kaynaklık edebilir. Bu minvalde, dolaşıma soktuğumuz bütün uygulama örneklerinin, bu tarz bir felsefi arka planı olduğunun bilinmesini isteriz. Buradayız, üretiyoruz ve daha uzak coğ-

rafyalara ulaşması için paylaşıyoruz. Her yol için bir kılavuz şart nasılsa!

9. Bibliyografya

Serres, Alain. Çocuk Olmaya Hakkım Var. Yapı Kredi Yayınları.

Kollektif. Herkes Özgür Doğar, Mandolin

Durmuş, Gözde. Pusulacık: Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Escoffier, Michael. İyi Kalpli Küçük Tavşan, Yapı Kredi Yayınları.

Çocuk Hakları Serisi, TÜBİTAK.

Bulut, Süleyman. Çocukların Hakları Var, Can Çocuk Yayınları.

Kollektif. Kırılmayan Hayaller, Altın Kitaplar.

Hajo, Gülnar. Kayıp Renkler, Erdem Çocuk Yayınları.

Söz Küçüğün Kutu Oyunu, ÇOÇA.

Çizgilerle Çocuk Hakları, ÇOÇA.

Gençler için Çocuklarla Çalışma Kılavuzu, TOG

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. Unicef.

Gülperi Vural, Ayhan Kaya, Aslı Aydın. Değerler Eğitimi: Eğitimde Farklılık ve Katılım Hakkı, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Hart, Roger A. Çocukların Katılımı: Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korumasında Genç Yurttaşları İçermek, Nobel Akademik Yayıncılık.

Franklin, Bob. Çocuk Hakları, Ayrıntı Yayınları.

Brami Elisabeth. Kız Çocuk Hakları Bildirgesi - Erkek Çocuk Hakları Bildirgesi, Yapı Kredi Yayınları.

Jacques Ranciere. Cahil Hoca: Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders, Metis Yayınları.

Kılıç, A. Zeynep. Katılımcı Okul Uygulamaları - Eğitimciler İçin El Kitabı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Beyazova, A, Durmuş, G, Tüzün. I. Eğitimde Çocuk Katılımı, Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sarıışık, Y. Türkiye'de Okullarda Çocuk Katılımı, Politika ve Uygulama Önerileri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Web Siteleri:

<http://www.baskabirokulmumkun.net/wp-content/uploads/2015/07/cocukkatiliminin-yollari.pdf>

<http://www.baskabirokulmumkun.net/siddetsiz-iletisim-okullari-diye-bir-sey-var-mi-yoksa-bu-bir-hareket-mi/>

<http://www.baskabirokulmumkun.net/sefkatli-egitmen-olmak-icin-1-hafta/>

<http://www.baskabirokulmumkun.net/sefkatli-egitmen-olmak-icin-3-hafta/>

<http://farkyaratansiniflar.org/>

<https://cocuklabaris.blogspot.com/p/destek-kaynaklar.html>

<http://secbir.org/tr/yayinlar/26-turkce/tamamlanm-s-projelerimiz/108-onyargilar-kalipyargilar-proje-metinleri>

<https://vimeo.com/108880966>

<https://www.youtube.com/watch?v=vcRyFW5RjW0>

<https://www.youtube.com/watch?v=5sFJZXqIMdk>

SABANCI VAKFI

Hibe Programı ile desteklenmiştir.